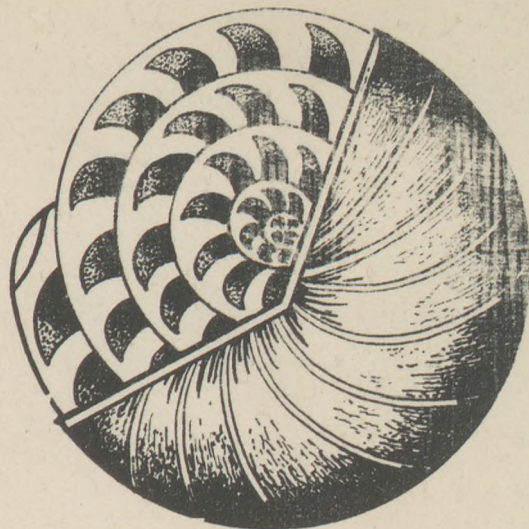


302.939



# MÚZEUMI

EZERKILENC SZÁZHATVANHÁROM 4. SZÁM

KÖZLEMÉNYEK



# MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

**EZERKILENC SZÁZHATVANHÁROM 4. SZÁM**

A M U Z E U M I T E R Ü L E T T Á J É K O Z T A T Ó J A

Kiadja:

a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya által megbízott  
M u z e u m i K a b i n e t

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Gerelyes Ede, Korek József /felelős szerkesztő/, Kovács István, Lakatos  
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vízzy Ottó

T A R T A L O M:

Gereelyes Ede: A legújabb kori muzeológia helyzete és feladatai . . . . .	1
Nagy Zoltán: A muzeumi hónap esztergomi tanulságai . .	11
Dömötör János: Izlésformáló munka a Tornyai János muzeumban . . . . .	18
Horváth Vera: Iparművészeti műtárgyak védelmének kérdései . . . . .	26
Éri István: A székesfehérvári István király Múzeum új állandó kiállításáról . . . . .	32
Kresz Mária: A Néprajzi Múzeum kiállítása a Múcsarnokban: „Magyar Népművészet” . . . . .	37
Szilágyi János György, Somogyi Árpád és Solymár István: Bulgária művészete az ókortól napjainkig /Kiállítás a Nemzeti Galériában/ . . . . .	54
Gábray György: Történeti hangszerek helyreállítása és megszólaltatása . . . . .	57
Horn Emil: Legújabb kori muzeológus-helytörténész konferencia Egerben. 1963. okt. 15-17. . . . .	60
Verő Gábor: A Győr-Sopronmegyei muzeumi szervezet évkönyve az Arrabona vitájáról . . . . .	66
Major Gyula: A japán muzeumi rendszer kialakulása és mai helyzete . . . . .	68
Hírek . . . . .	75

TARTALOM

1. Bevezetés ..... 1

2. A múzeumi munka szerepe a kultúra terjedésében ..... 2

3. A múzeumi munka szerepe a tudomány terjedésében ..... 3

4. A múzeumi munka szerepe a műveltség terjedésében ..... 4

5. A múzeumi munka szerepe a szociális terjedésében ..... 5

6. A múzeumi munka szerepe a gazdasági terjedésében ..... 6

7. A múzeumi munka szerepe a kulturális terjedésében ..... 7

8. A múzeumi munka szerepe a társadalmi terjedésében ..... 8

9. A múzeumi munka szerepe a nemzetközi terjedésében ..... 9

10. A múzeumi munka szerepe a helyi terjedésében ..... 10

11. A múzeumi munka szerepe a nemzeti terjedésében ..... 11

12. A múzeumi munka szerepe a világi terjedésében ..... 12

13. A múzeumi munka szerepe a keresztény terjedésében ..... 13

14. A múzeumi munka szerepe a szocialista terjedésében ..... 14

15. A múzeumi munka szerepe a kommunista terjedésében ..... 15

16. A múzeumi munka szerepe a proletár terjedésében ..... 16

17. A múzeumi munka szerepe a munkás terjedésében ..... 17

18. A múzeumi munka szerepe a paraszti terjedésében ..... 18

19. A múzeumi munka szerepe a szellemi terjedésében ..... 19

20. A múzeumi munka szerepe a lelki terjedésében ..... 20

21. A múzeumi munka szerepe a testi terjedésében ..... 21

22. A múzeumi munka szerepe a szellemi és testi terjedésében ..... 22

23. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi és lelki terjedésében ..... 23

24. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki és szociális terjedésében ..... 24

25. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki, szociális és gazdasági terjedésében ..... 25

26. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki, szociális, gazdasági és kulturális terjedésében ..... 26

27. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki, szociális, gazdasági, kulturális és társadalmi terjedésében ..... 27

28. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki, szociális, gazdasági, kulturális, társadalmi és nemzetközi terjedésében ..... 28

29. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki, szociális, gazdasági, kulturális, társadalmi, nemzetközi és helyi terjedésében ..... 29

30. A múzeumi munka szerepe a szellemi, testi, lelki, szociális, gazdasági, kulturális, társadalmi, nemzetközi, helyi és nemzeti terjedésében ..... 30

Felelős kiadó: Vizy Ottó  
Készült a Múzeumok Rotázemében,  
10 iv terjedelemben, 400 példányban  
Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

## A LEGUJABB KORI MUZEOLÓGIA HELYZETE ÉS FELADATAI<sup>†</sup>

Muzeumaink dolgozói felszabadulásunk óta számtalan erőfeszítést tettek annak érdekében, hogy a magyar munkásmozgalom történetének és napjaink történetének muzeumi feladatait megszabják és megoldják. Számos kezdeményezés, a főhatóságaink által meghozott jelentős anyagi áldozatok ellenére sem jutott ez a kérdés nyugvópontra. Kétségtelen tény, hogy a legujabb kori muzeológia ma már eredményeket tud felmutatni, módszertana egyre megalapozottabb és ilyen jelentős számú kutatóval, mint most, eddig még nem rendelkezett. E tények és a megoldásra váró feladatok sokrétűsége egyaránt indokoltá teszik, hogy felmérjük a megtett ut eredményeit, hibáinkból a szükséges tanulságokat levonjuk, s közös erővel tisztázzuk az előttünk álló feladatok megoldásának lehetőségeit.

Az MSZMP VIII. kongresszusa felmérte azokat a döntő változásokat, melyek hazánk gazdasági, társadalmi és politikai életében végbementek. A kongresszus előtérbe helyezte a marxista-leninista műveltség emelésének, a marxizmus ideológiai offenzívájának kérdését. A legujabb korral és a munkásmozgalom történetével foglalkozó kutatók számára világosan következik mindezekből, hogy a tudományos és népművelő tevékenységet szoros összhangba hozva, a legszélesebb hatókörű eszközökkel vegyék ki részüket a szocializmus propagálásából, a marxista történelem-szemlélet terjesztéséből. Népünk forradalmi hagyományainak feltárásával valóban részeseivé is tudunk válni a marxizmus eszmei offenzívájának.

A legujabb korral és a munkásmozgalom történetével foglalkozó muzeumi kutatások nagy hagyományokkal még nem rendelkeznek, de történeti előzményeik mégis hosszabb időre nyulnak vissza, mint sem az közismert lenne. Hazánkban a munkásmozgalom emlékeinek összegyűjtésére, a begyűjtött anyag megőrzésére, kiállítására az első kísérlet évszázadunk tizedes éveiben a Szociáldemokrata Párt keretében történt. Ez a kezdeményezés anyagiak hiányában a tervezés állapotában megrekedt. A Magyar Tanácsköztársaság napjaiban a Forradalmi Kormányzótanács kezdeményezésére létrejött a Kommunista Proletár Múzeum, mely hazánk történetében először kezdte meg a munkásmozgalom története anyagainak összegyűjtését. E sajátosan új típusú múzeum mellett a Művészeti- és Múzeumi Direktórium az egész muzeumi terület átszervezését tervbe vette, s terveik között első helyen állt a forradalmi mozgalmak, a munkásság történetének feltárása. A Magyar Tanácsköztársaság megdöntésével e rövid ideig fennálló muzeumi rendszer megszűnésével, az ilyen irányú kísérletek első korszaka le is zárult.

<sup>†</sup> Az 1963. október 15-én Egerben megtartott legujabb kori muzeológus-helytörténész konferencián elmondott előadás rövidített szövege.

Hazánknak a szocializmus építésének útjára lépésével egyidőben ismét szervezeti formát öltött, a munkásság mozgalmainak, forradalmi harcának emlékeit összegyűjteni kívánó törekvés. A Magyar Munkásmozgalmi Intézet keretében 1949-ben létrejött muzeumi alosztály volt felszabadulásunk után az első intézmény, mely hozzáfogott, elsősorban a párttörténet muzeumi értékeinek felkutatásához, s e témájú kiállítások megrendezéséhez. E kis induló kollektívának komoly szerepe volt a Horthy-korszak történehamisításainak leleplezésében, a marxista történelem-szemlélet muzeumi síkon is való elterjesztésében. A magyar legújabb kort, a magyar munkásmozgalom történetét művelő muzeumi munkásság alapjai, a Magyar Munkásmozgalmi Intézet muzeumi alosztályának működése idején lerakódtak, de tevékenysége a kiállítások mellett - a körülmények kényszerítő volta miatt - a muzeumi munka további fontos területeire nem terjedt ki.

A személyi kultusz éveiben bekövetkezett hibák, a helyes marxista történelem-szemlélet helyenkénti torzulásai a muzeumok munkáját sem hagyták érintetlenül. A muzeumi munkásság alapját jelentő tárgygyűjtés háttérbe szorult, újság-cikkek fotokópiáinak özöne és a magyarázó szövegek tengere öntötte el a termeket. A személyiség szerepének helytelen értékelése, idézetek gyűjteményévé változtatott egyes kiállításokat. A politikai és történettudományi hibák mellett az újonnan induló szakág művelőinek gyakorlatlansága, viszonylagos elszigeteltsége szintén számos hiba forrása volt. A vidéken megrendezett kiállításokat gyakorta évfordulóhoz kapcsolódó kampány feladatnak tekintették. Az összegyűjtött anyagok nem kerültek be a muzeumok gyűjteményeibe, így a szakszerű kezelés hiányában ismét szétszóródtak. Ez utóbbi hibák kétségtelenül az indulás gyermekbetegei voltak.

Az 1956-os ellenforradalom káros eszmei hatással volt szakterületünkre is. Vidéki muzeumainkban igen komoly nehézségek között indult meg újra a munkásmozgalom történetének kutatása. A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulójára rendezett ünnepségek során a Művelődésügyi Minisztérium és a helyi tanácsok kezdeményezésére minden megyei muzeum emlékkiállítást rendezett, s ezek kapcsán országos méretekben fellendült a gyűjtőmunka.

A muzeumi munka egységét, a korszerű nyilvántartást, az egyéni kutatómunka biztosítását, a tárgyi anyagra alapuló kiállítási tevékenységet, a gyűjtőmunka kiszélesítését, a helyes történelem-szemlélet alkalmazását 1957. márciusa, az állami kezelésbe való átvételünk időpontja után kellett elvégeznünk, és végeznünk ma is. E fontos elvi értékű átszervezéssel egyidőben új kiállítási feladatokat is el kellett látnunk. A muzeum kollektívájának ilyen erős leterheltsége mellett, kevés idő jutott a vidéki muzeumok patronálására, a lassan, de mégis meginduló legújabb kori muzeumi kutatások támogatására. Bár intézményünk súlyos kádergondokkal küszködik - mai létszáma fele a hét évvel ezelőttinek - mégis biztosítva vannak az alapvető feltételek, hogy a problémák és gondok fokozatos megoldódásával egyidőben ez új tudomány szak központi műhelyévé váljék.

A legújabb kori muzeológia helyzetének felmérésében csak egy részt jelent a Legújabbkori Történeti Múzeum munkájának vizsgálata.



Két évvel ezelőtt önálló kutatók beállításával megindult az ilyen irányú kutató-, gyűjtő- és feldolgozó munka a Budapesti Történeti Múzeumban is. A múzeum évkönyvének is tekinthető tanulmánykötetekben e korszakból merített témák is feldolgozásra kerültek, igaz hogy nem a múzeum dolgozóinak tollából. Szerencsés kezdeményezés volt legutóbbi kiállításuk, mely a pesterzsébeti múzeumban nyílt meg, a volt Budapest környéki peremvárosok történetéről.

Vidéki vonatkozásban az első jelentős lépés Pécssett történt, ahol három évvel ezelőtt kutatót alkalmaztak a helytörténet, elsősorban a legújabb kor, ezen belül a munkásmozgalom történetének múzeumi munkáira. Ezzel majdnem egyidőben helyi kezdeményezés eredményeként jött létre a Nógrád Megyei Munkásmozgalmi Múzeum, majd Egerben, Győrben egy-egy tapasztalt félállásos gyűjtő beállításával segítettek a kérdés megoldásán. E fenti státuszokat a Művelődésügyi Minisztérium által kidolgozott irányelvek figyelembe vételével a Tanácsok kezdeményezése és anyagi áldozatvállalása biztosította, de a döntő fordulat bekövetkezése is e tanácsi szervek eredményes közbelépésének köszönhető. Meg kell mondanunk őszintén, hogy intézményünk igen sokat várt a múzeumok tanácsi kezelésbe vételétől, az eredmények várakozásainknak megfelelnek. Leszögezhetjük azt, hogy segítőkészségük döntő módon hozzájárul ahhoz, hogy országos méretekben fellendüljön múzeumainkban a munkásmozgalom történeti legújabb kori gyűjtőmunka és sok helyen talán éppen a 24. órában begyűjtésre és megőrzésre kerüljenek népünk története e fontos korszakának tárgyi emlékei.

A magyar legújabb kor, a magyar munkásmozgalom történetének témaköréből vidéken négy állandó kiállítás volt a legutóbbi időkig: Kőszegen, Győrött, Debrecenben, Szegeden. Tárgyi anyagát tekintve leggazdagabb a győri kiállítás, elhelyezése viszont nem méltó a tárgyi témakörhöz. A régi kiállításrendezés legtöbb hibáját a debreceni kiállítás viseli magán, nem a tárgyi gyűjtésen alapozik, ezért anyaga szegényes, felépítése a múzeumi szemlélettől idegen. Anyagszegénységgel küszködik a szegedi kiállítás is. Tanácsköztársasági vonatkozásban igen gazdag, de azt megelőzően és azt követően csak töredékekre épül fel a kőszegi kiállítás.

A legújabb kor és a munkásmozgalom-történeti anyagok gyűjtése tekintetében ennél jobb a helyzet és remélhetjük a gyűjtőmunka eredménye alapján, hogy egyre több vidéki múzeumban érik meg a helyzet legújabb kori kiállítások rendezésére.

Nagyon nehéz lenne, s talán nem is lenne szerencsés, ha rangsorolnánk a meglévő gyűjteményeket, de megemlítésre kívánkozik a pécsi Janus Pannonius Múzeum igen gazdag munkásmozgalmi és legújabb kori gyűjteményanyaga, mely vidéki vonatkozásban kétségtelenül az egyik leggazdagabb ilyen gyűjtemény, s ahol elsősorban megfelelő épület, illetve kiállítási helyiség hiánya akadályozza előrehaladásukat.

Egyre gazdagodó, feltétlen megemlítendő gyűjteményanyaggal rendelkezik a szombathelyi Savaria Múzeum, a miskolci Herman Ottó Múzeum, a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeum, a keszthelyi Balaton Múzeum, mely utóbbi a Tanácsköztársaság

történetének vonatkozásában unikális példányokkal rendelkezik.

Meg kell említenünk a békéscsabai muzeumot, mely készülő kiállítása kapcsán gyors ütemben hozza be eddigi lemaradását és gyűjteményanyaga kielégítő mértékben gyarapszik.

A megyei székhelyeken levő muzeumok mellett olyan kisebb intézmények is gyorsan zárkóznak föl az előbb említettek sorába, mint a dorogi Tájmuzeum, vagy a kapuvári muzeum. A vidéki muzeumok tervének ismeretében különösen ott várhatunk jelentős változást, ahol a közelmúltban új kutatókat állítottak be, mint Sopronban, Szolnokon, vagy Békéscsabán. Sajnos vidéki muzeumaink többségében éppen az említett nehézségek következtében a nyilvántartás helyzete még nem kielégítő. Ezen a téren is csak ott várható változás, ahol a munka elvégzéséhez szükséges személyi és anyagi feltételek biztosítva vannak.

Muzeumaink legújabb kori kiadványainak tudományos színvonalát vizsgálva nem bontakozik ki egyöntetű kép előttünk. Ennek számos oka van. Nem utolsó sorban az a tény, hogy legújabb kori kutatások a legtöbb muzeumban csupán ez évben kerültek alkalmazásra. Az egyes muzeumok évkönyveinek legújabb kori vonatkozású cikkeit az esetek többségében nem a muzeumi dolgozók írták.

Benda Kálmán, a Történelmi Társulat keszthelyi vándorgyűlésére készített reformátum-tervezetében a vidéki kiadványokkal, és nem utolsó sorban a muzeumok évkönyveivel kapcsolatban arra a megállapításra jutott, hogy igen nagy a veszélye a perifériális témák kiválasztásának és az alkalmosságoknak. Ennek okát abban látja, hogy a vidéken dolgozó kutatók elszigetelődnek a történettudomány mindennapi életétől, nem kapcsolódnak szorosan a tudomány vitáihoz. Ezek az okok valóban helytállóak, de ezeket még tovább is kell bővíteni, hogy a hibaforrások összességét valóban reálisan láthassuk. A magyar történettudomány egészének problémája, hogy a marxista történelemszemlélet még következetesebben, elmélyültebben érvényesüljön, úgy a témák feldolgozásánál, mint a témák kiválasztásánál is. A magunk részéről messzemenően segíteni kívánunk kutatóinknak abban, hogy területünkön biztosítsuk az elmélyültebb, magas elvi színvonalú munkásságot.

Megszívlelendőnek tartom a győri muzeum évkönyve vitájának azt a tanulsgát, hogy több tervszerűség kell, hogy jellemezze a muzeum tudományos munkásságát reprezentáló évkönyvek szerkesztését.

A muzeumi évkönyv szerkesztője, a muzeum helytörténészével a város, illetve megye, más szakterületen dolgozó történész szakembereivel, elsősorban a levéltárosokkal, könyvtárosokkal, a történelem tanárokkal, a honismereti szakkörök vezetőivel és a TIT előadóival együttműködve, s ahol van ott a Történelmi Társulat helyi szakosztálya segítségének igénybevételével, perspektivikus tudományos tervet kell, hogy állítson össze. Így tervszerűen lehet biztosítani, hogy a szükséges figyelem meg legyen a legsürgősebben tisztázandó kérdések iránt, s ez számos területen elősegíti a muzeumi kutató munkáját is.

Az elmúlt száz év vonatkozásában a történetírás szempontjából a tárgy, ezalatt muzeumi tárgyat értek, nem rendelkezik olyan elsősorú fontossággal, mint például a régészet, vagy néprajz területén. Mégis, ha kis részben is, de forrása, és legelsősorban jelzője a lezajlott történelmi folyamatoknak. Közérthetően, vizuálisan szemlélteti a társadalmi előrehaladást, vagy a történelem eseményeinek egy-egy korszakát. A mellett a tény mellett, hogy az elmúlt száz év története során a dokumentációs anyagok az előző korokhoz képest még a muzeumi bemutatás szempontjából is nagyfontosságúvá váltak, muzeumi tevékenységünk egyik jelentős része mégis csak az kell, hogy maradjon, hogy felkutadjuk és rendszerbe foglaljuk azokat a tárgyakat, tárgyi emlékeket, melyek a fent említett feladatok ellátására alkalmasak.

Erfőeszítéseink elszigeteltek maradnak és nem tudjuk azokat közkinccsé tenni ha kutatóink és muzeumi évkönyveink elzárkóznak a fontos helytörténeti értékű tárgyi anyag publikálásától. Hogy szélsőséges példát említsék; a győri kiállítás művészeti rendezője elzárkózott attól, hogy a Horthy-korszak idején készült internálótábori emléket kihelyezze, mivel az nem volt szép. A tárgyaknak ez az esetleges szépséghiánya nem utolsó sorban oka annak, hogy publikálásukra nehezen kerül sor. Pedig véleményem szerint számos további eredmény forrása lehet, ha egy-egy megye legújabb kori kutatója a megyéje legújabb korának, munkásmozgalma történetének sajátos tárgyi anyagait publikálja, természetesen a tárgyat létrehozó társadalomtörténeti háttér ismertetésével és értékelésével egyetemben. Az ellenkező vélgletet jelenthetné ha un. „objektív” tárgyleírásokká változtatnánk a politikai történet tárgyi megjelenési formáit.

A vidéki muzeumok legújabb kori helytörténeti munkásságát tekintve nem érdektelen megnéznünk milyen fejlődésen mentek át az évkönyvek az elmúlt hét év folyamán. A nyolc rendszeresen megjelenő vidéki muzeumi évkönyvben 1957 óta 20 legújabb kori vonatkozású cikk látott napvilágot, ebből muzeumi szerző tollából 6, külső kutatóktól 14. A miskolci Herman Ottó Múzeum évkönyveiben egyáltalán nem került legújabb kori cikk közlésre. A legtöbb ilyen témájú tanulmány a szegedi muzeum évkönyvében jelent meg; összesen: 7. Hat cikk jelent meg a győri muzeum évkönyveiben, három kisebb tanulmányt közölt le az orosházi muzeum évkönyve és egy-egy cikk látott napvilágot a pécsi, debreceni, esztergomi és gyulai muzeumok kiadványaiban. Ez a szám nem kielégítő. Ahogy a muzeumi munka minden területén támaszkodni kívánunk kollegáinkra, azaz a levéltárosokra, a könyvtárosokra, a kutatómunkát végző történelemtanárokra, a helytörténeti gyűjtőkre, ugyanígy támaszkodnunk kell rájuk, sőt tegyük hozzá, hogy segítségükre kell lennünk a tudományos munkájuk publikálása terén is.

A vidéki muzeumokban az elmúlt évben a már többször említett káderhiány miatt, viszonylag kevés volt a kutatott témák száma. Ezek sorából is meg kívánom említeni, mint helyes témaválasztást a szegedi Móra Ferenc Múzeum kutatójának a századeleji munkás-szabadiskolák történetére vonatkozó anyaggyűjtését, valamint a szegedi munkásmozgalom története album összeállítására eddig végzett munkáját, az un. kétlaki munkásság helyzetére vonatkozó győri tanulmányhoz végzett anyaggyűjtést, s utoljára, de nem utolsó sorban a salgótarjáni Munkásmozgalmi

Muzeum kutatóinak a munkás életmód témaköréből vett kutatásait.

Az elmúlt évek legújabb kori muzeumi problémáit tekintve, mint egyik felszámolandó hibát kell megemlítenünk az ilyenirányú kutatás viszonylagos elszigeteltségének kérdését. A muzeumokban művelt más tudományágak, mint a régészet, néprajz, az akadémia által kidolgozott egységes irányelvek alapján halad előre, szakágunkra ez ma még nem áll. A Párttörténeti Intézet, elsősorban a párt történetére vonatkozóan, a Történettudományi Intézet a legújabb kor általános problematikáját tekintve, a Történelmi Társulat országos társadalmi szinten igyekszik ezt a kérdést megoldani, úgy hiszem ma már valóban jelentős tényezővé válnak a muzeumok ilyen irányú munkái is, ezért ezek koordinálása égető szükségletünké kezd válni.

A tudományos munka területén a Legújabbkori Történeti Múzeumban az előttünk álló két év folyamán újabb előrelépéseket viszonylag keveset tehetnek, mivel a kiállítási feladatok az erők nagy részét lekötik. Ezek mellett egy átfogóbb munka készül, melynek megírásában több munkatársunk részt vesz: A magyarországi sztrájkmozgalmak történetéről. A továbbiakban is megjelentetjük évkönyveinket, melyekben saját kutatóink mellett vidéki kollegáinknak is közlési lehetőséget biztosítunk a jövőben is.

A megjelent muzeumi törvény készülő végrehajtási utasítása szerint a magyar nép történetére vonatkozó 1917 utáni anyag, valamint a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom egész történetére vonatkozó anyag védettségi nyilvántartását és felügyeletét a Legújabbkori Történeti Múzeum látja el, ebben a munkában a tárgy őrzési helye szerint illetékes megyei muzeum is részt vesz. Szakterületünkön nem nagy a védett tárgyak száma, de ez munkánk intenzivitásának növekedésével emelkedni fog.

Ennek központi nyilvántartása mellett, a következő évek során elkészítjük gyűjteményeink földrajzi szakmutatóit is, melyekbe fel kívánjuk venni vidéki muzeumaink anyagait is. Ugyancsak szükséges az is, hogy - mint más muzeumi szakágaknál - vidéki kutatóink gyűjtési jelentéseinek, a begyűjtött visszaemlékezéseknek egy-egy példányát adattárunk részére megküldjék.

Közvetlen tennivalóink közül elsőként kell említenem a felszabadulásunk 20. évfordulójára rendezendő emlékkiállítás kérdését. E feladat megoldását országos viszonylatban segíti az a tény, hogy a 15. évfordulóra úgy intézményünk, mint a legtöbb vidéki muzeum kiállítást készített. Így bizonyos összegyűjtött anyagok rendelkezésre állanak. Annak idején a felszabadulás utáni 15 év történetét bemutató képsorozatot bocsátottunk a vidéki muzeumok rendelkezésére, sajnos a legtöbb helyen kellő helyi tárgyi és dokumentatív anyaggal nem bővítették ezt ki. Részben az azóta eltelt 5 év eseményei is bemutatásra várnak, de az azt megelőző 15 év történetére vonatkozó anyagok az eddiginél gondosabb összegyűjtésének a feladatok homlokterében kell állnia.

A Muzeumi Főosztály jövő évi munkatervi irányelvei a legújabb korról fog-

lalkozók számára e kiállítás előkészítését szabták meg főfeladatként.

A felszabadulási kiállítások előkészítésének szervezeti feltételeit a Muzeumi Főosztály kidolgozta, s ezt az egyes megyei muzeumokkal éppen az elmúlt napokban megtárgyalta. Nagyon sokat várunk az e kezdeményezés eredményeként létrejövő társadalmi bizottságoktól.

Intézményünk is több vonatkozásban kíván a vidéki muzeumok segítségére lenni. A készülő fővárosi központi kiállítás tematikai tervének összeállítására mellett módszertani utmutató készül a szocializmus építése időszakának tárgyi emlékeiről. A következő - jövő év májusában megtartandó - értekezletünk csupán e kiállítással kapcsolatos elvi, módszertani kérdésekkel fog foglalkozni, de már most is e kérdésekre helyeztük a fő hangsúlyt.

A muzeum előtt álló másik nagy feladat, melynek előkészítéséhez még ebben az évben hozzáfogunk, a Várban rendezendő állandó kiállítás. E kiállítás az eddigi álláspont alapján 1867-től a mai napig fogja bemutatni a magyar nép történetét, ezen belül kiemelten fog foglalkozni a magyar munkásmozgalom történetével.

Különösen fontos feladatokat szab meg az MSZMP VIII. kongresszusának az ideológiai munkára vonatkozó irányelveinek összessége. A mi munkánk középpontjában a társadalmi fejlődés vizsgálatának kell állnia, ezen belül is elsősorban a legdöntőbb társadalmi változás vizsgálatának, a munkásosztály történetének, uralkodó osztállyá válása fejezeteinek, a mai életünket közvetlen megelőző harcok vizsgálatának, a munkásosztály vezető pártja történetének és felszabadulásunk óta eltelt évtizedek muzeumi feldolgozása a fő feladatunk. Ebben a munkánkban természetesen nem állunk egyedül, hiszen bizonyos szervezeti egyenetlenségek a munka összességét tekintve nem döntő nehézségei ellenére az alapvető az, hogy a kutatók igen széles hálózata dolgozik, hogy a felsorolt történeti, elvi kérdéseket megoldja, s ez munkánk alapvető támaszát is kell, hogy jelentse.

Feladataink között az első helyen áll a további önképzés, a marxizmus-leninizmus tanításainak maradéktalan elsajátítása, a történettudomány újabb és újabb ismereteinek, eredményeinek figyelemmel követése és alkalmazása. A sajátos feladat számunkra a megfelelő muzeumi módszerek kialakítása, továbbá e módszerek felhasználása annak érdekében, hogy mielőbb, minél több muzeumban a meglévő kiállításokhoz új és legújabb kori munkásmozgalom-történeti termek csatlakozzanak. E cél elérésének számos eszköze van. Ebből első és legfontosabb a gyűjtőmunka további szélesítése és kiterjesztése, reális, átgondolt terv alapján. Elsőrendű kérdés a munkásság és a szegényparasztság mozgalmai történetének mielőbbi feltárása és a történelemben vitt elsőrangú szerepüknek megfelelő bemutatása. Alapvető kérdés, hogy minden kutatónk tervszerűen végezze ez irányú feladatait. A Muzeumi Főosztály többek között ezért is kezdeményezte egy összefoglaló utmutató-füzet kiadását, hogy az országos érvényű irányelvek szerint mielőbb előnyös változás álljon be a gyűjtőmunkába.

A gyűjtés teljes problematikáját ismertetni nem tudom, néhány általános ér-

vényű problémára mégis kitérek. Szeretném hangsúlyozni, a parasztság forradalmi mozgalmi bemutatásának fontosságát, a munkásosztály harcaival való kapcsolatot. Örömmel számolhatok be arról, hogy a Muzeumi Főosztály kezdeményezésére a viharsaroki földmunkás és szegényparaszt-mozgalmak történetét a közeli jövőben jól előkészített kiállítás mutatja be. A parasztság történetének bemutatása azonban nem egyedül a Viharsarok problémája.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulójára rendezett kiállítások, ünnepségek során jelentősen gyarapodtak a muzeumok gyűjteményei is. Azonban kiállításaink történeti hűségének biztosítása érdekében nagyobb figyelmet kell szentelnünk a következő évek során a Tanácsköztársaságot megelőző időszak történetének. Gondolok itt az első világháború éveire, a háború okozta nyomor, emberáldozat helyi vonatkozásainak bemutatására, valamint a dolgozók fokozódó forradalmi hangulatát tükröző emlékek felkutatására.

Ugyancsak hiányosak a muzeumok gyűjteményeiben a polgári demokratikus forradalom emlékei is, igen kevés helyen áll rendelkezésre anyag az 1918-1919. évi Népköztársaság helyi történetére és ez időszak munkásmozgalmának történetére. Ugya polgári forradalom, mint a Tanácsköztársaság időszakában lezajlott parasztmegmozdulások, illetve a Tanácsköztársaság parasztpolitikájának problémái, ezek tárgyi emlékei, kevésbé vannak képviselve. Alig-alig akad olyan gyűjtemény, melyben helyet kapott volna a Tanácsköztársaság alatti termelészövetkezetek valamilyen emléke. Hat év választ el bennünket a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójától, eddig az e téren meglévő hiányosságainkat be kell pótolnunk.

Anélkül, hogy részletesen taglalnám, megemlíthetjük, hogy a Horthy-korszak időszakából továbbra is megoldandó problémaként áll előttünk az illegális kommunista párt anyagainak gyűjtése. Igen hiányos a háboruellenes mozgalmak, a fasiszta uralom elleni tüntetések helyi tárgyi és dokumentációs anyaga. Alig találunk anyagot a deportálásokról, koncentrációs táborokról, s a nyilas uralom kegyetlenkedéseiről. E témakörrel lényegében el is érkeztünk az előttünk álló feladatok legfontosabbjához, az 1965 tavaszán rendezendő felszabadulási emlékkiállítások előkészítésének egyik gyűjtési kérdéséhez.

Számolnunk kell azzal a még gyakori nézettel, mely hazánk felszabadulását rendszer változásnak tekinti csupán. A gondos kiállítási munka ilyen téves nézetek felszámolásához segítséget adhat, ha gazdag anyaggal szemlélteti a felszabadulás előtti évek politikai harcait a független, demokratikus Magyarorszáért, a munkásosztály gazdasági és politikai felszabadulásáért. A felvetett gondolat vonatkozik az 1945 után kibontakozó forradalom kérdéseire is. A levéltárak segítségével és az önálló gyűjtőmunka eredményeként gazdag dokumentáció fog minden muzeum rendelkezésére állni, sőt a központi intézmények másodpéldányokat is rendelkezésre tudnak bocsátani. Fontos, hogy mindezek az anyagok valóban a döntő folyamatot: a kibontakozó és győzelemre jutó proletárforradalmat mutassák be, s értessék meg a kiállítás látogatóival. Minden korszakra vonatkozik, de e kiállítás előkészületei kapcsán külön hangsúlyozni szükséges, hogy a helytörté-

nész, jelen esetben a muzeológus feltétlen törekedjék a helyi sajátosságok kiemelésére.

A felszabadulás utáni évek tárgyi emlékényaga gazdag, mégis a 15. évfordulóra rendezett kiállítások idején vidéki vonatkozásban a tárgyak hiánya minden rendezvényre jellemző volt, sajnos még az 1948 utáni évek vonatkozásában is. Pedig - anélkül, hogy az ipari bemutatók feladatát átvennénk, területünk vonatkozásában törekedni kell az iparosítás eredményeinek, gyárok, termékek modelljeinek bemutatására. Ugy hiszem jó segítséget fog nyújtani kutatóink munkájához a termelészövetkezeti mozgalmakról, a közelmúltban megjelent utmutatófüzet is.

A gyűjtőmunka kérdéseit az elmúlt 18 év vonatkozásában némileg összekötöttem a rendezendő kiállítás feladataival, s ez talán nem is volt szükségtelen. Soron következő feladataink között e kiállítás jó megrendezése a legfontosabb. E munka során bizonyítékot szolgáltatathatunk arról, hogy részt vállalunk a VIII. kongresszus célkitűzéseiből, ki akarjuk venni részünket az ideológiai offenzívából, a burzsoá ideológia elleni harcból. Népünk szocialista átformálásában kiállításainknak fontos szerepe lehet. A Művelődésügyi Minisztérium, valamint a Tanácsok fokozódó segítségével és támogatásával az elmúlt években igen sokat léptünk előre, rajtunk a sor, hogy a létrejött lehetőségekkel jól gazdálkodjunk. Mindezekből következik, hogy a kiállítások előkészítése, a forгатókönyvek tudományos kidolgozása az eddiginél fokozottabb felelősséget ró kutatóinkra, s azokra a kollektívákra is, melyekben dolgoznak.

A legújabb kori állandó kiállítások, a felszabadulási emlékkiállítások megrendezése mellett fokozottabb figyelem szükséges a munkásmozgalom történetének emlékhelyei iránt is. Elgondolkoztató tény, hogy a zalaszentgróti Hamburger emlékkiállításán kívül, több emlékhelyünk nincsen. Évek óta húzódik a Visegrádi utcai KMP emlékmúzeum ügye, vidéken pedig a felvetődött emlékhelyek gondolata is egymás után került le a napirendről.

A testvéri szocialista országokban a munkásmozgalom történet vonatkozásában a múzeumok általában azonos problémákkal foglalkoznak. A kiállítások és emlékmúzeumok hálózata azonban sokkal kiépítettebb, mint nálunk. A fővárosban létrehozott központi múzeumok, s vidéki fiilialék jobb személyi ellátottságuk a mi intézményeinknél.

A kiadványok cseréje mellett muzeumi anyagokat cserélünk a moszkvai Forradalmi Múzeummal, s kevésbé rendszeresen más testvérintézményeinkkel is. A személyes kapcsolatok terén rosszabb a helyzet, nagyon kevés kutatónk tud külföldre eljutni. Addig is míg a hivatalos kiutazásokból nagyobb százalék jut szakágunknak, módszeresen fejleszteni kell a kiadvány- és levélkapcsolatokat.

Muzeumi kutatóink mellett egyre nő a legújabb kor emlékeit gyűjtők hálózata, s ez igen nagy felelősséget ró ránk. Országos méretű társadalmi jelenséggel állunk itt szemben, mely kulturális fejlődésünk egyre nagyobb intenzitásának

eredménye. Nagyon hasznos folyamat ez. Megnőtt az érdeklődés a helytörténet problémái iránt, a falvakban, a városokban, az ipari gócpontjainkon. A falumúzeumok hálózatának szélesedése, a kulturházak keretében kialakuló gyűjtemények mind ennek eredményei. Kezdet kezdetén kell biztosítani a messzemenő szakmai támogatást, nehogy csupán laikus kezdeményezések alapján szerveződjenek ezek a gyűjtemények. A muzeológusnak kell biztosítani, hogy szakmai irányítást nyerjenek, közvetíteni kell feléjük az alapvető módszertani és tudományos ismereteket, gyakorlatilag el kell látni munkájuk szakmai felügyeletét. Különös gondosságot javaslok a lassan kialakuló gyártörténeti gyűjteményekkel, melyek nagyon fontos bázisokat jelenthetnek a továbbiak során a legújabb kor muzeumi kutatói számára. Elég csak röviden áttanulmányozni ezévi muzeumi hónapunk programfüzetét, s azt tapasztalhatjuk, hogy ahol nincsenek muzeumok ott művelődési házak, honismereti szakkörök öntevékenysége hozott létre gyártörténeti, munkásmozgalom történeti, legújabb kori kiállításokat. Az ez év tavaszán megrendezett Komárom megyei munkásmozgalmi kiállítás anyagát, mely az esztergomi múzeumban nyílt meg, majdnem 100 százalékosan a honismereti mozgalom aktívái gyűjtötték össze. Ugy hisszük magunk részéről még sokat várhatunk ettől a mozgalomtól, s a helyenkénti kezdeményezések mellett országos jelenséggé fog válni, hogy a régmúlt helytörténeti problémái mellett az elmúlt száz év történetére is figyelmet fordítanak.

A társadalmi segítségre való támaszkodás mellett az eddiginél fokozottabban kívánunk támaszkodni a levéltárak, könyvtárak kutatóira is. Lassan tisztázódnak intézményeink között a gyűjtési profil vitatott kérdései.

Már sok szó esett a munkásmozgalom történeti kutatásai kapcsán, hogy a munkásság szervezeti életének története mellett nem mutatjuk be a munkásság életmódját az egyes korszakokban. A néprajzkutatók feltétlenül szükséges együttműködése mellett nagyon várjuk az elmúlt évek folyamán fellendült szociográfiai kutatások eredményeit. Reméljük a közeli jövőben számos feladatunk mellett sort keríthetünk arra is, hogy a szakág művelőivel együtt meghatározzuk a jövőbeli együttműködés lehetőségeit.

Előadásomban számos kérdésre nem térhettem ki, részben az idő korlátozottsága miatt, részben azért is, mert a közelmúltban évkönyvünkben és a muzeumi módszertani utmutató sorozatban számos kérdést már említettem.

Hiányos lenne az összkép, ha pár szóval nem emlékeznénk meg jövőnk egyik sarkalatos problémájáról, az utánpótlás kérdéséről. A Művelődésügyi Minisztériumra igen fontos feladat vár a történelem-muzeológus képzés megindításával, a legújabb kori muzeológiai munkára kedvet érő fiatal kádereinknek már egyetemi szinten való előkészítésében. A Múzeumi Főosztály e kérdést tudomásunk szerint napirenden tartja, reméljük, hogy mielőbb megoldás fog születni. Múzeumunk felkészült arra, hogy gyakornoki év keretében úgy Pesten, mint egyes vidéki múzeumokban, leendő szakembereink előkészítéséhez segítséget nyújtson. Magunk részéről mindent meg kívánunk azért tenni, hogy a már eddig beállt fiatal szakembereket munkájukban messzemenően támogassuk és megóvjuk őket az elprovincialisálódás veszélyétől. Ez természetesen egyéni erőfeszítéseket, odaadó tudományos



felkészülést is megkíván.

Előadásom segítséget kívánt nyújtani ahhoz, hogy közös erővel tudjunk eleget tenni az előttünk álló feladatoknak, s hogy valóban ki tudjuk venni részünket népünk marxista-leninista műveltségének emeléséből, a marxizmus eszmei offenzívájából.

Gerelyes Ede

#### A MUZEUMI HÓNAP ESZTERGOMI TANULSÁGAI

Néhányévi tapasztalat azt mutatja, hogy Esztergom társadalmában a régészeti, művészeti és helytörténeti előadások és kiállítások mellett igen komoly érdeklődés él az irodalom-, a költészet- és zenetörténet régebbi korszakainak alkotásai iránt. Hogy ez így van az megmutatkozott nemcsak a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban, iskolai szakkörökben, és üzemekben rendezett előadásainkon, muzeumi kiállításainkon, tárlatvezetésein, hanem „Muzeumi Est”-jeinken, s a két ízben megrendezett Muzeumi Hónap során tartott irodalmi és zenei matinéinkon és estjeinken is.

Kezdetben a Muzeumi Est-ek műsorán állítottunk egymás mellé művészettörténeti előadásokat, s költői és zenei bemutatókat. E programunk kialakulásában az a szándék is meghúzódott, hogy a régészeti vagy művészettörténeti előadások hallgatóságában felfokozzuk és elmélyítsük az irodalom és zeneköltészet iránti érdeklődést is. És ez természetesen fordított irányú törekvés is volt, amennyiben arra is számítottunk, hogy a költői alkotások, a kórus-, ének- és zeneművek beiktatásával szélesebb körűvé fejleszthetjük a sajátosan muzeumi szakok iránt érdeklődők körét is. Ugyanakkor az a meggyőződés is vezetett bennünket, hogy az azonos korszakból származó költői és zenei művekkel érthetőbbé és átélhetőbbé tegyük a régészet, helytörténet, és a képző- és iparművészet emlékeit. És ez a hatás természetesen fordítva is áll.

Első kísérleteink bizonyosságul szolgáltak arra, hogy ez a komplex-módszer nagyon alkalmas a muzeum vonzásterületének kiszélesítésére. Nem feledkeztünk meg közben azonban arról sem, hogy így, bár ennek jelszavát nem hirdettük meg, a legnagyobb minőségű művészeti, költői és zenei művek együttes szerepeltetésével tulajdonképpen a legeredményesebben küzdhetünk a művészeti, irodalmi és zenei giocs nagyhatalma ellen. Nem volt könnyű ilyen program létrehozása, hiszen sokszor a legelemibb eszközök, mint mágno, lemezjátszó, s a szükséges bemutatandó anyag sem állott rendelkezésünkre. A muzeumi előadóterem hiánya pedig éppen azt a tényezőt kapcsolta ki, amelynek döntő szerepe kell, hogy legyen a közönség muzeumhoz szoktatásában. Módszerünk nem áll előzmények nélkül sem a magyar, sem a

külföldi muzeumok hasonló törekvéseit illetően, mégis újszerű volt, s jó kísérletnek bizonyult. Közben kiderült, hogy ez a módszer akkor válik valóban értékké, ha helyi hagyománnyal, a város és a vonzása alatt állott táj emlékeivel és alkotásaival tudjuk megtölteni. Erre pedig ennek a városnak a multjában különösen sok, szinte számtalan lehetőség rejlik.

Esztergom rendkívül gazdag, nem egy korszakban és esetben európai szintű irodalom- és zenetörténeti multja nemcsak lehetővé, de valósággal kötelezővé teszi számunkra, hogy a régészeti, művészet- és helytörténeti kutatások, előadások és kiállítások mellett igyekezzünk felkutatni, feldolgozni és bemutatni a város irodalmi és zenei hagyományait is. Annál is inkább adott ez a feladat számunkra, mert ez a hagyomány és emléanyag a képzőművészeti és iparművészeti alkotásokkal gyakran a legszorosabb összefüggésben keletkezett. A keletkezési hely, sőt olykor az alkotást igénylő rétegek, körök, vagy személyek azonossága a mult képzőművészeti, irodalmi és zenei emlékeit komplex hagyománnyá szövik össze.

Ezek a körülmények előtérbe hozták azt a gondolatot, hogy a Muzeumi Hónap során elsősorban olyan műsorokat adjunk, amelyekben esztergomi eredetű vagy vonatkozású költői- és zenei alkotások, s ének- és kórus-művek adják a hangsúlyt. Már az előző évi Muzeumi Hónapban is két nagyobb lélegzetű irodalmi és zenei hangversenyt rendeztünk, a Balassa-Monteverdi és Babits-matinékat. Az idén pedig még inkább ilyen irányban domborítottuk ki programunk profilját, s amellet lényeges színvonal-emelkedést is igyekeztünk biztosítani.

Felmerülhet talán ezzel kapcsolatban az a kérdés, hogy jogos és szükség-szerű-e a muzeumi munkának ilyen irányban való kiterjesztése. A felelet csak igenlő lehet. Azokon a helyeken, ahol nincs színház, és nincsen más, magasabb igényű irodalmi és zenei kulturát sugárzó intézmény, de a társadalomban erre való igény határozottan jelentkezik, a muzeum nem vonhatja ki magát e feladat vállalásából, sőt kötelessége is, hogy ebből mennél nagyobb mértékben kivegye a részét. Igaz, művelődési otthonok ma már mindenhol működnek, s ezek - lehetőségeik szerint - el is látják az ilyen jellegű népművelési feladatokat, de még sem tekintik és nem is tekinthetik fő céljuknak, hogy a helyi hagyomány és isü kultura terjesztésének előfeltételeit - a tudományos kutató, feltáró és feldolgozó munkára gondolok - megteremtsék. A muzeum viszont tudományos, kutató és egyben népművelő intézmény. Mindent el kell követni tehát annak érdekében, hogy a maga régebben kialakult sajátos eszközein kívül, új lehetőségeket is keresve és új módszereket is kialakítva, mennél tágabb keretek között járuljon hozzá a helyi művelődés, a kulturális élet színvonalának emeléséhez.

E szándékunkban ösztökélő erővel hatott az a körülmény is, hogy a megyei és városi művelődésügyi szervek és társadalmi intézmények már évekkal ezelőtt sajátos Esztergomi Ünnepi Hetek kialakítását és megvalósítását kezdeményezték. Ezt a kezdeményezést megértő és hathatós támogatásban részesítette az egyre nagyobb kulturális tevékenységű Dunakanyar Intéző Bizottság is. Ennek a programnak a megvalósításából magunk is kivettük részünket. Az 1962. augusztusában,

az Esztergomi Ünnepi Hetek keretében a Vármúzeum udvarán rendezett „Balassi Lantja” irodalmi és zenei est a várbeli lehetőségekre terelte a figyelmet. A Komárom Megyei Dolgozók Lapja ennek az estnek a méltatását „Gondolatok az esztergomi Vár-játékok után” címmel közölte.

Ez a sikeres kezdeményezés, a sajtó és a társadalmi szervek pozitív állásfoglalása, még fokozottabban arra ösztönöztek minket, hogy a „Muzeumi Est”-jeinken megkezdett kutató-, kísérletező, feldolgozó és népművelő munkánkat folytassuk, s a feltárt gazdag hagyományanyagot elsősorban a Muzeumi Hónap keretében mutassuk be.

A „Balassi Lantja”-est szervezői és rendezői nagyon helyesen jártak el, amikor első lépésként az Esztergomban oly jelentős Balassa-hagyományhoz kapcsolódtak. Nem vitás, hogy Balassa Bálint a legnagyobb magyar költő, akinek valaha is szerepe volt Esztergom életében, még akkor is, ha ez a szerep nem költői alkotásaiban, hanem életének feláldozásában nyilvánult meg. Helyénvaló, hogy a várban tartott előadás-programot Balassa költészetének irodalmi és zenei bemutatásával indították utjára. Más kérdés, hogy a műsor összeállítása és bemutatása elérte-e azt a színvonalat, amire Balassa költészetében lehetőség nyílik, s amire mind a költőnek páratlanul nagy és szép jelentősége a magyar irodalom történetében, mind pedig az esztergomi vár multja kötelez. Ugy vélem, szerencsésebb, s talán nagyobb hatású lett volna - például - a Szép Magyar Komédia színpadi bemutatása. Ez azonban nem csökkenti magának a kezdeményezésnek a jelentőségét, hiszen tudjuk, hogy ehhez akkor sem a szükséges anyagi fedezet, sem a megfelelő idő nem állt rendelkezésre.

Ugyanezen év októberében a Muzeumi Hónapban magunk is Balassa Bálint költészetét állítottuk programunk középpontjába, de hozzá kapcsoltuk ehhez Claudio Monteverdi alkotását. Ez önmagától adódó lehetőség. Ki tudná azt megmondani, hogy Balassa Bálint találkozott-e Monteverdivel, avagy egyáltalán tudott-e arról, hogy a nagy olasz zeneszerző itt van Esztergom falai alatt, s a mantovai herceg seregében szintén részt vesz Esztergom felszabadító harcaiban. Lehet, hogy erre a kérdésre a tudományos kutatás még fényt deríthet, de nem kizárt, hogy ez örök titok marad. A lényegen azonban ez nem változtat. A város történetének minden időkben egyik legnagyobb, legszebb, s legdicsőbb és egyben legtragikusabb eseménye volt az 1594-95. évi török alóli felszabadítás. Tragikus volt ez, hiszen a felszabadító hadjárat nem folytatódott, így Esztergomot egy évtized múlva újból elfoglalta a török. És ez az évtized, a két, hosszú hónapokon át tartó ostrom rombadöntötte a várost, s elpusztította legszebb közép- és reneszánsz kori épületeit, szobraikat, festményeit s egyéb művészi alkotásait.

A magyar reneszánsz költészetet beérlelő Balassa Bálint, s az olasz reneszánsz zeneköltészetet a barokba átvezető Claudio Monteverdi azonban egyként beírta nevét a város történelmi emlékkönyvébe. Életük döntő szakaszában Esztergomhoz tartoztak, s ez nyilván azt jelenti, hogy költői és zenei életművük is beletartozik e város művelődésének a történetébe.

A Balassa-Monteverdi Matiné zsufolásig töltötte meg a Petőfi Művelődési Ház színháztermét. Az eredmény szép, a siker biztató volt. A műsor pedig a két alkotó genius művein keresztül bepillantást nyitott a magyar és olasz reneszánsz kulturába.

Ugyanebben a Múzeumi Hónapban rendeztük meg hasonlóan nagyszerű Babits Mihály irodalmi délelőttünket. Babits Mihály hosszú időket élt és alkotott Esztergomban. A modern humanizmus egyik legérdekesebb, legszebb alkotó műhelye volt az ő előhegyi háza, amelyben saját alkotása, s kortársai munkássága mellett ott-hon volt és hatott az egyetemes humanista eszme. Ödipus királytól, Zrinyi és Arany kultuszán keresztül a Jónás Könyvéig.

Már a két nagy költő életműve is figyelmeztet arra, hogy mely uton kell járnunk, ha Esztergom multjának, hagyományainak a lényegét keressük. Tisztán csengő magyar humanizmus, egyetemes emberi távlatokban. A város történetének - pozitív és negatív értelemben - jelentős korszakairól van szó, ha Balassáról, majd Babitsról beszélünk. Mindkét korszak éppen elég szomorú időszaka a magyar történelemnek, de talán - éppen ezért - még inkább hangsúlyozottabban mutatkozik meg bennük a humanista alkotás nagyszerűsége és egyetemessége.

Az ezévi Várjátékok műsorán Corneille Cid-je s az Erkel és Verdi műveiből összeállított hangverseny szerepelt. Eltekintve a mű világirodalmi jelentőségétől, mondanivalójával kifogástalanul beleilleszkedik az esztergomi várba, melynek életében oly nagy szerepe volt a török elleni küzdelmeknek, s erre kitűnő spanyol párhuzam a Cid. De jó volt érezni a feudalizmusból felszabaduló lélek suhogását. Ez azonban nem elegendő. A jövőben keresni kell olyan alkotásokat, amelyekben ilyen, vagy hasonló, vagy más szempontból nagyszerű mondanivaló rejlik, amelyek azonban még sokszor inkább kapcsolódnak Esztergomhoz, s emellett egyetemes értékű művek. Vannak ilyen művek, és nem is kevés.

Az Erkel-Verdi hangverseny jó színvonalú volt. Olyan műsor volt ez azonban, amit máshol, sőt bárhol és bármikor meg lehetett volna rendezni. A helyi hagyományhoz nem kapcsolódott. Eredetileg nem is erről volt szó, hanem kórusművek és zeneművek, főként madrigálok bemutatásáról.

Tudományos szempontból helyes, de egyébként, a népművelő szándék tekintetében is hasznos, ha kutató és kísérletező tevékenységünkben tartjuk magunkat a történelmi, fejlődésbeli sorrendhez. Már ez a meggondolás is magával hozta, hogy most a középkorhoz forduljunk. De indokoltá tette, sőt aláhuzta ezt az elhatározásunkat az, hogy Esztergom multjának még a reneszánsz korszaknál is gazdagabb, jelentősebb fejezete a középkor, amikor ez a város az Árpádok székhelye és az ország fővárosa volt. Tudtuk jól, hogy az Árpád-kori magyar építő- és képzőművészetnek Esztergom volt az egyik legfontosabb érlelő és kisugárzó központja. Az sem ismeretlen, hogy e korszak tudományos és szépirodalmi, valamint zenei életének a melegágyát is itt találhatjuk meg. És tudtuk azt is, hogy a királyi udvar külföldi egyetemeken tanult tudós jegyzői, krónikásai, klerikusai mellett már a XI-XII. századtól kezdve számos külföldi, nyugati és keleti művész, króni-

kás, író és költő fordult meg Esztergomban, s hozzájárult középkori művelődésünk fejlődéséhez. Előttünk áll a tény, hogy III. Béla esztergomi palotája a korszak legszebb keleti-nyugati építő- és képzőművészeti szintézise volt. Miért ne állna ez a megállapítás az udvar és a város életének egyéb színterére, irodalmára, költészetére, zenéjére is?

A gondolat könnyen hozta magával a feladatokat. Felkutatni, kiválasztani, feldolgozni és bemutatni azokat a költői és zenei alkotásokat, amelyek éppen itt Esztergomban, sőt elsősorban magában a várbeli királyi udvarban keletkeztek, s alkalmasak arra, hogy érzékeltessék e korszakbeli magyar műveltségünk gazdagságát, európaiságát, sőt egyetemességét. Sok és nagyszerű alkotás rejlik városunk e korszakában csak hozzájuk kell nyulni s egyszerre élő, előre mutató hagyománnyá válnak.

Igy alakult ki a program. Rendezzük meg az Árpád-kori Magyarország legszebb ránkmaradt falai között középkori költészetünk és zenekulturánk ősbemutatóját! A Várpalota terasza kisméretű, de kitűnő színtere lehet egy kamarastilű költői és zene hangversenynek. Csak az idő hirtelen hidegre fordulása kényszerített bennünket arra, hogy a műsort nem a teraszon, hanem a Várpalota középkori termeiben adjuk elő. Ez magával hozta, hogy a bekiváncozó közönség alig egyharmadának adhattunk helyet. Az előadás azonban ezekben a termekben nem előadásként, hanem való, csodálatosan gazdag, áradó életként hatott. Akik részt vettek benne, azok páratlan élménnyel gazdagodtak. Ezt nem csak magunk éreztük és gondoltuk, hanem a résztvevők egyöntetűen nyilvánították.

A műsor maga a tizenkettediktől a tizenhatodik elejéig több évszázadot ivelt át. A III. Béla fényes udvarából, Imre és Konstancia lakodalmából, francia és olasz trubadur dalokon és az Énekek Énekén, Gertrudisz tragédiáján és Rogérius mester tatár-ostrom-beszámolóján, a francia lovagok magyarországi balladáján és Nagy Máté hajduhadnagy mohácsi emlékiratán keresztül áthullámozott Farkas András monumentális, már-már himnusz-szerű, krónikás énekébe, hogy belemutasson a török korszak kezdetének magyar veszedelmeibe és nyomoruságába.

A művek, egy-két darabtól eltekintve, Esztergomról szólnak vagy Esztergomban keletkeztek, s eddig jobbra csak a tudományos szakirodalom nyilvántartásában szerepeltek. Kéziratokból és szakközleményekből keltettük fel őket, hogy korszerű hangszereléssel, s a jó művészek hangján megszólaljanak, s elmondják koruk és alkotóik örömet és fájalmát. És hogy ez megtörténhetett, azt céltudatos kutató és feldolgozó munkának kellett megelőznie.

Részletesen nem ismertethetjük e helyen műsorunkat, mégis néhány darabot ki kell emelnünk, már csak azért is, hogy a hangsúlyos részekre rámutathassunk, s a mögötte húzó szándékunkat indokoljuk és megvilágítsuk.

Kétségtelen, hogy Vidal trubadurdala, amely Imre király és Aragóniai Konstancia lakodalmán 1198-ban itt, az esztergomi várpalotában költődött és hangzott el először, s a hozzá kapcsolható más, korabeli francia, olasz, angol, német,

orosz és magyar énekek hűséges kifejezői az esztergomi középkori udvari, egyházi és polgári élet egyetemes szellemi arculatának. Ettől a vonatkozástól mentesen is oly szépségek rejlenek bennük, amelyek mindenben megfelelnek a modern ember esztétikai igényeinek és vágyainak. A Vidal-ének szépségének minél teljesebb érzékeltetése magyarázza azt, hogy Illyés Gyula fordításában és Jancsó Adrienne előadásában is, valamint Jankovits Ferenc fordításában és Simándy József előadásában is a hallgatóság elé tártuk. A két fordítás különbözősége és a műfajilag is más előadás nemcsak elragadó volt, de rámutatott arra is, hogy ebben a műben a Várjátékok műsorfejlődése szempontjából is még rendkívül nagy lehetőségek rejlenek.

A Bánk és Gertrud-jelenetek színperezhozatala az esztergomi várban olyan kísérlet volt, amely az előadó művészeket és hallgatóságot egyaránt mélységesen áthatotta. A Bánk-tragédia lényegében történelmi tény, s ez a lényeg nem is a pilisi apátság klostromában történt királynégyilkosságban, hanem abban a valóban nagyfeszültségű kül- és belpolitikai ellentétben rejlik, amely az ország vezetőit megrázó erővel mozgatta. Az ellentétek, a feszültségek színhelye pedig kétségtelenül az esztergomi királyi udvar volt. A Bánk Bán tehát nagyon is helyénvaló Esztergomban és különösen a várpalota területén. A Várhegy, a vár és a várpalota épületmaradványainak a méretei és egyéb adottságai persze nem nyújtanak, legalább is ma, lehetőséget nagyszabású, színpadias előadáshoz, éppen ezért elsősorban statikus, kamara-szerű, illetve Erkel-változatában oratórium-szerű előadására gondolhatunk a jövőben.

Nagy Máté mohácsi emlékiratának előadását nemcsak az a körülmény magyarázza, hogy szerzője 1526-ban, a mohácsi vész után az esztergomi vár megvédője volt, s hogy egyike a legrégebb magyar emlékiróknak, hanem különösképpen az, hogy műve magyar nyelven eddig ismeretlen volt. Esztergomban tehát első ízben mutatták be - fordításban bár, de - magyar nyelven. Ezzel nem annyira a további műsorfejllesztésre gondoltunk, hanem inkább az volt a szándékunk, hogy a szakkörök figyelmét felhívjuk történettudományi és irodalomtörténeti jelentőségére.

Farkas András krónikája, miként ez ismeretes, az első hangjegyekkel nyomtatásban megjelent, világi magyar ének. Egyes részletei már régebben is szerepeltek előadóművészek és énekesek műsorán. Mi azonban ugyláttuk, hogy az esztergomi szerző műve oly monumentális, amely igen alkalmas arra, hogy nagyszabású kórusmű szülessék belőle. A kamara-jellegű kórusmű, amely a mi műsorunkon szerepelt, úgy vélem, csak az első lépés, mert a benne rejlő lehetőségek még szinte érintetlenek. Attól függ, hogy zeneköltőink felismerik-e és vállalják-e, hogy ezeket a lehetőségeket kibontsák, s nagyszabású, korszerű alkotássá érleljék!

A Múzeumi Hónap programján hetenként átlagban két előadást tartottunk, mégpedig elsősorban magunk, amelyeken saját kutatásaink eredményeit tártuk a hallgatóság elé.

Esztergom éppen 280 évvel ezelőtt, 1683. október 27-én szabadult fel a török hódoltság alól. A felszabadító seregek fővezére Sobieski János, a lengyelek nagy

királya volt, aki Bécs után a párkányi sikon, majd az esztergomi vár alatt is döntő győzelmet aratott a sokkal nagyobb török hadsereg felett. Ez az évforduló magábanvéve is méltó a megünneplésre. Számunkra azonban még nagyobb jelentőségű, sőt még fontosabb, hogy ez alkalmul szolgált a lengyel és magyar nép évezredes barátságának és lelkirokonságának a kifejezésére. Kinálkozó lehetőség volt, hogy magyar és lengyel irodalmi műveket, költői és zenei alkotásokat mutassunk be.

Programunkat hivatalos és társadalmi helyeken is megértették. Támogatták és elősegítették megvalósítását. De ami nekünk mégis a legkedvesebb, az az, hogy azok az intézmények és művészek, akiket közreműködésre felkértünk, nemcsak szívesen vállalták, de boldogan és hiven teljesítették is azt. Gondolok elsősorban a Művelődési Ház vezetőire és dolgozóira, a Tanítóképző Intézet, a Műszeripari Művek és a Tokodaltárói Bányász-kórus tagjaira, akik fáradtságot nem ismerve tanulták meg az előttük eddig teljesen új és ismeretlen műveket. És az előadó művészek lelkesedésére! Az ujszerűség és a művek szépsége vonzó lett számukra, és ez a vonzás arra készítette őket, hogy a megtanulásban és előadásban a legtöbbet és a legszebbet nyujtsák.

Az ut megnyílt, a kaput kinyitottuk, s bizunk benne, hogy ezen tovább haladhatunk. Most talán még csak annyit kellene elmondani, hogy az elért eredmények, a nem mindennapi fogadtatás, s a tapasztalatok azt szorgalmazzák, hogy hasonló programot jó és hasznos lenne máskor, a Muzeumi Hónap időszakán kívül is megvalósítani.

Soron következő programunk központjába a reneszánsz és humanizmus esztergomi művészeti, költészeti és zenei hagyományait és alkotásait szándékszunk állítani. Ennek a korszaknak a hagyományanyaga talán még bővebb és gazdagabb, s még több lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a város multjának európai rangját ismét megmutassuk, s tovább szőjjük azokat a szálakat, amelyek bennünket Esztergomon keresztül összekapcsolnak a keleti és nyugati népek, de különösen az olaszok, lengyelek, törökök, s általában a középeurópai, dunatáji népek műveltségével.

Ezt követően, talán majd csak 1965-ben, a török elleni védelmi és felszabadító harcokban született krónikás, lantos énekek hősi romantikáját hozhatjuk színünkre, természetesen elsősorban az Esztergomban és a hozzá tartozó tájban született hagyományos anyagból merítve. Példának említem a töröktől üldözött Dobozy Mihály és társai pusztamaróti sikon lezajlott tragédiáját. Ez a krónikás, lantos hagyomány átmege a felszabadítás utáni barokk ének- és zenekulturába, amelynek Esztergomban páratlanul gazdag kéziratos emlékanyagát őrizzük.

Még alig ismertek a reformkorszak esztergomi ének- és zenehagyományai, de tudjuk, hogy e korszakban sem leszünk szegények. A XIX. század derekának egyik legjelentősebb magyar zeneműve Esztergomhoz fűződik. Liszt Ferenc Esztergomi miséjére /1856/ gondolok, s ez ugyancsak nemzetközi távlatokat nyújt.

Az újabb, különösen XX. századi irodalmi alkotások között kétségtelenül Babits Mihály esztergomi előhegyi alkotóműhelye a legjobb forrás. A Jónás Könyve

és görög tragédia-fordításai olyan művek, amelyek előkelő helyen állanak a korabeli, humanista világu európai irodalomban. S hogy ezek a művek milyen előadási lehetőségeket hordoznak magukban, arról beszélni sem kell. A humanizmus korszakra visszatekintve, éppen Babits tragédia-fordításaival kapcsolatban emlékeztetnék Bornemissza Péter Magyar Elektrájára, amely más vonatkozásban is beillik az esztergomi programba.

Eddigi próbálkozásainkon, az elmúlt korok alkotásai között beiktattuk műsorainkba a mi korunk alkotásait és műveit is Bartók Béla, Kodály Zoltán, Illyés Gyula, s a külföldiek közül például Honegger műveinek programunkba való bekapcsolása csak jelzi azt a szándékunkat, hogy hagyományainkra felhívjuk élő íróink, költőink, zeneszerzőink figyelmét. És szeretnénk korunk alkotóinak figyelmét ráterelni arra a nagyon szép és nagyszabásu fejlődésre és átalakulásra, amely ebben az ősi városban a szocializmus jegyében, az élet minden területén, de különösen az iparban kibontakozik.

Pillérek kezdenek nőni, amelyekre ráépíthető az a hid, amely a város művelődésének az antik hagyományokba, a középkor világába, a reneszánsz és a humanizmus helyi kezdeményezéseibe, a hódoltság és a barok hősies romantikájába visszanyúló klasszikus országos jelentőségű, sőt olykor európai fontosságú multját a mával, az ujjal, a szocialista jövővel összekapcsolja. A pillérek felismerésében, az építgetésében az esztergomi muzeumoknak kezdeményező szerepük van. Ez kétségtelen. És ez mind tudományos, muzeológiai, mind népművelési szempontból számottevő. Az irány és módszer nem ismeretlen más, hazai és külföldi muzeumok életében sem. Esztergomban azonban sajátos módon, a helyi adottságoknak, a kulturális élet fejlődési igényeinek megfelelően jelentkeznek a feladatok, amelyek amazokétól némileg eltérő, ujszerű utak keresését hozták magukkal. Nem lehet talán kérdéses, hogy ez a kísérletezés, ez az utkeresés jól beilleszthető a muzeumi munkaterületbe. És mi bizunk benne, hogy ezen tovább járhatunk, ezt tovább fejleszthetjük s nemcsak a helyi művelődés fejlődésének ügyét szolgálhatjuk, de a muzeumok életének is olyan kiterjesztését készítjük elő, amely az általános művelődés emelésében is hasznos lehet.

Nagy Zoltán

#### IZLÉSFORMÁLÓ MUNKA A TORNYAI JÁNOS MUZEUMBAN

Közizlésünket vizsgálva nyomban szembetűnik irodalmi izlésünk fejlettsége. Ez nemcsak a kiadott művek példányszámában, színvonalában, hanem a könyvtári forgalomban is tükröződik. Az olvasók ma már döntő többségben jót kapnak és jót is keresnek és ezen a jón nevelkedve igényük is egyre fokozódik. Zenei izlésünket illetően már koránt sem ilyen egyértelmű a helyzet. Egyaránt nyújtjuk a leg-



magasabbrendűt és a szemetet. Mindkettő iránt elég széleskörű az igény. A képzőművészeti izlés területén a legkedvezőtlenebb a helyzet. Elég vékony még az a réteg, amely igényli a képzőművészetet, még kisebb azok száma, akik a korszerű formanyelvű művészeti alkotásokat elfogadják, művészeti élményt nyujt számukra és gyönyörködnek benne. Elég ennek illusztrálására néhány köztéri szobrunk körül kialakult vitára, közfelháborodásra utalnom. Hasonló nehézségekkel találkozunk mai képzőművészeti alkotásainkat bemutató tárlatokon is. A látáskulturában a legmélyebb a szakadék a szakma és a széles tömegek izlése között.

Közizlésünknek ez a helyzete nem véletlenül alakult így, hanem összefüggésben van iskolapolitikánkkal és népművelésünk eddigi fő célkitűzéseivel is. Érthető irodalmi izlésünk fejlettsége, ha figyelembe vesszük, hogy ezzel a művészeti ággal az általános és középiskolában jelentős óraszámokban és széleskörűen foglalkozunk, tanítjuk élvezetét, művek hosszú sorának bemutatásával, elemzésével. A zenében már nincs ilyen széleskörű iskolai lehetőség, bár az utóbbi időben elterjedő ének-zenetagozatu általános iskolák, és a nagyszámu zeneiskola a szervezett izlésnevelés egyre bővülő bázisát jelentik. A képzőművészet a rendszeres iskolai oktatásban a legmostohább az összes művészeti ágak között. A tanterven belül az általános iskolában alig, a középiskolában is nyomokban történt gondoskodás a képzőművészeti izlésformálás, a látáskultura fejlesztésének biztosításáról.

Az iskolán kívüli ismeretszerzési és izlésalakító lehetőségekben is a legkedvezőtlenebb helyzetben van a képzőművészet. Az irodalmi művek százezres példányszámot érnek el. A zene a rádió útján milliós hallgatóságot tud biztosítani magának. Ez a legszélesebbkörű kommunikációs eszköz a képzőművészet számára halott. Az egyetlen széles tömegközlési lehetőség a képzőművészet számára a televízió, mely azonban még koránt sem él kellő mértékben ezzel a lehetőséggel.

Fokozza a nehézséget az is, hogy a képzőművészetben a teljes hatást csak az alkotás közvetlen szemlélete tudja nyújtani. A reprodukciók, a könyvek csak halvány mását nyujtják az eredeti mű által szerzett élménynek.

Mindezek miatt muzeumainknak a képzőművészeti izlésnevelésben, a látáskultura fejlesztésében fokozott feladatuk van. Eredeti alkotásokkal, közvetlen, szuggesztív hatást biztosító művekkel rendelkeznek, vagy ilyeneket kiállító helyiségekben, vándorkiállítás útján be tudnak mutatni. Segíteni tudják a tárlatlátogatókat ezeknek a műveknek a jobb megértésében. Mindezek olyan adottságok, amelyekkel más szerv vagy intézmény nem rendelkezik. Fokozottan élnünk kell tehát ezekkel a lehetőségekkel.

Az általános kötelezettségeken túl a Tornyai János muzeumra sajátos adottságaiból fakadóan további feladatok is hárulnak. Az egyik ilyen adottság az, hogy ebben az intézményben található az ország leggazdagabb Tornyai anyaga. A nagy alföldi mester ugyanis élete utolsó évében a birtokában lévő összes festményét és rajzát, szülővárosa iránti hálából, a hódmezővásárhelyi városi muzeumnak ajándékozta. Tornyai, mint saját gyermekéhez ragaszkodott műveivel, ezért a

muzeumnak adott művek életművének számszerűen több mint felét, kvalitásban pedig a legkitűnőbb Tornyai műveket jelentették.

A muzeumi anyagból fakadó kötelezettségünk mellett további feladatot hárit az intézményre az az igen élénk élő képzőművészeti élet, amely a felszabadulás után itt kialakult és melynek szolgálatában, alakításában, akarva-nem akarva, részt kell vennie a muzeumnak.

A gazdag Tornyai anyag őrizetéből fakadó kötelezettségünknek állandó kiállításunkkal, az élő képzőművészettel kapcsolatos feladatoknak időszaki kiállításaink révén teszünk eleget. Időszaki kiállításaink mintegy háromnegyede /számszerűen 22-ből 16/ képzőművészeti jellegű és ez nemcsak abból fakad, hogy a képzőművészeti kiállítások a legolcsóbbak, hanem ez sokkal inkább a helyi képzőművészeti élet vetülete.

A gazdag Tornyai anyagnak azonban helyiség hiánya miatt csak egy töredékét tudjuk állandó kiállítás keretében bemutatni. Igyekszünk úgy segíteni ezen a helyzeten, hogy állandó kiállításunk bizonyos részét időközönként cseréljük. Természetesen ez nem vonatkozik azokra a Tornyai életművében legkiemelkedőbbnek tekintett alkotásokra, amelyeknek cseréje csökkentené az állandó kiállítás reprezentatív jellegét és éppen Tornyai legkitűnőbb műveinek élményétől fosztaná meg a kiállítást egyszer megtekintőket /nagy Juss, Bus magyar sors, Csokorkötés, Gémeskut stb./. Az anyag felújítását, cseréjét tervszerűen úgy oldjuk meg, hogy időszakonként változóan az életmű egy-egy részét juttatjuk fokozott hangsúlyhoz. Legutóbb a szentendrei korszak foglalt el nagyobb helyet a kiállításon belül, korábban viszont az életképek és Tornyai alföldi tájképei kerültek nagyobb mértékben bemutatásra az anyag forgatása révén. Ezen a módon az állandó kiállítás megújította vonzó erejét a helyi és a kiállítást már megtekintett látogatók számára is.

Állandó kiállításunk Tornyai anyagát nagyszerűen egészíti ki, s képekkel összhangban állóan gazdagítja az a 24 Medgyessy terrakotta, - amelyeket a nagy magyar mester 1959-ben ajándékozott a muzeumnak.

Mint már utaltam rá, a képzőművészeti élet ma is igen élénk városunkban. Ez kiállítási programunk összeállításában és izlésformáló munkánkban egyaránt kifejezésre jut. Biztosítani kell az intézménynek az itt élő művészek számára a bemutatkozás lehetőségét, részben átfogó kiállításokon, részben pedig egyéni tárlatok útján. Az élő művészet bemutatása azonban nemcsak közlési lehetőséget jelent a művészek számára, hanem az izlésformálásnak is fontos tényezője, hiszen egyedül a múlt nagy alkotóinak bemutatásával nem juthatunk el ahhoz, hogy tárlatlátogató közönségünk értékelje a márt, hogy izlése korszerűvé váljon. Munkácsy, vagy Székely Bertalan művészetének megismerése, kedvelése egymagában nem ad kulcsot a korszerű képzőművészet megértéséhez, műélvezéséhez. A ma képzőművészetéhez az élő művekkel való találkozás is feltétlenül szükséges. Ezt a Tornyai János muzeumban elsősorban két kiemelkedő időszaki tárlatunk valósítja meg.

Legkiemelkedőbb időszak kiállításunk a Műcsarnokkal közösen, országos jelleggel, évenként - ez évben tizedik alkalommal - megrendezett Vásárhelyi Őszi Tárlat. Súlyát az itteni képzőművészeti hagyomány és a helyben élő jelentős művészek munkássága alapozta meg. A tárlat alapítói már az elindulásakor a tájhoz való kapcsolódást tették a kiállításon való részvétel feltételévé, ezáltal a kiállítás sajátos arcát kívánták biztosítani. Ez a kapcsolat a születés, az itt élés, vagy az itteni - művésztelepi munka útján valósul meg. Ennek eredményeként a kiállítás tematikájában a legnagyobb részt a vásárhelyi és vásárhelykörnyéki táj, az itt élő ember és a paraszti munka kapja. Ez egyrészt biztosítja a kiállítás egységes hangját, másrészt elkerülhetővé tette azt a veszélyt, hogy afféle indokolatlan „kis Budapest” kiállítás valósuljon meg. Az izlésformálás szempontjából pedig az a legjelentősebb, hogy a tárlatlátogatók saját szűkebb világot, környezetüket látják viszont a kiállítási termekben.

Ezzel az egész magyar képzőművészeti élet szempontjából is jelentős eseménynek számító tárlattal egyidőben hagyományosan még egy kiállítást rendezünk Vásárhely külterületén, felváltva más-más termelőszövetkezetben. Városunk lakosságának mintegy negyede él még mindig a tanyák világában. Az ő számukra a művészettel, a műalkotással való találkozás nehezebb, mint a városban élők számára. Éppen ezért a termelőszövetkezetek művelődési termeiben rendezett kiállítással biztosítunk lehetőséget a helyzetükből adódó nehézségek kiküszöbölésére.

Az őszi tárlat mellett hasonló átfogó jellegű kiállítás a minden év tavaszán - hagyományosan május 1-i nyitással - megrendezésre kerülő Tavasz Tárlat.

Ennek a kiállításnak a válogatott anyagát vándoroltatja a muzeum a Megyei Tanács Művelődési Osztályával közös „vállakozás”-ként a megye községeiben. A múlt évben 18 községben járt, elsősorban a szegedi és szentesi járás községeiben. Ez évben pedig a makói járás községeiben került bemutatásra. Ennél az anyagnál az idén a tárlatvezetést magnetofon szalagra vettük és a tárlat anyagával együtt kiküldtük a szalagot is.

Legeredményesebb falusi kiállításunkat a szomszédos Mártély községben rendeztük. Mártély kisközség a Tisza mentén, 1800 főnyi lakossal, de a magyar képzőművészet egyik legismertebb helysége. Tornyai, Rudnay, Endre Béla, Medgyessy, Darvassy István jártak ide évenként. Vásznaikon és grafikai műveikben megörökítették a Tisza Holt-ágának nyugalját, a fűzesek koratavaszi barna színét, az erdő mélyének villanó fényét. Több mint tíz éve a Magyar Népköztársaság Képzőművészeti Alapjának művésztelepe működik Mártélyon. A mai magyar képzőművészet nem egy jelentős alkotója merített ihletet a napfény, víz, levegő itt megvalósuló tájképi összehatásából és az itt élő emberek kicsit nyers, de nyíltszívű világából. Önként adódott tehát a gondolat: össze kell gyűjteni és tárlaton bemutatni az itt született művek legkiemelkedőbbjeit. A múlt év nyarán került erre sor a „Mártély a művészetben” c. kiállítás megnyitásával. A mártélyiak nagy örömmel fogadták a kiállítást, hiszen saját világukra, régi ismerőseikre találtak a falakon megjelenő képekben. Alkalmas volt a kiállítás arra is, hogy megmutassa, milyen szélesívű és változatos a művészi megjelenítés lehetősége, hi-

muzeumnak adott művek életművének számszerűen több mint felét, kvalitásban pedig a legkitűnőbb Tornyai műveket jelentették.

A muzeumi anyagból fakadó kötelezettségünk mellett további feladatot hárít az intézményre az az igen élénk élő képzőművészeti élet, amely a felszabadulás után itt kialakult és melynek szolgálatában, alakításában, akarva-nem akarva, részt kell vennie a muzeumnak.

A gazdag Tornyai anyag őrizetéből fakadó kötelezettségünknek állandó kiállításunkkal, az élő képzőművészettel kapcsolatos feladatoknak időszaki kiállításaink révén teszünk eleget. Időszaki kiállításaink mintegy háromnegyede /számszerűen 22-ből 16/ képzőművészeti jellegű és ez nemcsak abból fakad, hogy a képzőművészeti kiállítások a legolcsóbbak, hanem ez sokkal inkább a helyi képzőművészeti élet vetülete.

A gazdag Tornyai anyagnak azonban helyiség hiánya miatt csak egy töredékét tudjuk állandó kiállítás keretében bemutatni. Igyekszünk úgy segíteni ezen a helyzeten, hogy állandó kiállításunk bizonyos részét időközönként cseréljük. Természetesen ez nem vonatkozik azokra a Tornyai életművében legkiemelkedőbbnek tekintett alkotásokra, amelyeknek cseréje csökkentené az állandó kiállítás reprezentatív jellegét és éppen Tornyai legkitűnőbb műveinek élményétől fosztaná meg a kiállítást egyszer megtekintőket /nagy Juss, Bus magyar sors, Csokorkötés, Gémeskut stb./. Az anyag felújítását, cseréjét tervszerűen úgy oldjuk meg, hogy időszakonként változóan az életmű egy-egy részét juttatjuk fokozott hangsúlyhoz. Legutóbb a szentendrei korszak foglalt el nagyobb helyet a kiállításon belül, korábban viszont az életképek és Tornyai alföldi tájképei kerültek nagyobb mértékben bemutatásra az anyag forgatása révén. Ezen a módon az állandó kiállítás megújította vonzó erejét a helyi és a kiállítást már megtekintett látogatók számára is.

Állandó kiállításunk Tornyai anyagát nagyszerűen egészíti ki, s képekkel összhangban állóan gazdagítja az a 24 Medgyessy terrakotta, - amelyeket a nagy magyar mester 1959-ben ajándékozott a muzeumnak.

Mint már utaltam rá, a képzőművészeti élet ma is igen élénk városunkban. Ez kiállítási programunk összeállításában és izlésformáló munkánkban egyaránt kifejezésre jut. Biztosítani kell az intézménynek az itt élő művészek számára a bemutatkozás lehetőségét, részben átfogó kiállításokon, részben pedig egyéni tárlatok útján. Az élő művészet bemutatása azonban nemcsak közlési lehetőséget jelent a művészek számára, hanem az izlésformálásnak is fontos tényezője, hiszen egyedül a mult nagy alkotóinak bemutatásával nem juthatunk el ahhoz, hogy tárlatlátogató közönségünk értékelje a márt, hogy izlése korszerűvé váljon. Munkácsy, vagy Székely Bertalan művészetének megismerése, kedvelése egymagában nem ad kulcsot a korszerű képzőművészet megértéséhez, műélvezéséhez. A ma képzőművészetéhez az élő művekkel való találkozás is feltétlenül szükséges. Ezt a Tornyai János muzeumban elsősorban két kiemelkedő időszaki tárlatunk valósítja meg.

Legkiemelkedőbb időszaki kiállításunk a Műcsarnokkal közösen, országos jelleggel, évenként - ez évben tizedik alkalommal - megrendezett Vásárhelyi Őszi Tárlat. Súlyát az itteni képzőművészeti hagyomány és a helyben élő jelentős művészek munkássága alapozta meg. A tárlat alapítói már az elinduláskor a tájhoz való kapcsolódást tették a kiállításon való részvétel feltételévé, ezáltal a kiállítás sajátos arcát kívánták biztosítani. Ez a kapcsolat a születés, az itt élés, vagy az itteni - művésztelapi munka útján valósul meg. Ennek eredményeként a kiállítás tematikájában a legnagyobb részt a vásárhelyi és vásárhelykörnyéki táj, az itt élő ember és a paraszti munka kapja. Ez egyrészt biztosítja a kiállítás egységes hangját, másrészt elkerülhetővé tette azt a veszélyt, hogy afféle indokolatlan „kis Budapest” kiállítás valósuljon meg. Az izlésformálás szempontjából pedig az a legjelentősebb, hogy a tárlatlátogatók saját szűkebb világukat, környezetüket látják viszont a kiállítási termekben.

Ezzel az egész magyar képzőművészeti élet szempontjából is jelentős eseménynek számító tárlattal egyidőben hagyományosan még egy kiállítást rendezünk Vásárhely külterületén, felváltva más-más termelőszövetkezetben. Városunk lakosságának mintegy negyede él még mindig a tanyak világában. Az ő számukra a művészettel, a műalkotással való találkozás nehezebb, mint a városban élők számára. Éppen ezért a termelőszövetkezetek művelődési termeiben rendezett kiállítással biztosítunk lehetőséget a helyzetükből adódó nehézségek kiküszöbölésére.

Az őszi tárlat mellett hasonló átfogó jellegű kiállítás a minden év tavaszán - hagyományosan május 1-1 nyitással - megrendezésre kerülő Tavasz Tárlat.

Ennek a kiállításnak a válogatott anyagát vándoroltatja a muzeum a Megyei Tanács Művelődési Osztályával közös „vállalkozás”-ként a megye községeiben. A múlt évben 18 községben járt, elsősorban a szegedi és szentesi járás községeiben. Ezzel pedig a makói járás községeiben került bemutatásra. Ennél az anyagnál az idén a tárlatvezetést magnetofon szalagra vettük és a tárlat anyagával együtt kiküldtük a szalagot is.

Legeredményesebb falusi kiállításunkat a szomszédos Mártély községben rendeztük. Mártély kisközség a Tisza mentén, 1800 főnyi lakossal, de a magyar képzőművészet egyik legismertebb helysége. Tornyai, Rudnay, Endre Béla, Medgyessy, Darvassy István jártak ide évenként. Vásznaikon és grafikai műveikben megörökítették a Tisza Holt-ágának nyugalalmát, a fűzesek koratavaszi barna színét, az erdő mélyének villanó fényét. Több mint tíz éve a Magyar Népköztársaság Képzőművészeti Alapjának művésztelape működik Mártélyon. A mai magyar képzőművészet nem egy jelentős alkotója merített ihletet a napfény, víz, levegő itt megvalósuló tájképi összhatásából és az itt élő emberek kicsit nyers, de nyíltszívű világából. Önként adódott tehát a gondolat: össze kell gyűjteni és tárlaton bemutatni az itt született művek legkiemelkedőbbjeit. A múlt év nyarán került erre sor a „Mártély a művészetben” c. kiállítás megnyitásával. A mártélyiak nagy örömmel fogadták a kiállítást, hiszen saját világukra, régi ismerőseikre találtak a falakon megjelenő képekben. Alkalmas volt a kiállítás arra is, hogy megmutassa, milyen szélesívű és változatos a művészi megjelenítés lehetősége, hi-

szen a nagy természethűséggel festő Darvassy Istvántól, a lényegét kiemelő, süritő Németh Józsefíg széles skáláját látták az évtizedek során létrejött művek legjobbjainak. A helyben élőknel szélesebb körhöz szólt azonban a kiállítás, hiszen Mártély egyben kiránduló és üdülőhely is. Az ide érkezők jelentős része is megtekintette - részben érdeklődésből, részben unaloműzésből - a kiállítást.

Tapasztalatunk szerint az igény-felkeltés és a széles tömegekkel való kapcsolatteremtés szempontjából a legalkalmasabb, ha a kiállított művek a tárlatlátogatók világát elevenítik meg. A valóság közvetlen élménye és a művészi megjelenítés együttes hatása olykor spontán esztétikai élményt, máskor tiltakozást, de mindenképpen gondolatébresztést vált ki.

Időszaki kiállítási programunkat a helyi művészek egyéni kiállításai és a Műcsarnok, illetőleg a Muzeumi Ismeretterjesztő Központ anyagából állítjuk össze, hasonlóan a többi társintézményhez. Itt is arra törekszünk azonban, hogy az alföldi festészet helyének és szerepének fokozottabb megértését segítsük elő, továbbá hogy ezuton is erősítsük a főváros művészéletével való kapcsolatunkat. Az előbbi célt szolgálta a Rippl-Rónai, Mednyánszky, Nagy István kiállítás. A budapesti művészélettel való eleven kapcsolatot pedig éppen ebben az évben a fővárosi bemutatás után nyomban Hódmezővásárhelyen megnyitott Szurcsik és Orosz kiállítás bizonyítja.

A műalkotások önmagukban is hatnak, formálják és alakítják az izlést. Sokkal eredményesebb azonban, ha nemcsak kiállítjuk a műveket, hanem segítséget nyújtunk a tárlatlátogatóknak, hogy közelebb kerüljenek a művekhez, megértsék eszmei mondanivalójukat és értékeljék sajátos formai megoldásukat. A tárlatvezetésnek ez a „kézfogása” legjobban az élő tárlatvezetésben valósítható meg. Az a tapasztalatunk, hogy semmilyen technikai eszköz sem pótolja magát az élő szót, mely szuggesztív hatása, közvetlen kapcsolatot tud teremteni a tárlatlátogatókkal. Ezen túl a személyesen jelenlévő tárlatvezető alkalmazkodni tud hallgatósága életkori és műveltségbeli adottságaihoz.

Csak egyetlen példát arra, hogy a tárlatvezetés differenciáltsága mennyire lényeges. Az ez évi Őszi Tárlaton szerepel Patay László „Öregség” c., döbbenetes hatású képe. A háttér tónustalan, koratavaszi kék ege és az előtér játszódó két pillangója között gondosan megmunkált kerítés, mely fölé riadt, reménytelen tekintetű, ezer gonddal barázdált arcu öregasszony emelkedik. Az ég örök kékje és a pillangó pernyi élte között az ember a lét értelmére kérdez. Ez a kissé summázott tárlatvezetői ismertető felnőt hallgatóság számára megfelelő. Ugyanezek a mondatok 10-12 éves gyermekek előtt teljesen hatástalanok. Hallgatták, nézték a képet, de nem tudták mit kezdeni ezekkel a gondolatokkal. Amint azonban családjuk idősebb tagjaira, a nagymamára, nagyapára, azok magányára, halálfélelmére utaltunk, nyomban elindult valami képpel kapcsolatban a gyermekekben is és a képi kifejezést egyéni életük élményéhez tudták kapcsolni. A példák hosszú sorát lehetne felhívni arra, hogy a nézők adottságaihoz alkalmazkodó tárlatvezetés sokkal hatásosabb az általános, ezeket az adottságokat figyelmen kívül hagyó vezetésnél.

További általános tapasztalatunk az, hogy a differenciáltságon kívül az élő szónak még az az előnye is megvan, hogy a felmerülő kérdésekre, problémákra nyomban választ tudunk adni. Gyakran naivnak tűnő kérdéseket is feltesznek. Nem szabad azonban türelmetlenné lennünk. Nem egy tárlatvezetés győzött meg bennünket arról, hogy az ismeretszerzésben, az élmény elmélyítésében való aktív részvétel - mely itt dialogus formájában valósult meg - minden más módnál eredményesebb.

Mivel az élő tárlatvezetés nem mindig és mindenütt valósítható meg, foglalkoznunk kell az egyéb megoldások lehetőségével is. Mint már utaltam rá, magunk is alkalmaztuk a megyei kiállítás anyagának községi vándoroltatása alkalmával a magnetofon szalagra rögzített tárlatvezetést. Ma már minden művelődési otthonban rendelkezésre áll magnetofon és a megküldött szalagot fel tudják használni és az a semminél feltétlenül több.

A kiállítások mellett az izlésformálásban jelentős szerepet töltenek be az ismeretterjesztő előadások is. Ez ugyan nem elsődlegesen muzeumi profil, de a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal való együttműködés útján hasznos és szükséges, ha a muzeum is szerepet vállal ebben a munkában. A kialakult jó kapcsolat mind a muzeum hatókörének bővítése, mind az ismeretterjesztés szempontjából előnyös.

Az előadások elé kitűzött cél megvalósítását elsősorban a helyes tematika szolgálja. A korábbi, eléggé ötletszerű tematikai gyakorlatot az utóbbi években felváltotta az összefüggő tematikájú, egy-egy terület átfogó ismereteit nyújtó, un. akadémiai jellegű ismeretterjesztés. Az első lehetőség itt, amelybe az intézmény bekapcsolódott, a munkás-, illetve tsz. akadémiai előadássorozatok. Ezekben a termeléssel összefüggő tárgyak képezik a sorozat tulsúlyát, e mellett néhány társadalomtudományi, ezen belül egy-egy képzőművészeti témájú előadásra került sor.

Ennél magasabb szinten valósul meg az ismeretterjesztés a szakosított munkásakadémiai előadásokban. Ilyen szakosított művészeti munkásakadémia indult Hódmezővásárhelyen a Divatkötöttáru Gyárban. Ez a sorozat 10-12 előadásban, „Századunk művészete” címmel korunk művészetének széles területét fogja át /zene, film, irodalom stb./. A képzőművészetre jutó 5 előadásban a XX. századi művészet kialakulásának, társadalmi alapjainak ismertetése után a modern festészet, szobrászat, építészet és iparművészet kialakulásával foglalkoztak az előadások.

Ugyancsak századunk művészetét mutatta be a TIT-tel közösen megindított szabadegyetemi előadássorozat is.

A tárlatlátogató törzsgárda részére az aktuális képzőművészeti kérdésekről nyújtottunk tájékoztatást. /Képzőművészet - építészet, Felszabadulás utáni magyar művészet, Csontváry stb./

A tanyai előadásoknál összefüggő tematika kialakítására eddig nem nyílt lehetőség. Itt elsősorban az igény-felkeltés volt fő feladatunk. Ezt legjobban a „rólunk beszélnek” élmény bekapcsolásával tudtuk megvalósítani az alföldi festészetről tartott előadásokban. Ezen kívül eredményesek voltak az egy, vagy néhány mű részletes elemzését magában foglaló „Miért szép” c. előadások.

Néhány mondat erejéig foglalkoznom kell az előadások szemléltetésével is. Megfelelő szemléltetés nélkül ugyanis képzőművészeti előadás aligha érheti el a kívánt hatást. Jól fel tudjuk használni a nem túl nagy számban rendelkezésre álló képzőművészeti kisfilmeket. Sokkal bővebben és szélesebb körben tudunk szemléltetni a ma már elég olcsó és jó technikai szintet elérő dia-képek vetítésével.

Az érdeklődés felkeltését és a művészeti közvélemény tájékoztatását, mozgalmasságának biztosítását szolgálják a kiállításainkról, előadásainkról közzétett sajtópublikációk. Eszírányu törekvésünk a Csongrád Megyei Hírlap szerkesztő bizottságánál teljes egyetértésre és támogatásra talál. Itt elsősorban nem a rövid hírekre /kiállítás nyitás, előadás időpontja/ helyezük a súlyt, hanem arra, hogy minden kiállításunkról jelenjen meg ismertetés, értékelés a sajtóban.

Önkéntelenül felmerül a kérdés, hogy az így végzett, viszonylag széleskörű munkának van-e és milyen eredménye? A kulturális élet területén általában nehéz a mérés. Az izlés fejlődése, alakulása összetett, bonyolult folyamat és jobbára csak következtetésekre vagyunk utalva ezen a területen.

Egyik ilyen következtetési alap természetesen a látogatottság. Városunknak nincs komoly idegenforgalma, így a látogatók tulnyomó része a helyi lakosság köréből kerül ki. Ezt a számszerű értékelésnél, mind adottságot feltétlenül figyelembe kell vennünk. Legnagyobb kiállításunkat, a Vásárhelyi Őszi Tárlatot évenként növekedő számu - ez évben előreláthatólag 6-7 ezer - látogató tekinti meg. /Megnyitása, október 6. óta a hó végéig 4895 látogatója volt./ A többi képzőművészeti kiállítás látogatóinak száma átlagban 1000 főre tehető. Ezeknek a számoknak az értékelésénél nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a Tornyai János muzeumban a tél majdnem teljesen holt szezón, mert kiállítási terméink fűtetlenek és március végéig a „hűtőszekrény” szerepét töltik be.

Eredménynek kell tekintenünk azt is, hogy a képzőművészeti kiállítások megnyitóinak helyi törzsközönsége alakult ki. Mintegy 120-150 főnyi az a látogató tábor, amelyik minden kiállítás megnyitáson részt vesz. Az ő számukra olyan mértékben vált érdeklődésük központjává a képzőművészet, hogy nemcsak látni akarják a tárlatot, hanem hallani is akarnak az alkotóról, a művekről és ők azok, akik az esetenként eladásra kerülő 100-150 katalógust megveszik.

Néhány kiállítás-nyitás alkalmából eredményesen kapcsoltuk össze a képzőművészet és a zene élményét úgy, hogy a helyből elszármazó, vagy a kiállító művészekkel baráti kapcsolatban lévő művészek koncertet adtak. Ezt a helyes és a kiállítás nyitások színvonalát jelentősen emelő kezdeményezést azonban megfe-



lelő anyagi feltételek hiánya miatt csak évenként egyszer-kétszer valósíthattuk meg. /Az anyagi feltétel itt nem a tiszteletdíjat jelenti, hanem a zongoraszállítás díját. A közreműködő művészek mindig díjtalanul vállalták szereplésüket./

Az izlés alakulását, a művek és a közönség kapcsolatát mutatja a műtárgyvásárlás is. Itt is talákoztunk néhány kedvező jellel: Szalay Ferenc festőművész kiállításáról 12 mű került helyi műgyűjtők lakásába. Ezek közül négyet a Megyei Pártbizottság titkára vásárolt meg. Az ezévi választások napjának zsufolt feladatai között szakított magának időt a Városi Pártbizottság titkára is festményvásárlásra.

Az eredmények mellett a kép teljességéhez a kudarcok is hozzátartoznak. Ilyenben is volt részünk. A kiállítás céljának teljes félreértését, illetve meg nem értését mutatta a múlt év során az „Előre” termelészövetkezetben megrendezett tárlat-nyitás története. A kiállítás megnyitására résztvettek az Őszi Tárlatra leérkezett egy autóbusznyi képzőművészen kívül a Városi Pártbizottság és Városi Tanács vezetői is. A termelészövetkezet tagságából azonban csak néhány idős ember sétálgatott céltalanul a teremben. Mint később kiderült, ők is a kiállítás nyitásával egyidőben kezdődő orvosi rendelésre vártak. Amikor később erről beszélgettünk a termelészövetkezet elnöke tett szemrehányást amiatt, mert nem mondtuk meg, hogy a tárlat megnyitására a párttitkár és a tanácselnök is részt vesz. Ez esetben ugyanis, mint közölte ő is ott lett volna, sőt még egy-két birkát is levágtak volna.

Ez azonban csak egy eset. Az eddig megrendezett öt kiállítást általában szívesen fogadták a termelészövetkezetek vezetői és tagsága egyaránt. Azt ugyanis nem tekinthetjük kudarcnak, hogy a természethű, pontosan ábrázoló képek nyújtottak elsősorban élményt a termelészövetkezeti tagság számára. Ezzel számoltunk is, hiszen a korszerű, kiemelő, summázó, lényegyet mondó képzőművészeti formanyelv az előképzettséggel nem rendelkező néző számára csak többszöri találkozás eredményeként nyújthat élményt és örömet.

A tudat, és különösen az izlés nem változik gyorsan. Nincsenek máról-holnapra elérhető, látványos eredmények. A türelmes munka azonban, ha lassabban és nehezebben kimutathatóan is, de itt is meghozza a gyümölcsét. A kialakult törzsgárda, a látogatók számának emelkedése, a vásárlások szaporodása, a termelészövetkezetek és a falusi művelődési házak többségénél állandósult igény, de még a tárlatvezetések vitái is mind arról beszélnek, hogyha lépésenként is, de előre haladunk. Ennek tudata ad alapot soronkövetkező feladataink megoldásához és kedvet jövőbeni munkánk végzéséhez.

Dömötör János

## IPARMŰVÉSZETI MŰTÁRGYAK VÉDELMEKÉRDÉSEI

Műkincs vagyonunk számszerinti többségét iparművészeti alkotások képezik. Ennek a nagyszámú művészi produktumból álló tömegnek hangsúlyozott jelentőséget ad az a tény, hogy egyes darabjai igen nagy valószínűséggel eljutnak a társadalom legkülönbözőbb rétegeihez. Izlésnevelő, esztétikai érzéket fejlesztő szerepüket olyan helyen is betöltik, ahová egyéb jelentős képzőművészeti alkotás aligha kerül.

Köztudomású azonban, hogy ez az anyag van leginkább kitéve a megsemmisülés, elidegenítés veszélyének. Amíg egy festmény, vagy szobor mobilizálása nehezségekbe ütközik, megfelelő körülmények nélkül alig sikerülhet, addig a teás-kanna vagy szőnyeg a használatban, esetleg éppen a használat hiányában megsérül, könnyen tönkremegy, áruba bocsájtása, illetve forgalomba hozása - szállítása általában - nem képez súlyos nehézségekkel járó feladatot.

Iparművészeti tárgyak esetében két egymással ellentétes folyamat mutatkozik. Bizonyos tárgyakhoz való ragaszkodás, azok emlékként való megőrzése tapasztalható, amely elég sok régi, gyakran művészi színvonalat egyáltalán nem képviselő tárgy megmaradását és becsben tartását eredményezi. Ugyanakkor az elpusztulás veszélye általában igen nagy, a hosszú időn át való megmaradást sokszor éppen a tárgy rendeltetészerű használata akadályozza meg.

A használati tárgy szerepét betöltő iparművészeti alkotások esetében nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy minden egyes stílus-korszak saját izlésének megfelelő használati tárgyakat hoz létre, amelyek az előző korszak tárgyait felváltják. Ez a selejtezés általában rendkívül gyors, lomtárba kerül az ami nem tetszik, csak az marad meg, amit a következő korszak is szépnek tart.

Ezek után nem szorul bővebb magyarázatra, hogy miért fontos az iparművészeti tárgyak védelme. A muzeumokon, közgyűjteményeken kívül található muzeális tárgyak mennyisége csökkenésének megakadályozására biztosítási és ellenőrzési rendszert kell kiépíteni, ezzel egyszersmind külföldre való kivitelük is megakadályozható. Ennek a műtárgyvédelmi tevékenységnek iparművészeti műtárgyak esetén az a sajátossága, hogy nem szorítkozik kivételes művészegyéniségek alkotásaira és azokra a műtárgyakra, amelyek megszerzése a muzeumok számára feltétlenül indokolt. Minden olyan tárgyra kiterjedhet, amely egy-két művészeti korszak jó átlagszínvonalát képviseli. A védelem egyedi alkotásokon kívül, műhelymunkákra és széria gyártmányokra is vonatkozik, tulajdonképpen minden olyan műtárgyra, amelynek megmaradása lényeges.

Ezért nem lehet határozott választ adni arra a kérdésre, hogy milyen korból származó iparművészeti tárgyak megmaradását kell biztosítani. A műtárgy-kivittel kapcsolatban 100 éves korhatárról szokás beszélni, ami általában 100 évnél régebbi tárgyak kiviteli tilalmát jelenti. Azonban a 100 éves korhatár értelmezése nem lehet mechanikus, nem kell minden 100 évnél idősebb tárgynak

épségben, illetőleg az országban maradnia. Gyakran viszont 19.század végi, 20. századi tárgyak esetében is olyan döntést kell hozni, amely a megmaradást és az országban maradást feltétlen biztosítja. Ha a 100 éves határt mereven megvonnánk, le kellene mondani pl. a Zsolnay gyár egész művészi termelésén kívül, Kozma és más neves magyar iparművészek munkáiról és a szecesszió egész magyar iparművészeti terméséről is, másrészt viszont számos jellegtelen tárgyat kelle-  
ne feleslegesen fenntartani.

+ + +

A magyar műtárgyvédelmi rendelkezések, más államokhoz viszonyítva, nagy késéssel láttak napvilágot. Ismeretes, hogy az ingó műtárgyvédelem kérdésével az osztrák törvényhozás a 19.század közepéig csak a „kincs” vonatkozásában foglalkozott. Az 1850. évi osztrák műemlékvédelmi törvény létrehozta „K.u.k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmähler” néven a monarchia műemlékvédelmi szervezetét, amelynek hatásköre Magyarországra is kiterjedt. A Centralcommission II.osztálya feladatkörébe tartozott az állami gyűjteményekben őrzött - középkortól a 18.század végéig fellelhető - ingó műemlékek jegyzékbe foglalása. Állandó magángyűjteményeket csak a tulajdonos engedélyével foglalhattott jegyzékbe, a tulajdonos tetszése szerint változó anyagu magángyűjtemények nem tartoztak a Centralcommission hatáskörébe.

Magyarországon a műemlékek fenntartására Kassán 1846-ban az orvosok és természetjárók gyűlésén terelődött - tudomásunk szerint - először a figyelem. 1866-ban a „Magyar Orvosok és Természetvizsgálók” törvényjavaslattal folyamodtak az országgyűléshez a történeti és művészeti emlékek megóvása, fenntartása és kisajátítása érdekében. Ujabb, ingó műtárgyak védelmére vonatkozó törvényjavaslatot Henszlmann Imre, mint Mohács képviselője 1869-ben, Ipolyi Arnold pedig Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter felkérésére 1871-ben Rómer Flórisal együtt dolgozott ki és terjesztett az országgyűlés elé.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1872-ben rendelte el a műemlékek ideiglenes bizottsága felállítását, amelynek feladatköre csak ingatlan műemlékekre terjedt ki. Az ingó műemlékek ügye, a magántulajdon korlátozásával kapcsolatos aggályok miatt - alkalmazkodva az osztrák törvényhozáshoz - a rendelkezésből kimaradt. 1907-ben Apponyi Albert egyházi főhatóságokhoz intézett körrendelete az egyházi ingó műemlékek védelmével foglalkozik. A rendelet leszögezi, hogy az ingó műemlékek megőrzése szent kötelesség. Az eladás, elcserélés tilos, főfeladat a megőrzés, megfelelő elhelyezés biztosítása és ezáltal a közművelődés előmozdítása. Az egyházi ingó műemlékekről a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége szakértőinek közreműködésével törzskönyvet kell készíteni, az ellenőrzést a Főfelügyelőség gyakorolja. A körrendelet nem olyan radikális mint a bajor és porosz rendelkezések, amelyek leszögezik, hogy egyházi ingó műemlékekért a felettes egyházi hatóság polgári jogi felelősséggel tartozik.

Ingó műemlékek védelmére a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa kezdeményezésére 1909-ben készült újabb törvényjavaslat, amely az 1909.évi olasz mű-

emléki törvény hatását mutatja. Az 1.§. szerint: „a régészeti, történeti, vagy műtörténeti értékkel bíró és a közérdek szempontjából fenntartandó ingó műemlékek a jelen törvény védelme és a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt állnak.” Leszögezi, hogy jogi személyek tulajdonában lévő ingó műemlékek elidegeníthetetlenek és hat hónap alatt jegyzékbe veendőek. Magántulajdonban lévő műtárgyak változatlanul csak a tulajdonos engedélyével foglalhatók jegyzékbe. Az 1912. évi törvényjavaslat elrendeli jogi személyek tulajdonát képező műtárgyak bevezetését az „Ingó Műemlék Jegyzék”-be, amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum, mint az „Ingó Műemlékek Felügyelősége” kezel. A III.rész „Büntető rendelkezések” 22.§.-a szerint „kihágást követ el, két hónapig terjedhető elzárás és 600 Kr. büntetés sújtja azt, aki a jelen törvény hatályának területéről műtárgyat jogtalanul kivisz”.

Az ingó műtárgyvédalom ügye újabb és újabb törvényjavaslat formájában az országgyűlés elé került, azonban a magántulajdon sérelme miatt nem emelkedett törvényerőre. Műtárgyvédalom ügyében a két világháború között az 1922. és 1923. évi vonatkozó rendelkezések, majd újólaj az 1934. évi 8.§. vonatkozó utasítása szerint kellett eljárni, amely a kivitel - mint ma is - a múzeumoktól tette függővé. Az elővételi jogot 3 hónapra biztosította, ha az állam nem élt vele, a Lex Pacca eljárását követve, a műtárgy kivihető volt. A rendelkezések eredménytelenségét mutatja, hogy ezekben az évtizedekben értékes magyar gyűjtemények kerültek aukcionálásra külföldön, és külföldi műkereskedők magyarországi műtárgyvásárlását rendelkezések nem szabályozták.

Muzeális tárgyak, köztük iparművészeti alkotások megmaradásának védelmét törvényerejű rendelettel első ízben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa biztosította a 13/1949., illetve 9/1963. számú törvényerejű rendeletekkel. Intézkedik arról, hogy a megóvásra érdemes tárgyak a törvény védelme alá kerüljenek, megakadályozza műtárgyak kivitelét és megsemmisítését, ugyanakkor a tulajdonos mozgási szabadságát, a műtárgyak eladhatóságát nem akadályozza.

A műtárgyvédelmi rendelkezések célja, a műkincsállomány csökkenésének megakadályozása. Jelentősége morális és gazdasági szempontból egyaránt figyelemre méltó. A műtárgy a nemzeti vagyon része, magas eszmei értékén kívül jelentős anyagi értéket is képvisel, megőrzése már ezért is kötelesség. Eszmei és anyagi értékek megóvásán kívül nagy a műtárgyvédalom erkölcsi jelentősége, mert elmult korszakokban létrejött alkotások, iparművészet esetében egyszersmind magas színvonalu művészi munka megbecsülésére és emlékeinek tiszteletben tartására is nevel.

Az iparművészeti tárgyak védelme különféle hatósági és szakértői feladatok ellátása útján történik. Ezek közül a leglényegesebbek a következők:

1. bejelentett műtárgyak felvétele és javaslat a védetté nyilvánításra,
2. védetté nyilvánítás,
3. a védetté nyilvánított tárgyak regisztrálása,
4. ellenőrzése,

5. műtárgykereskedelemmel foglalkozó vállalatok bel-, és külföldi ügyleteiben szereplő műtárgyak ellenőrzése,
6. kiviteli szemlék és kiviteli bizonylatok kiállítása,
7. még nyilvántartásba nem került tárgyak feltárása.

Ezeket a feladatokat 1953-ig a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja, a 13/1949. számú törvényerejű rendelet végrehajtó szerve látta el, a MMOK feloszlásától kezdődően pedig az országos szakmúzeumok hatáskörébe kerültek. Ezt a tíz éve tartó gyakorlatot a magyarországi második műtárgyvédelmi törvény, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 9/1963. számú törvényerejű rendelete szabályozta.

A fentiekben felsorolt tevékenység 2. pontjában foglalt döntés a művelődésügyi miniszter jogkörébe tartozik. A többi feladat ellátása pedig az országos, szakmúzeumok, iparművészeti vonatkozásban az Iparművészeti Múzeum feladatát képezik. Az Iparművészeti Múzeum a nyilvántartási feladatok ellátására nyilvántartási csoportot szervezett és a védetté nyilvánított tárgyakra vonatkozó ügyrendi utasítás hiányában nyilvántartási rendszerét maga dolgozta ki. A védetté nyilvánított, vagy erre javasolt anyag regisztrálása és adminisztrációja a múzeum nyilvántartási csoportja közreműködésével bonyolódik, hasonlóképpen az ellenőrzés is.

A nyilvántartási munkálatok egyik legérdekesebb feladata az iparművészeti anyag országos méretű feltérképezése. A magyar és külföldi eredetű magyarországi tárgyak a magyarországi iparművészettörténet eddig ismert, sokszor hiányos képét teszik egyre teljesebbé. Új mesternevek bukkannak fel, már ismert mesterek működési köre, műveinek száma egyre jobban kiszélesedik. Az iparművészettörténet folytonossági hiányai kezdenek megszűnni. Ahhoz azonban, hogy a kép teljessé lehessen, az országos felmérés befejeződjék, legalább még egy iparművészet-történész generáció fírasztó, gyors eredményeket nem ígérő, odaadó munkája szükséges. A megőrzésre érdemes iparművészeti tárgyak száma jelenleg több tízezer. Feltehető, hogy hasonló minőségű, még a törvény védelme alá nem helyezett tárgyak mennyisége az országban százazres nagyságrendű.

A védett műtárgyak és gyűjtemények rendszeres ellenőrzése, az esetleges állagromlás megállapítása, a rendkívül nagy műtárgy-tömeg és a nyilvántartási csoport kis létszáma miatt lassu folyamat, többévenként kerül sor egy-egy gyűjtemény ellenőrzésére. A közbeeső időben levélben való rendszeres ellenőrzés történik abból a célból, hogy a tulajdonost a védett műtárgyakkal kapcsolatos kötelességére emlékeztesse és az aláírt, műtárgyak meglétét igazoló levél visszaküldésével a múzeum jognyilatkozat birtokába jusson.

A tulajdonos kötelessége a törvényerejű rendelet 12.§./1./ szerint „a védett tárgyat és a védett gyűjteményt ... épségben fenntartani, őrzéséről, szakaszerű kezeléséről és megóvásáról gondoskodni”. 12.§./2/ „védett tárgyon és védett gyűjteményen megóvási, helyreállítási, vagy átalakítási munkálatokat a tulajdonos csak a művelődésügyi miniszter engedélyével végezhet...” 13.§./1/ „vé-

dett tárgy, vagy védett gyűjtemény tulajdonát csak a művelődésügyi miniszter engedélyével lehet átruházni ... ellenérték mellett történő tulajdon átruházás esetén az államot elővásárlási jog illeti meg". A védett műtárgyak tulajdonosai sok esetben a rendeletet helytelenül értelmezik. Ha a muzeum elővételi jogával nem kíván élni, abban annak a bizonyítékát látják, hogy a védetté nyilvánítás alaptalan volt és az ellenőrzés felfüggesztésére támasztanak igényt. Ma még sokan nem értik, hogy a muzeumnak nem lehet célja és nem kötelessége az ország valamennyi védett műtárgyának begyűjtése.

A törvényerejű rendelet 20.§./1/ szerint „szabálysértést követ el és 3.000 Ft-ig terjedő pénzbírsággal sújtható, aki a./ védett tárgyat engedély nélkül, vagy az engedélytől eltérő módon átalakít, vagy a tulajdonában álló védett tárgyat szándékosan megrongálja, illetőleg a tárgy állagának megóvásához szükséges intézkedések megtételét felhívás ellenére elmulasztja; b./ az állam elővásárlási jogának meghiúsításával, illetőleg engedély nélkül védett tárgy, vagy védett gyűjtemény tulajdonát átruházza, vagy megszerzi; c./ védett tárgyat, vagy védett gyűjteményt a művelődésügyi miniszter engedélye nélkül az ország területéről kivisz, vagy határozott időre szóló engedély esetén a határidő lejártával nem hoz vissza; d./ a muzeális tárgyakra és muzeális gyűjteményekre vonatkozó bejelentési, illetőleg adatszolgáltatási kötelezettségét nem teljesíti.”

20.§./2/ „Aki az /1/ bekezdésben meghatározott magatartásával kárt okozott, köteles azt a szabálysértési eljárástól függetlenül is a B.T.K. szabályai szerint megtéríteni.”

Az első 1949.évi törvényerejű rendelet megjelenésekor sok aggály merült fel a védett gyűjteményekkel és a védett tárgyakkal kapcsolatban. Sokan az elkobzás veszélyétől féltették nyilvántartott gyűjteményüket, mások attól félttek, hogy a gyűjtemény alapján származásukra, társadalmi állásukra vonatkozó következtetéseknek teszik ki magukat. Az idegenkedés, különösen vidéken, még nem is múlt el teljesen.

Védett gyűjtemények és tárgyak romlását, megsemmisülését a tulajdonosok többségükben bejelentik. Restaurálás alig történik a muzeum engedélye nélkül. Sokkal ritkábban fordul elő az elidegenítési szándék bejelentése, a muzeum az esetek nagy többségében már a tulajdon-változás befejezett tényéről értesül. Az elővételi jog meghiúsítása a tvr. szerint büntetendő cselekmény. Következményeiben mégis kevésbé káros, mint a védett berendezések fenntartását veszélyeztető cselekmények. Védett berendezések és műtárgyak fenntartásáról is intézkedik a tvr. sőt a 15.§./1/ szerint a művelődésügyi miniszter elrendelheti azok közgyűjteményben való elhelyezését, ha épségük és megfelelő kezelésük a tulajdonosnál nincs biztosítva. A fenntartás feladata azonban sok esetben ezen a módon sem oldható meg kielégítően, mert - mint már szóba került - az országos muzeumnak nem lehet célja, sem feladata minden védett műtárgy és berendezés begyűjtése. Állami kezelésbe került több védett berendezés, amelyek jelenleg a vállalatok korszerűsítési törekvéseit akadályozzák. A korszerűsítés és a műtárgy-védelem szempontja gyakran ellentétes, illetve sokan ellentétes szempont-

nak fogják fel, ilyenkor esetenként kell mérlegelni, mi káros, mi hasznos. A muzeum a helyszínen tartás álláspontját képviseli, azonban ez gyakran csak a berendezés átalakításával, méretváltóztatásával vihető keresztül. Megfontolást kíván, hogy ilyen esetekben mi a helyes teendő, ezekre az esetekre - nézetünk szerint - nem orvoslás a közgyűjteményben való elhelyezés.

Előfordul védett butorzat nedves helyiségben való tárolása esetében, hogy gondatlanság okoz tetemes károkat. Az ilyen cselekmények megakadályozását szolgálják a tvr. büntető rendelkezései.

Az ilyen természetű kérdések eljárásbeli kérdések, esetenként kell elbírálni, hogy a védett berendezések tulajdonosai, fenntartói követnek-e el szabálysértést, vagy a muzeum nyilvántartási munkája ebből a szempontból hatástalan. Az állagromlás megakadályozására és a védett berendezések fenntartására, a muzeumnak hathatós eszközökre lenne szüksége, de ilyen eszköz nincs, cselekvési köre korlátozott, feltétlenül eredményt biztosító kezdeményezés nem áll módjában. A muzeum ellenőrző szerv, intézkedések megtételére nincs lehetősége.

+ + +

Az iparművészeti tárgyak védelmével kapcsolatos kérdések ismertetéséből kitűnik a nyilvántartási feladatok sokrétű és bonyolult volta. Látható, hogy védett műtárgyak tönkremenésével az anyagi károk erkölcsi károkká lesznek, amelyek megakadályozása elsőrendű feladat. Ebben a vonatkozásban igen nagy jelentőségű a tvr. végrehajtási utasítás tervezetének és a muzeumi ügyrendi-szabályzat tervezetének az a rendelkezése, amely bekapcsolja a megyei muzeumi szervezetet az országos szakmuzeumok nyilvántartási, ellenőrzési feladataiba.

A régész, néprajzos és művészettörténész kollegák felkészültsége és lelkiismeretessége igen jelentőssé lehet. Meggyorsíthatja az ellenőrzést a helyszínen, vagy a helyszínhez sokkal közelebb lévő idejében megakadályozhat olyan átalakítási és „korszerűsítési” törekvéseket, amelyek védett berendezéseket, vagy műtárgyakat veszélyeztethetnek. Figyelemmel kísérheti, hogy egyes helyreállítási munkák az előírásnak megfelelően történnek-e. Segítséget nyújthat az országos felmérő munkálatokban, mint ezt Veszprém és Vas megye muzeumi szervezete meg is kezdte, magára vállalva a megye területén folyó feltérképezés költséghatásait, beleértve a fényképeztetés és adminisztráció költségeit is.

A közös munka kezdetét a nyilvántartott országos anyag, a műtárgykartonok fokozatos átadása képezi. Az ellenőrzés leginkább javasolható módjának az lát-szik, ha az egy-két évenként, az eredeti állapottal való összehasonlítás útján történik és az eredményről az országos szakmuzeum értesítést kap. Az elkövetkező években feltárt, megmentett és eredeti helyükön fenntartott műtárgyak száma jelzi majd az együttes munka eredményeit.

Horváth Vera

## A SZÉKESFEHÉRVÁRI ISTVÁN KIRÁLY MUZEUM UJ ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSÁRÓL

1963. július 29-én nyílt meg, kétéves előkészítő munka után, Székesfehérvárott az István Király Múzeum új állandó kiállítása, mely anyagával és tematikájával az őskortól egészen napjainkig kívánja a látogatók előtt feltárni a megye és a város történetét. Örvendetes jelenség, hogy napjainkban nemcsak Budapesten, hanem vidéken - így itt is - egyre inkább társadalmi eseménnyé válik egy-egy nagy kiállítás megnyitása. De számunkra, a szakma művelői számára méginkább az az lett. A mi érdeklődésünk többszörösen indokolt. Elsősorban arra nyílik alkalmunk, hogy a szomszédos múzeumok utóbbi nyolc-tíz évben végzett gyűjtő- és kutatótevékenységének legjavát nemcsak publikációkból, hanem tárgyi valóságukban is megismerhessük, egyúttal a múzeum kiállításra méltó régi anyagával összehasonlíthassuk. Másodsorban módunk nyílik kollégáink kiállításrendezői elgondolásait, képességeit is mérlegre tennünk. Ismeretes, hogy az ötvenes évek elején készült kiállítások vidéken csak „támaszkodtak” a helyi múzeum anyagára, de a központi tudományos és technikai rendezőgárda - gyakran már sablonossá vált - bár a maga idejében feltétlen előrelépést jelző, elképzeléseit tükrözték. Ez a jellegzetességeket is „jellegtelen”, vagyis általánosító módon bemutató módszer most talán helyenként túlozva is, átcsapott az ellenkező végletbe. Végül, de nem utolsósorban érdeklődésünk azért is nagy, mert általában mi magunk sem sokkal állunk előtte, vagy utána hasonló kiállításrendezői munkának a magunk múzeumában. A szó nemes értelmében vett versengés tehát napjainkban egyre inkább áthat valamennyiünket. Illő és szükséges, hogy felelősségünk tudata kiállítási kritikáinkban is tükröződjék, szükséges, hogy e sajátos kritikai műfaj se maradjon el tárgytól.

Székesfehérvár új kiállításának mérlegelése nem könnyű feladat. Előttünk lebeghet egyrészt az előző kiállítás emléke. Ez ugyanis az említett, uttörő jelentőségű munkát végző gárda egyik legszebb produkciója volt. Az átlagosnál kevesebb sablon, egyszerű, de hatásos eszközök, szerény installáció voltak főbb jellemzői. Másrészt a mostani kiállítás rendezésénél, a szándékot és megvalósításának konkrét lehetőségeit egyaránt ismerve, azt kell megvizsgáljunk, mennyire sikerült a kitűzött célok elérése s mennyiben hiteles az a kép, amelyet a múzeum tudományos munkatársai tevékenységükről adni kívántak.

Nézzük legelőbb a rendezők megoldhatatlannak tűnő nehézségeit. A koncepció, az előző kiállításnál is igényesebben, a máig kívánta a nézőt elkalauzolni. Ám a kiállítás alapterülete nem is kevéssel csökkent a régihez képest. A gyűjtemény és a létszám örvendetes gyarapodása Székesfehérvárott sem járt együtt helyiség-növekedéssel, tehát itt is az általános megoldáshoz kellett folyamodni: raktár és dolgozószoba céljára a kiállítási termekből kellett elvenniük a szükséges területet. Ugyanakkor azonban éppen a múzeum 1949-től rendszeressé váló kutatásainak, gyűjtéseinek eredményeit mennyiségileg is érzékeltetni kívánták, tehát a kiállított tárgyak darabszámát az előzőéhez képest /csökkentett alapterületen/ megduplázták. Ez viszont az eddigi kiállításrendezési módszerekkel /általában falak mentén történő elhelyezés/ megvalósítható nem volt.



Igy a rendezést megelőzően végzett építkezés során, ahol lehetett, elbontották a közfalakat. A kiállítás domináns terme egy kb. 25x6 m-es nagyterem lett, ezt megelőzően egy kisterem, követően ugyancsak egy kisterem, majd a szintén nagyobb, kb. 10x8 m-es méprajzi terem után még két, ugyancsak kabinetszerű teremszecske következik. Kétségtelen, hogy az átépítések során a nagy régészeti terem számára előnyös helyzet alakult ki, meg kell azonban állapítanunk, hogy egészben tekintve a kiállítás térbeli egyensúlya teljesen megbomlott. Korábban a kis termek fel sem vetették a szemlélőben ezt a szempontot, a térképezés ilyen módja azonban igényesebbé tesz, jobban szembetűnik a terem-ritmus megbontása.

Mielőtt sorrendben tekintenénk át a kiállítás anyagát, éppen az említett nagy teremmel kapcsolatos észrevételeket kell megtennünk, hiszen a rendezők is céltudatosan ennek kívántak hangsúlyt adni. Sikerült is, olyannyira, hogy a látogató összbenyomása elsősorban az itt látottak alapján alakul ki. A nagyterem az anyaggazdagság, a mondanivalók sűrítése tekintetében kiemelkedik, egyúttal azonban a zsufoltság érzését is kelti.

Ez a zsufoltság nem véletlen, a forgatókönyvírók és rendezők szándékosan is törekedtek e benyomás keltésére. Céljuk nem leplezett: azt kívánták itt dokumentálni, hogy a fehérvári muzeum gyűjteményei bizony már kinőtték jelenlegi otthonukat, új helyiségekre van szükségük. Valószínűleg mindenki, így az ügy érdekében érdeemben cselekvésre képes látogatókban is, sikerült kiváltani ezt az érzést s ezzel a rendezés során kitűzött egyik célt elérték. Ugyanígy hatásosnak kell mondanunk ezt a zsufoltságot azért is, mert az 1949 óta a megye területén végzett régészeti-történeti kutatás intenzitását is szemlélteti, egyúttal azt a perspektívát villantja fel a szemlélőben: a vidék régészeti-történeti emlékeinek eddigi gazdagsága mennyi, még ismeretlen mennyiségű leletanyag, s egyúttal tanulságos mondanivaló előkerülésére ad reményt, kiaknázható lehetőséget.

Valljuk meg azonban őszintén, ezek a különben igen tiszteletreméltó törekvések esztétikai és didaktikai szempontból a kiállítás kárára vannak. A terem közepén elhelyezett csillagalaku tárlók miatt nem áttekinthető, ugyanakkor nehezen vehető ki a fejlődést jelző „vonal”, sajnos az átlagos látogató szakszerű tárlatvezetés nélkül „eltéved” a látnivalók sokaságában. /Közbevetőleg: a csoportok vezetése alig-alig oldható meg éppen a zsufoltság miatt./ - Szeretném azonban eloszlatni azt a feltevést, hogy a fentiekkel a tárgyakban az eddiginél gazdagabb kiállításrendezést ellenezném. Eltuzottnak tartom s ma már teljesen idejétmúltnak azt a régebbi felfogást, mely szerint csak azok a tárgyak állíthatók ki, melyeknek szóban, írásban kifejezhető /és a feliratokban bőven ki is fejezett/ mondanivalójuk van, melyek a fejlődési séma irányvonalába beilleszthetők. De ennek a kiállításrendezési „puritanizmusnak” elvetése nem jelentheti az esztétikai és didaktikai maximum figyelmen kívül hagyását.

Még egy szót, a nagyterem kapcsán, de általánosítva, a tárlókról, egyúttal a kiállításrendezés „elvi-gyakorlati kettősségéről”. Tudományos kutatóink külföldi tanulmányutjaikon egyre több „technikai ötlet” meghonosítására kapnak indítékot. Így volt ez Szombathelyen, így van Székesfehérváron is. Kiállításren-

dező csoportunk rugalmasságára - és persze az ő „világlátottságuk” hatására is - vall, hogy ezeket az ötleteket nemcsak elfogadják, hanem továbbfejlesztik és technikailag megfelelő, izléses formában kivitelezik. Így vagyunk a csillagalaku tárlókkal, illetve ezek falhoz állítható variánsaival - jó megoldás, az üvegfelületek tükrözését ferde előlapjuk kiküszöböli, a belső üvegpalcok beállításával igen nagymennyiségű tárgy elhelyezésére alkalmasak. Más kérdés természetesen, hogy sűrű elhelyezésük a teremben tulajdonképpen éppen a tárlók keltette látvány élvezését akadályozza, ez a típus nagyobb termekben, levegős felállításban jobban felhasználható lenne.

Ami a rendezés kettősségét illeti: ez egyrészt megnyilvánul elvi sikon a forgatókönyvírók és a munkájában egyre inkább saját módszerét kereső MIK /Múzeumi Ismeretterjesztő Központ/ vitájában a közérthetőség, tartalmi elmélyítés, a szakmai részletezés és elvontság, illetőleg a népszerű és általánosító kifejezőmód tekintetében. Ezek a viták ugyancsak új kiállításrendezési módszerünk jellemzői. Az említett MMOK-brigád annakidején egyesítette magában a szakmai és technikai erőket. Majd jött egy időszak, amikor a forgatókönyvíró „szakszerű” lehetett, míg a kivitelezők „művészi” elgondolásaik kivitelezésével igyekeztek a törekvés szárazságát ellensúlyozni. Ma örvendetes jelenség, hogy a muzeológusok és a kiállításrendezés gyakorlati kivitelezői részéről egyaránt felmerül az ismeretközlés korszerű formáinak igénylése. Addig természetesen, amíg a MIK nem alakít ki maga körül egy állandó, muzeológusokból és más népművelőkből álló szaktanácsadó, lektoráló testületet, néhány „mintaforgatókönyvvel” és annak alapján készült jó kiállítással nem tudja bebizonyítani a maga elgondolásainak igazát, tevékenységét valamiféle cenzurának tekintik a legtöbben. S a viták időnként le-letérnek az elvi sikről, máskor kompromisszumos megegyezéssel végződnek.

Ez utóbbi jelét vélem felfedezni Székesfehérváron a nagy terem ablakait takaró és egyben a kiállítás „elvi, általánosító vonalát” jelző üveglapos festménysorozaton. Vitatkozhatunk ugyan a technikai megoldás kétségtelen előnyeiről és hátrányairól, arról, hogy ha az ötlet jó is, a kivitelezés már nem annyira az. De letagadhatatlanul kiviláglik, hogy a terem kettőssége - mert a tárlók és az ablakillusztrációk nincsenek egységben - két rendező elv egyidejű érvényrejutásának köszönhető. Nem ez a kompromisszumos megoldás fogja azonban a kiállításrendezés újabb és újabb feladatainak színvonalasságát biztosítani.

A régészeti kiállítások javarésznél fellépő nehézség - az őskőkori anyag hiánya, vagy kis száma - Székesfehérvárott is észlelhető. Azonban már itt átsegít ezen, sőt még a folyósószerű elhelyezés problémáin is, a rendezés során konzekvensen alkalmazott bemutató módszer: a lelőhelyek, mindig az egész megyére vonatkoztatva, a megyehatár konturját követő nyers falapon műanyag jelekkel vannak szemléltetve, ugyanígy nyers falapra kerültek a részletrajzok, míg a főszövegek a falon mindig üveglapon vannak, üveglapra rajzolták az illusztrációkat is. Ez a módszeresség, de általában a falapok színfoltja is, esztétikai és didaktikai szempontból egyaránt figyelemreméltó, jó látni, hogy a táblók és a tárló-hátfalak egyaránt izlésesek lehetnek kasirozás nélkül is.

Már szó volt a kisterem-nagyterem problémájáról. A megye neolitikus anyagát bemutató kisterem azonban kicsiben és áttekinthetőbben mutatja a rendezés során érvényesített elveket, kár, hogy a vatyai kultúra anyaga a kis és a nagy terem között megosztva, szétválasztva került bemutatásra. Azonban a visszavisszatérő gondolat hogyan dolgozik a régész - fotó és rajzdokumentációval illusztrálva - : az újabb kutatások eredményeinek kiemelése - lelőhelyenkénti, évszámmal ellátott feltárások jelzésével nagyon szerencsésen jut már itt kifejezésre.

A nagyterem első felében, bár a kronológikus sorrend érvényesítése éppen a terem elején sikerült a legjobban, mégis a római anyag gazdagsága dominál. Ez helyes is, a táci ásatások jelentősége ezzel jut kiemelt szerephez. De a fal-melletti és a középső csillagalakú tárlók közti bolyongás éppen itt veszi kezdetét. Talán, ha a még hiányzó „terelő” feliratok elkészülnek, javulni fog a helyzet. Egyébként, ahogyan a tárgyak bemutatásánál, éppen úgy a tárgyalt témák illusztrálásánál is olyan gazdagságot találunk, amelyre utóbb rendezett kiállításainknál példát alig-alig hozhatunk fel. /Fényképek, rajzok, a táci kutlet, anyagának insitu-jellegű bemutatása stb. stb./

A népvándorláskori résznél mutatkozik meg legjellemzőbben a kiállítás rendezőinek felfogása: leletegyüttesek, sírok anyagának teljes bemutatására való törekvés a legapróbb és legjelentéktelenebb tárgyakig bezárólag. Örömmel üdvözölhető az aranytárgyak eredetiben s ugyancsak együttesként történő bemutatása, pl. az igari fejedelmi sírok anyagánál. Etekintetben túlzott aggályoskodás volt rendezőink részéről a korábbi időkben tapasztalható.

A terem utolsó részében, a XI-XVI. század történetének ismertetése első-sorban Székesfehérvár jelentőségének kiemelését, hangsúlyozását tette szükségessé. Kár, hogy sem a Képes Krónika lapjainak, sem az Aranybulla magyar fordításának méltó bemutatása, kiemelése elmaradt, de a királyszerű leleteinek másolatban és a koronázási ékszereknek jelzésszerűen történt kiállítása technikai fogyatékoságok miatt szintén nem kelti fel bennünk a kívánt hatást. Erre a gyengére azonban a múzeum felfigyelt s a hibákon segíteni akar. Remélhetőleg ezzel egyidőben sort kerít a terem utolsó tárlójának /vár-jobbágyfalu népe/ teljes átrendezésére, itt az alkalmazott grafika valósággal kéri a tereméből. Ha lehet, talán a középkori műemlékeket jelző megyetérképen a megye középkori településeit /elpusztultak, újratelepítettek, máig fennmaradtak csoportosításban/ is be lehetne mutatni, a középkori birtoktestek kialakulásával együtt.

A következő, kisterem csaknem kétszáz esztendőről kíván számot adni. Értékes ábrázolásgyűjtemény ad képet a török hódoltság idejéről, amit térkép és hódoltságkori anyag egészít ki. Mint feltétlen jobban kiaknázható lehetőséget, a Wathay kódex színesben s nem fekete-fehér fotokópiában történő bemutatását említeném itt. A terem másik része azonban butorokkal, edényekkel, céltárgyakkal már a XVIII. századi Székesfehérvárra utal, mint ahogyan a metszetek is első-sorban a város, illetőleg az itteni vár sorsát tárgyalták.

A kisteremben a bemutatott anyag minőségében /átadási leletek és intarziás butorok/ van egy kis diszsonancia, azonban talán ez nem is bántó. Inkább logikai törést érzek abban, hogy a megye hódoltság utáni állapotát, a telepítéseket, a nagybirtokok kialakulását, lényegében tehát a török kiűzését követő évtizedek történeti-gazdasági jelentőségét nem itt, hanem a következő teremben tárgyalja egy igen jó, szemléltető tabló és felirat. Ott, igaz, a néprajzi anyag bevezetője, emitt azonban fontosabb lenne, nagyobb hangsúlyt kapna, a társadalomtörténeti mondanivalót pregnansabban tálalhatná.

A most következő teremben, a korlátozott térbeli lehetőségek ellenére maradéktalanul sikerült a rendezők célkitűzését megvalósítani. Ez az annyiszor igényelt „komplex-kiállítás” legjobban sikerült példája az országban. Lényegében a néprajzi anyag dominál benne, s ennek minden összetevője szerephez jut /mezőgazdaság, lakás, viselet, szokások, kismesterségek/, azonban ez a megyére kitekintő kép a városi életnek a XIX. század első felére utaló anyagával /céh-  
ipar, kultúra, - színház, irodalom - építkezés stb./ igen meggyőzően forr össze. Itt a két ablaksor színes képei /falusi viseletek - Székesfehérvár városképi részletei/ nemcsak kivitelükben jobban sikerülteknek mondhatók, de valóban a terem mondanivalóját egészítik ki és teszik a szó szoros értelmében színessé.

Furcsa, de így igaz, hogy az itt elhelyezett nagyszámu néprajzi tárgy azért nem kelti a zsufoltság érzését, mert ezeket többnyire szabadon helyzeték el. Amint a régészeti gyűjtés rendszerességét 1949-től, a néprajzi gyűjtéseket 1953-tól számíthatjuk s a célkitűzés itt méginkább az utolsó évtized eredményességének illusztrálása volt, hiszen korábban a székesfehérvári muzeumból szinte teljesen hiányzott a néprajzi anyag. Jólesik megállapítani, hogy a muzeum régészeti gyűjtőtevékenységétől sokrétűségében alig-alig marad el a néprajzi gyűjtés, legalábbis a bemutatott anyag ezt bizonyítja.

Ismét kistermek következnek, 1848, 1919, 1945 helyi, megyebeli eseményei, s a felszabadulás utáni élet jegyében rendezett, elsősorban dokumentációs anyagból álló kiállításrészsel. A szabadságharc, a munkásmozgalom kezdetei és a Tanácsköztársaság megyei, városi vonatkozásai a megyei levéltár anyagának felhasználása nélkül hézagosan lettek volna bemutatathatók. A két intézmény munkatársainak együttműködése, levéltári anyag kikölcsönzése ismét példamutató mindannyiunk számára. A dokumentációs anyag feliratozása, feloldása azonban nem tökéletes még. Nem hagyható szó nélkül az sem, ahogyan a város üzemei közül több, készítményeit, vagy azok makettjeit örömmel adta át a kiállítás számára /bár bemutatásuk, ismét helyhiány miatt, nem a legjobban sikerült/.

A székesfehérvári muzeum kiállításának rendezését lényegében 1961-ben a régi lebontásakor megkezdték, a forgatókönyv első változata már akkor elkészült. Az építkezések, majd a járulékos munkák /padlóburkolat, villanyszerelés/, sokáig elhúzódtak. Érdemes megjegyezni, hogy a kiállítás termeinek falszíne szándékosan semleges, világos, egyedül a műanyag ragasztott padló élénk /kék, zöldes stb/. A világítás részben a tárlókban elhelyezett fénycsövekkel, részben Tungsrafort izzókkal van megoldva. Az utóbbiból talán több is van a kelleténél. Azon-

ban feltétlen megszívlelendő tapasztalat, hogy az épület elektromos vezetékének felújítása révén sem sikerült a nagyszámu világítótest egyidejű működtetéséhez elegendő áramot biztosítani, a fénycsövek és izzók nincsenek különválasztva, a felszerelt, Székesfehérvár 1944-45-ös eseményeit magnetofon és diavetítő egyidejű alkalmazásával bemutató készülék jóformán soha nem volt működőképes. Feltétlen szükséges a kiállítás rendezése, az épület felújítása közben az üzembiztos, lehetőleg kevés gonddal járó elektromos és egyéb berendezések esetleg alaposabb kiképzése, többszöri próbája, nehogy a nyitás napján szépen mutató kiállítás a muzeum számára ezernyi gond és baj forrása legyen, az üzemeltetés folyamán.

Lényegében, ez is a technikai észrevételekhez tartozik, a kiállításrendező csoport márciustól júliusig foglalkozott gyakorlatilag a székesfehérvári kiállítás rendezésével. Teljesen befejezni a rendezést, mint ahogyan másutt, itt sem sikerült. A remény megvan az észlelt hiányosságok pótlására, még bizonyos átrendezés, vagy csere lehetőségére is. Ez a valóban pompás kiállítás igazában az utólagos korrekciók gondos elvégzése után lenne olyan, amilyennek rendezői tervezték. Talán ez alkalommal lehetséges majd olyan felirati táblák kicserélése, melyeknél a fentebb vázolt egységesítő elvtől eltértek /hol anyagban, hol méretben/. Oka ennek és még más hibának is kiállításrendezési módszerünk egyik alapvető tévedése. Az, hogy lehet vidéki kiállítást budapesti műteremben nemcsak előkészíteni, hanem teljesen elkészíteni is. /De erről talán máskor./

A székesfehérvári muzeum állandó kiállítása, ha fel is vet néhány problémát, hatásában feltétlenül lenyűgöző, reprezentatív s annak a munkálkodásnak hű kifejezője, amely az István Király Muzeum kollektíváját vidéki muzeumaink között a legeredményesebben működő együttesek közé emelte. A rendezés is közös munka volt. Ezen belül Fitz Jenő a római és a törökkori, illetőleg a várostörténeti, F. Petres Éva az őskori és az 1848-as, Pesovár Ferenc a néprajzi kiállításrészt rendezte, rajtuk kívül Bóna István érdeme a népvándorláskori, Kralovics Aláné a honfoglalás- és középkori rész rendezése, míg a legújabbkori történeti rész rendezésénél Farkas Gábor, a Megyei Levéltár vezetője nyújtott segítséget.

Éri István

#### A NÉPRAJZI MUZEUM KIÁLLITÁSA A MŰCSARNOKBAN: „MAGYAR NÉPMŰVÉSZET”

/1963 augusztus 2 - 1963 szeptember 29/

A Magyar Népművészet kiállítást két hónap alatt 97.400 látogató tekintette meg, majdnem százezer ember. Ha ehhez hozzávesszük a sajtó meleg ünneplő hangját, a vendégkönyvek lelkes beírásait, elmondhatjuk, hogy a kiállítás sikere páratlan volt és szinte mérföldkőnek tekinthető a magyar néprajzi muzeumügy történetében.

Előzmények.

Mi indokolta ezt a nagy sikert?

Elsősorban az, hogy a közönség már „ki volt éhezve”. Mikor láthattak utoljára nagy néprajzi kiállítást? Talán a Néprajzi Múzeum háboru előtti kiállításával kell kezdeni: ekkora anyagot, sőt ennél is nagyobbat a még 1924-ben Viszki Károly, Györfly István és Bátky Zsigmond által rendezett muzeumi kiállítás mutatott be, de ezt a háborus veszélyek elől 1942-ben lebontották. Akkoriban még a magyar és a nemzetközi anyag számára két emeleten 24 kiállításhelyisége volt a Néprajzi Múzeumnak, de raktárhelyzete egyáltalában nem volt megfelelő. 1947-ben megkezdődött a raktárak építése, közben az anyag is gyarapodott és végül a folyosókon kívül csupán 5 terem maradt szabadon kiállítás céljaira. A Múzeum kiállítási területének összezsugorodása okozta, hogy inkább egyes témák kidolgozására került sor, mint az egész anyag átfogó bemutatására. De éppen a helyszűke és a közönség érdeklődése indokolta, hogy ezek a tematikus kiállítások többnyire népművészeti jellegűek legyenek. Az öt kiállítási teremben állt 1953-tól 1957-ig a „Magyar népviseletek” kiállítása, amely vidékek szerint mutatta be az anyagot. A földszinti folyosókon butorkiállítások követték egymást, a különböző butorformák szerint, az egyes butorkészítő központok szerint, majd a történeti fejlődés menetében. Az első kerámia kiállítás az egyik emeleti folyosón néhány központot mutatott be, majd, amikor a viseleti kiállítás lebontása után kiürült az öt nagy terem, újra központok szerint illetve egy teremben az edényformák szerint /1959-1963/. A fafaragás tárgyai két alkalommal lettek kiállítva ugyancsak egy-egy emeletszárnyon. E kiállítások rendezése sok tapasztalattal és tanulsággal járt, egyrészt elrendezési elvek alakultak ki, másrészt a szinte beláthatatlan sok tárgy közötti eligazodás során megtanultuk, melyek a legtipusosabb, legszebb darabjaink, melyik tárgy hogyan fest vitrinben, dobogón.

A közönség tehát láthatott népművészeti kiállítást az elmúlt években, de nem együtt és nem is méltó környezetben, hiszen az anyag jórésze csak folyosóra került. Igaz, hogy 1953-ban is volt egy kiállítás a Mücsarnokban, de ennek csak egy része tartalmazott népművészetet, nagyobb része új népi iparművészetből és régi és új iparművészeti tárgykból állt. A közönség tehát méltán úgy érezte: a régi magyar népművészetnek ilyen nagy, ennyire reprezentatív kiállítása talán még nem is volt, legalább is az utolsó husz esztendőben nem. Hozzájárult ehhez a Mücsarnok épületének ünnepi hangulata.

Ez a kiállítás megérett „mint körte a szalmában” - írta Péter Imre a Köznevelésben: Valóban csak a kellő kiállítási környezet kellett, mert egyrészt a közönségben is megérett az igény egy nagy népművészeti kiállításra, másrészt a Néprajzi Múzeum dolgozóiban is megért a tapasztalat egy összefoglaló bemutatás rendezésére. Az elmúlt évek során egyes gyűjtemények szinte megduplázódtak és az új tárgyak vásárlása során mindig szemünk előtt lebegett: jó kiállítási tárgy-e? Szép, ép és perdöntő fontosságú tárgyak kerültek be az utóbbi években, ezeknek az új szerzeményeknek gyűjteményes bemutatására is most került sor. A külső igény mellett tehát a belső felkészülés is hozzájárult, hogy „érett” le-

gyen a kiállítás.

A kiállítás sikeréhez bizonyára hozzájárultak a tárgyak válogatásának esztétikai szempontjai is. A Magyarság Néprajzában Viski Károly „Diszitőművészet” címszó alatt tárgyalja a tárgyi népművészetet, hogy a népművészet más ágaitól, költészettől, zenétől, táncától megkülönböztesse. Ennek a kifejezésnek azonban van egy hátránya: úgy tűnteti, mintha csak a diszítés tenné művészetté a tárgyat és a pusztán formai szépség nem volna idesorolható. Minden kor embere más szépséget keres a népművészetben és a modern izlésű ember többre értékeli a forma szépségét, a funkció tiszta kifejezését mint a diszitettséget. A kiállítás rendezésénél igyekeztünk erre tekintettel lenni és minél több olyan tárgyat bemutatni, amelyek formai tökéletessége és egyszerűsége, monumentalitása közeláll a mai izléshez. A legtöbb teremben ilyen anyaggal kezdtük a bemutatást és amikor a látogató szeme az egyszerű tárgyakon keresztül már beleélte magát a néprajzi anyag hangulatába, akkor mutattunk neki diszes tárgyakat.

#### A kiállítás forgatókönyve.

A rendelkezésre bocsátott terület: három nagy terem /14x20 m/ és oldalt három kisebb terem /8x14, 8x17, 8x11 m/.

A forgatókönyv megbeszélésekor abból indultunk ki, hogy teljes enteriört, paraszti szobát és konyhát okvetlenül be kell mutatni. Már régen nem nyílt a Muzeumnak lehetősége erre, az elmúlt évek népművészeti kiállításain sem. Pedig hálás és fontos téma: az élet egészét, a tárgyak egymáshoz való viszonyát legjobban a teljes házberendezés szemléltetésével lehet érzékelni. Emlékeztünk arra, hogy milyen sikere volt a tiszai kiállítás /1954/ során bemutatott házbelsőnek, ujabban pedig a hollandiai /1961/, majd a müncheni kiállítás /1962/ sárközi szobájának. Mindkét alkalommal szinpadszerűen, mintegy „felébe vágva” mutattuk be a házat: a tiszai kiállítás esetében a mestergerenda mentén, úgy, hogy a pitvar fala, a konyha, a házból a kemence és az ágy lássék, a sárközi szobánál a mennyezetes ágy és az asztal sarka került a levágásba. Most is ilyenfajta bemutatást terveztünk és az is mindjárt nyilvánvaló volt, hogy mely vidékekről. Mezőkövesd, Sárköz és Hódmezővásárhely: az első két helyre azért esett választásunk, mert hazánknak e népművészetben leggazdagabb vidékei vannak leginkább képviselve gyűjteményünkben, Vásárhely, mert az alföldi városok közül innen van a legtöbb és legszebb butorunk. Az is nyilvánvaló volt, hogy e három enteriőr szinpadszerű bemutatása intimebb környezetet kíván, nagy teremben „löttyögne”, tulságosan nagy volna a terem és a szoba méretének ellentéte, tehát csak a három kis terem alkalmas a három enteriőr bemutatására. És ezzel a forgatókönyv egyik része adva volt.

Maradt a három nagy terem kérdése illetve az egész kiállítás forgatókönyvének lehetőségei. Az egyik lehetőség: rendezzük-e az egész kiállítást tájak szerint, főleg a három nagy táj, Dunántul, Alföld, Felföld szerint? Igen, de akkor a három enteriört hogyan tudjuk beleilleszteni ebbe a menetbe? Ismételjük

el a gondolatmenetet kétszer, a három nagy teremnél és azután újra a három kis teremnél? Akárhogyan variáltuk, láttuk, hogy az adott termekben - rövid idő alatt felállítandó és csak ideiglenes kiállítás számára - a tájak szerinti elrendezés sok hátrányt jelent és így elvetettük ezt a lehetőséget. Több indok is emellett szólt, hogy a tájak-, etnikai csoportok szerinti népművészeti kiállítás megvalósítása egyelőre nagyon nehéz és előnytelen. Bármilyen gazdagok gyűjteményeink, még mindig sok a fehér folt, másrészt vannak olyan tárgyak, amelyek önmagukban feltétlenül kiállítandók, de nehéz összehozni egy vitrinbe való anyaggal. Végül az a megfontolás is vezetett, hogy a látogatóknak is érdekesebb, ha minden teremben más és más anyagot lát.

A másik lehetőség: az anyag tematikus bemutatása. Az első nagy terem legyen bevezetés, a másodikba és a harmadikba viselet illetve kerámia kerüljön, az oldalsó termekbe az enteriőrök mellé butor és fafaragás, valamint más kisebb háztartási eszközök, az utóbbiak már nagyjából földrajzi rendben az illető vidék házbelsőihez alkalmazkodva.

A kiállítási dramaturgia elvei szerint a hatásnak fokozódnia kell, a bemutatás ne az elején csattanjon, hanem fokozatosan emelkedjék. Bizonyosnak látszott, hogy legnagyobb hatása a házbelsőknél lesz, szerencsés, hogy ezek a kiállítás végére kerüljenek. Nagy sikere lesz a viseleteknek, ez kerüljön tehát a harmadik terembe, marad a második terem a kerámia számára. Kialakult az egész kiállítás vázlata: 1. nagy terem: bevezetés, 2. nagy terem: kerámia, 3. nagy terem: viselet, 1. kis terem: matyó házbelső felföldi palóc és matyó butorokkal, 2. kis terem: sárközi házbelső dunántúli anyaggal, 3. kis terem: hódmezővásárhelyi szoba alföldi tárgyakkal.

E felépítés azután az egyes termek forgatókönyvét is megszabta. Elsősorban ne a földrajzi-táji különbségekre kerüljön a hangsúly, hanem a történeti fejlődés országos menetére, hogy ezáltal népművészetünk közös történeti fejlődését hangsúlyozzuk, kiemelve természetesen ennek táji-etnikai sajátosságait. E szemléletre részben tudományunk jelenlegi állása adott módot, hogy egyes vidékek leíró-dokumentáló ismerete után tultekintsünk ezen, - másrészt úgy éreztük, hogy a nagyközönségnek is új élményt tudunk ezzel nyújtani, mert hiszen a táji különbségek figyelembevételét már jól megtanulta hazai közönségünk, azonban a történeti rétegződés gondolata még újszerű számára. Így az egész kiállításon végigfutott az a gondolat, hogy a legegyszerűbb, legrimitivebb, a legrégebb kerüljön a sor elejére /a mázatlan vászonfazék, a háziszóttos fehér vászonruha, a vászonládának is nevezett ácsolt „szekrény”/, - hogy majd az egyre cifrább, virágosabb, főleg a nálunk hosszúéletű reneszánsz hatását mutató tárgyakon át haladjunk a már-már polgáris, parasztpolgáris darabokig.

A kiállítás forgatókönyvének ezt a történeti szemléletét azonban más gondolatok is keresztezték, - a három oldalsó teremben a földrajzi elrendezés, a viseletteremben az élet különböző helyzetéhez való alkalmazkodás. Legtisztábban érvényesült a történeti vonalvezetés illetve a diszitótechnikák szerinti elrendezés a kerámia termében.



Az első terem, a bevezető terem kérdéses maradt. Először úgy gondoltuk, hogy ebben a teremben a Néprajzi Múzeum munkásságáról szólunk, mert előrelátható volt, hogy a látogatók nagy része még nem járt a Múzeumban. Az egyes osztályok, gyűjteménycsoportok bemutatására került volna sor, a néprajzi kutatás és gyűjtés történetére, a kiállított anyag nagynevű gyűjtőinek méltatására. Az ellenvélemény az volt, hogy ilyen bevezető nem kapcsolódna eléggé a kiállítás művészeti jellegéhez, a magyar anyagból pedig különösen kiütne a tengerentúli anyag bemutatása.

A másik lehetőség az volt, hogy egyes népművészeti ágak kiállítási technikáját mutassuk be, - ez a megoldás egyben lehetőséget nyújtott, hogy különböző nagyobb szerszámokat, fatárgyakat is kiállítsunk, hogy a kiállításnak kissé „néprajzibb” jelleget adjunk, hogy legalább az első teremben érzékeltessük a paraszti-mesteremberi életnek és munkának azt a légkörét, amelyben a „népművészet” tárgyai születnek.

Ezek után az is világossá vált, hogy ki lesz egy-egy kiállítási rész felelős rendezője: mindig annak a gyűjteménynek vezetője, ahonnan az anyag zöme való.

### A kiállítás leírása.

#### I. nagy terem: A népművészet mesterségei. Rendezte Szolnok Lajos.

Az első terem feladata volt, hogy a következő termekben bemutatásra kerülő anyag készítési módját szemléltesse és ezzel a készítőkre, a népművészet alkotóira, mestereire utaljon: a paraszti házimunkát végző asszonyokra és emberekre /kendermunka, fonás, szövés, varrás, himzés, fafaragás/, háziiparosokra /kosárkötés, gyékényszövés/, az ipart hivatásszerűen űző mesteremberekre /takács, asztalos, szücs, szürszabó, csizmadia, kovács, fazekas/.

A téma oly nagy volt és annyira szerteágazó, hogy pusztán a falak mentén elhelyezett tárlókban nem fért volna el a teljes mondanivaló. Így a legfontosabb: a kendermunka, a fonás-szövés bemutatása a terem közepére került egy nagy állvány köré lépcsőzetesen. A kiállításra belépő e szövőszékkel találta magát szemben. Hasznos és tanulságos volt a kendermunka didaktikusan felépített „tornya”, azonban az volt a hátránya, hogy eltakarta a mögötte lévő falat és az azon látható szép templomi kazettákat és szükké, zsufolttá tette a belépő elé nyíló teret.

A kendermunkához csatlakozott négy vitrin: az első a varrást mutatta be, a második a szövést, a harmadik a himzés szerszámaint /ráma, fonaltartó/, a negyedik növényi festékeket és a képfestő mester munkáját. E vitrinek előtt, közvetlenül a bejárat mellett a fonás-szövéshez ugyancsak kapcsolódó kosárkötés különböző technikái nyertek bemutatást féligkész készítményeken keresztül, majd egy nagy dobogón különböző formájú és rendeltetésű fonott edények. Ezek egyszerűsége, monumentalitása, „modernsége” hozzájárult a kiállítás hangvételének meg-

ítéséhez. A kosárféleségekhez kapcsolódott egy Tápén gyűjtött gyékényszövőszék.

A bejárat másik oldalán a parasztember faragott tárgyainak technikája került bemutatásra, a kéregsótartótól kezdve. A falon több tárlóban néhány fontosabb iparág: a szücs és szürszabó mesterség, a csizmadia ipar, a kovácsmesterség és ezzel együtt a fémmegmunkálás kezdetleges módjai.

A fafaragás, bútorkészítés két nagy ága a bejáratnál szemközt nagy falra került: egyrészt faragószék, ácszerszámok, ácsolt láda és annak készítési menete fotókban, másrészt az asztalosmesterségre jellemző szerszámok, fűrész és gyaluk, választékos szék darabok, egy teljes vitrinnyi belőle.

Az asztalosmesterséghez tartozik a festett butor és a festett templomi kazetták készítése. A bemutatott kazetták a Kalotaszeg vidékén működő Umling család mesterjegyével és két hasonló stílusban festett paraszti láda ugyanazzal a mesterjeggyel szemléltették, hogy azok az asztalosok, akik a templomokat kifestették, dolgoztak falusiak számára is.

A mesterségek bemutatásához csatlakozott még a fazekasságot jelképező korong és mögötte a fazekasműhelyből való állvány, amelyen egy sorozat féligkész edény szemléltette, hogy az agyagrögből hogyan lesz festett és égetett edény. E sorozat megmagyarázta azokat a főbb technikai ismereteket, amelyek a következő terem, a kerámia termék megértéséhez kellettek.

## II. nagy terem: Kerámia. Rendezte Kresz Mária.

A hatalmas termet egymásnak háttal fordított vitrinsorral két kisebb szakaszra osztottuk, hogy ezáltal megnövekedjék a vitrinsorok hossza és a termet intimebbé tegyük a kisebb méretű tárgyaknak megfelelően. A 30 egymás mellé helyezett tárló mindegyike más és más diszítőtechnikát illetve színskálát mutatott be, így minden vitrinben belül egyjellegű, azonos hangulatu tárgy került. A rendezés folyamán kiderült, hogy kicsit szorosan állnak a vitrinek, sőt két-két sornál semmi tér sem maradt köztük, ritkább elhelyezés esetén azonban ki kellett volna hagyni egy-egy témát, - így hát inkább a vitrinek tömött sorát választottuk, mintsem, hogy kivágjunk a mondanivalóból. Minden tárló tematikájában önálló egység, de az egy-egy fal mellé kerülő sor összességében is nagyobb egységet alkotott, a teljes sor pedig csatlakozott a szomszédos sorok tematikájához. A középre helyezett körüljárható kockaalaku vitrinek és asztalvitrinek nem tartalmaztak új tematikát, hanem a közelükben lévő oldalvitrinek valamelyikéhez tartoztak. Egy-egy vitrinben rendszerint egy szín dominált, - vigyáztunk arra, hogy a szomszédos tárlók színhatása előnyös legyen, és az előzőtől élesen elválják. Például a nagyon diszes és nagyon színes 28.számú vitrin két oldalára egyszínű zöld edények kerültek.

Az első fal öt vitrinjében mázatlan edények voltak. Az 1. vitrinben teljesen diszitetlen terrakotta színű edények, a 2.-ban mázatlan edények vörös föld-

festékekkel festettek, mint a középkori festett kerámia. A vörös edények háttere fekete, hogy mondatlanul is érezze a látogató klasszikus szépségüket. A 3. és 4. vitrinben ellenkezőleg: terrakotta háttér előtt fekete mázatlan edények kerültek benyomott majd csiszolt disszel. Az 5. tárló immár átmenet a következő sorhoz: a mázatlan edényeket színes mázfoltok tarkítják. A háttér fehér és fehér a következő vitrinekben, jelezve ezzel az azonos technikát: az ólommázat, és ugyanakkor emlékeztetve a meszelt fal fehérségére, a parasztkerámia szokott hátterére.

A terem bejáratával szemközti falra helyzetük el a talán legművésziesebb hatású színes mázu edényeket, a történelmileg is legjelentősebb színhatást. Az ólommáz kerámia története ugyanis a színes mázzal kezdődik, főleg a sárga és a zöld máz régimultu és máig nagyjelentőségű. E fal három tárlója közül a 6. számúba csupa zöldmáz edény került az evvel gyakran társuló domborműves díszítéssel, a 8-as tárlóba sárgamázu edények, a kettő közötti 7. számú tárlóba pedig a sárga-zöld szín együttesen, az ún. „három szín”, a keleti kerámia híres színösszetétele. A sárgamáz, illetve a sárga és a zöld szín együttesének országos elterjedtségét a további vitrinekben is igyekeztünk érvényre juttatni, hogy közönségünkben, művészekben, fazekasokban, keramikusokban tudatosítsuk e színskála jelentőségét és szépségét. E három tárlóba virágornamentikájú edény nem került, az edények hatása tehát foltszerű, „modern”. Ugyancsak kerültük a növényi ornamentikát a fal tulsó oldalán lévő 16, 17, 18. számú tárlóban, - az elsőbe a török kerámiára jellemző fésűs díszítés, a másodikba a fröcskölt /„rázott”/ dísz, a harmadikba a kanállal leöntött „holdas” díszítésű kerámia került, - így a belépő elé hat olyan vitrin sorakozott, melyeknek edényei összehatásukban vetekedtek a legmodernebb kerámiával.

Amint összecsoportosítottuk a folthatású kerámiát, a másik oldalon egymás mellé helyeztük a „virágos reneszánsz” hagyományait őrző tárgyak vitrinjeit. Ezek hangvételt a 9. vitrinben függő hatalmas tál adta meg, a katalógus első képe. E tál nem volt ismeretlen, már Bossert publikálta a „Volkskunst in Europa” című kötetben, nemrég pedig a Néprajzi Múzeumban „Reneszánsz hagyományok a magyar népművészetben” című kis kiállítás keretében lett bemutatva, mégis a műcsarnoki kiállítás során „futott be”. E tál ornamentikája szinte megmagyarázza a hasonló színösszeállítású és mintázatu írókás kerámiát, a fehér alapon sötétbarna konturu vörös és zöld alföldi és dunántúli edényeket, majd a fordított színezésű, vörös alapú /10/, „fekete” alapú /11/, és ún. „dudi” színű edényeket /12/, s ezek díszítményeit.

A következő három tárlóból álló sor /13, 14, 15.sz./ ugyancsak gurgulyával irt virágmintás darabokat tartalmaz fehér, vörös illetve fekete alapon, azzal a különbséggel, hogy az alapfestékre nem átlátszó szintelen máz került, mint az előbbi darabokon, hanem átlátszó sárga máz, s így a fehér alapfesték színe ragyogó sárga lett, a sötét alapra irt eredetileg fehér minta pedig élénk sárga színben tűnik elő. E három vitrinben bemutatott edények tehát egyesítik az előző vitrinek során bemutatott technikákat: a 8. vitrinben bemutatott sárga mázat és a 9, 10, 11-es vitrinben szereplő „virágos reneszánsz”-ot. Eddig a sárgamázu

írókás edények főleg Hódmezővásárhelyről voltak ismeretesek, - most igazolhatjuk, hogy e technika országos elterjedésü, bár kétségtelenül Hódmezővásárhelyen érte el legmagasabb fokát.

A már tárgyalt 16,17,18.sz. vitrinek után újra írókás virágornamentika következik különféle színösszeállításokban. A 19.sz. tárlóban zöld az alapszín és színes a minta, a 20.számuban fekete-fehérek az edények. Jelentőségében a 21. vitrin a 13-as vitrinhez hasonlítható: az alapszín fehér, a máz átlátszó, a minta pedig a sötétbarna körvonalakon belül sárga és zöld. E két régi színes mázat tehát nem az egész edény fedésére, hanem a minta tarkítására használták. Kimaradt a vörös szín, a vörös földfesték színe. Az ilyen sárga-zöld-barna mintázatú edények főleg Erdélyből valók, bár elvétele az ország más területein is készültek. - A következő vitrinek is főleg az Erdélyben otthonos kerámiát tartalmazták. Csak Erdélyben hatottak a mai Nyugat Szlovákia területén, Pozsony környékén élő habánok XVIII.századi edényei, főleg bokályai, pedig használták azokat egész Magyarország területén. Hogy milyen hiven utánózták e fajansz edényeket az erdélyi magyar és székely fazekasok, azt a 22. és 23. sz. vitrin anyaga mutatta. Az elsőbe csupa habán darab került /sárga háttéren, hogy jelezzük az ólommáztól eltérő fajansz technikát/, a másodikba, ugyanolyan elrendezésben, mindegyik habán bokály erdélyi párja, ezuttal ólommázás kivitelben. A színezésben a sárga, zöld, mangánbarna színek dominálnak, egybeesik a négy színskála és a habán színek utánzata.

A következő fal három vitrinjében az edények színe fehérén kék. A 24. vitrinben a „virágos reneszánsz” mintájú darabok kivétel nélkül erdélyiek. A 25. vitrin mintakincse már egészen más: a hollandiai Delft által népszerűsített kínaias mintakincs habán változata, mégpedig két különböző vidékről. A vitrin baloldalán nyugatszlovákiai XIX. századi fajanszok, a jobboldalon e mesterek Tolna-Baranya megye területére telepedett utódainak hasonló munkái. A fajansz technikának megfelelően a háttér sárga. A 26.vitrin a népszerűvé vált fehér-kék színezést ólommázás kivitelben mutatja az ország különböző területeiről.

Az utolsó sor négy vitrinje különleges finom kidolgozású technikákat tartalmaz. A 27. és 28. vitrin a híres „sgraffiato” két fajtáját: az elsőben a karcolt mintát zöld máz fedi, a másodikban a máz átlátszó és a karcolt körvonalak színes írókás festéssel töltöttek. A zöldmázu edényekhez kapcsolódik egy asztalvitrin tele feliratos alföldi butellával. A 29. sz. vitrinben áttört cserépedények álltak, körzővel előrajzolt rozettás minták, csupa babramunka, zöld színben. Az utolsó vitrin témája a fazekasszobrászat: miskakancsók, ember- és asszonyformájú butellák korabeli viseletben, ez már utalás a következő terem anyagára: a népviseletek bábuira.

Néhány szót a rendezésről. A vitrineket Boreczki László tervezte a múzeum munkatársai által megadott méretek szerint. A falmenti tárlók hossza 2 méter, magassága 1.20, mélysége 60 cm, a földtől való magassága 70 cm. A kockavitrinek egy-egy széle 120 cm. Az asztalvitrinek alapja a falmenti vitrinekkel egyezett. Fémről készültek. Hiba, hogy a vitrinek becsukása, kinyitása rendkívül nehéz-

kes, csak három ember közreműködésével lehetséges. A méretek kitűnően megfeleltek, a vitrin szemmagasságba hozta az anyagot, a belméret kisebb tárgyakra is, de nagyokra is alkalmas volt. Az egyforma méretű vitrinek nagyban megkönnyítették a gyors rendezést. Valószínű, hogy belülről világított, beépített vitrinekben az anyag előnyösebben mutatkozott volna, időszaki kiállításnál, idegen épületben azonban ez megoldhatatlan volt. A gyors rendezés szükségessége indokolta a vitrinen belüli elrendezést is. A vitrin hátsó falára erősített polcokat részben időhiány miatt nem alkalmaztunk, részben mert idegenkedtünk tőle. A vitrinek hátlapjára egy-két tálat akasztottunk, a fennálló edényeket pedig posztamensekre helyeztük. Ily módon az edények kisebb-nagyobb emelkedéssel egy vonalban sorakoztak. Távolról nézve tehát a nagy üres falfelület és a vitrinek elég levegős fehér hátlapja látszott, majd az edények sora, ez alatt a vitrinlábak. Többen szóvá tették ezt, főképpen azt hiányolták, hogy miért nem kerültek nagyméretű fotók a vitrinek fölé. Az utóbbi lehetőség a kiállítás egészét érinti. A bírálók nyilván úgy gondolták, hogy egy ideiglenes kiállítást nem muzeumszerűen, hanem merészebb, nagyvonalúbb eszközökkel kell installálni. Muzeológusoktól azonban elég távol áll az ilyen stílus, a nagy nemzetközi vásárokon kialakult bemutatásmódot ellentétesnek érzik a műalkotások nemességével. A jelen népművészeti kiállításon pedig különösképpen az volt a helyzet, hogy sok évi szünet után és a Várba költözés távlata előtt ez a kiállítás, bár csak rövid időre, de arra volt hivatott, hogy muzeumot pótoljon. A vitrinek sem ideiglenes kiállítás számára lettek tervezve, hanem azzal a végső céllal, hogy utóbb vidéki muzeumokba kerüljenek. Mind e tényezők együtt megmagyarázzák a kiállítás szolidabb hangvételt. Vita volt akörül is, hogy mennyi tárgy kerüljön egy-egy vitrinbe, volt, aki túl zsufoltnak tartotta az elrendezést. Ez a kérdés is összefügg az állandó vagy ideiglenes jelleggel. Ha ugyanis van a magyar néprajznak és népművészetnek állandó jellegű kiállítása, akkor mód van arra, hogy ideiglenes kiállításban egyes tárgyakat „ugrassunk”, hogy néha csak egy-két kiemelkedő darabot helyezzünk egy-egy vitrinbe. A Múcsarnokban rendezett kiállításnál „nem volt szívünk” több tárgyat kihagyni, - úgy éreztük, hogy vétek a közönséget megfosztani minden fontos darabtól. Inkább vállaltuk a zsufoltság ódiúját. Volt aki azt mondta: a modern ember tempója az utca tempója, gyors léptekkel megy el a kirakatok előtt, gyors lépésben megy végig egy kiállításon. A látogatókat figyelve, nem ezt tapasztaltam. A közönség többsége rendkívül figyelmesen, lassan nézegette az anyagot, szorgalmasan olvasták a feliratokat, a butellák tréfás verses feliratait türelmesen végigböngészték. Végső soron úgy tapasztaltuk, hogy a közönség hálás a sok tárgyért és majd állandó kiállításban sem lehet ennél kevesebbet adni.

### III. terem. Viselet és textilja. Rendezte Fél Edit.

Az elmúlt években a népviseletek bemutatásmódja az volt, amelyet 1947-ben Fél Edit Párizsban látott és itthon továbbfejlesztett, szinte szobrászként dolgozva az anyaggal: „félbevágott” testű bábuk, a falra szegezve, domborműszerűen, fej és kéz nélkül, de életszerű mozdulatokkal. Nyilvánvaló, hogy e kiállítási módnak hátrányai vannak, ezekhez képest lépést jelentettek előre a Múcsarnok ki-

állításban használt teljes alakú bábuk, mozgatható végtagokkal; ezek beállíthatók a megfelelő mozdulatokra és érvényesül a viselet eleje-háta. Az arcvonal csak stilizált. Sok előnyük mellett az új bábuknak hibája volt, hogy a női figurák karja és keze nem készült el idejében és a pótlás nem volt megfelelő. Anyagiak híján a múzeum régi vitrinjeinek 120x210 nagyságu üvegeit kellett felhasználni, úgy, hogy mindegyik között egy-egy elválasztó lécc volt, de belül a tér nem volt elválasztva. Természetesen szebb lett volna a hatás, ha az üvegfelület nagyobb és nincsenek elválasztó lécek majdnem méterenként. A vitrinek mélysége 1.20 volt, ebben elért a bábu, de még nagyobb mélység előnyösebb lett volna. A terem minden oldalát körülfutotta a diorámasor, középen pedig egy-egy ága nyult be, melynek mindkét oldala üveges volt. Ezek a benyuló átlátszó tárlók zavarták az összbenyomást, a hátulsó falra nyíló rálátást megtörték. Ezenkívül három négyzetes alapú vitrinben egy-egy különálló figura volt bemutatva.

Összesen 50 népviselet került kiállításra, ezenkívül a háttérre, valamint fényezett faállványokra különböző ruhadarabok, himzések, szöttek. E fatáblák a figurák között álltak. Így is viszonylag kevesebb himzés és szöttes került bemutatásra, mint máskor, és aránylag több teljes viselet. Az elrendezés elve három gondolat szerint történt: először a színek változása szerint, azután a kelmék és a ruhavonal szerint, végül az élet alkalmai szerint.

A viseletsor a fehér öltözetekkel, a fehér vászonból, majd fehér gyolcsból készült ruhákkal kezdődik. Az első, a múlt század elején sokszor ábrázolt férfi-viselet: röviddereku ing, szűk gatyá, magas süveg. A röviddereku ingen keskeny fehér vagdalásos és laposöltéses himzés látható, ez a fajta reneszánsz eredetű himzés vászonhímzésünk egyik legrégebbi rétege. Gyűjteményünk legkorábbi ilyen darabja 1677-ből való lepedőszél, ez került első helyre a himzések közül. A „fehérnép”, a „vászoncselédék” még teljesen fehér ruházatát mutatja az Alföld peremén, a Feketekörös völgyében gyűjtött öltözet. A következő öltözetek színe is fehér: kalotaszegi férfi ingben-gatyában, mezőkövesdi bíró sűrűn ráncolt gyolcs gatyában, Zala megyei asszony, fején „pacsa”. Fehér a szürposztó, szabása ősi jellegű, ez indokolja, hogy több szürös figura kerüljön ide: bakoynyi és hortobágyi pásztor, pásztorgyerek derecskei szürben és szatmármegyei fiucska gubában. A múlt század elején még általános köznapi női ruhát mutatja egy szeremlei példa: a fehér pendelyhez és inghez kék kötő és piros „olajos” kendő járul. Teljesen gyári anyagból való a maconkai palóc fiatalasszony fehér ünneplője és a turai mennyasszony öltözete. A fehér ruha és himzés után következik a piros és kék szín: elsőként egy piros fonállal varrt párnavég 1676 évszámmal. Piros vagy kék dominál a gyermekét tartó turai menyecske öltözetében, a kalocsai asszony és gyermek kékfestő ruhájában, a hartai német leány, a dejtári palóc asszony, majd a kalotaszegi leány öltözetében. Az utóbbi már a következő sorhoz tartozik, ahol a ruha vonala és a gyári anyagból készült öltözetek különféle változatai kerültek egymás mellé: hosszuvonalu kalotaszegi leány, majd egy fiatal palóc pár /a menyecske Sóshartyánról, a férfi Vizslásról/, avatásra menő matyó menyecske és párja.

Ezek után az alföldi városok erősen polgárosult viseletei következnek, az

asszonyok földig érő ruhában: debreceni asszony kisbundában és posztóruhás férfi, különálló vitrinben, a terem közepén, debreceni leány pártában. A járszági „pórhölgy” ellentététül párja subában. Majd a parasztosabb sokszoknyás rövidebb viseletű kapuvári asszony, párja világoskék posztó öltözetben. Végül sárközi leány pártában, a kiállítás legdiszesebb viseletében, mellette sárközi férfi sötét posztóöltözetben. A következő fal bejárati ajtaja mellett egy vitrinben azok az apróbb tárgyak kerültek bemutatásra, amelyek a szerelem és a házasság szimbolikájához tartoznak: párta és kalapba tűzött bokréta, jegykendők és jegyajándékok. Ez már utal a következő témakörre: az élet különböző alkalmaira. A géderlaki legény mellett jegykötő és jegying van. Teljesen fehérbe öltözött a koszorus matyó Máriavivő leány. Az érsekvadkerti menyasszony hátulról bemutatott színes sok szalagos fejviseletéhez szépen kapcsolódik az ujonnan besorozott átányi legény pántlikás kalapja és e mellett a felszalagozott kalapok csoportja, függőlegesen csüngő színes pántlikák tömege és a kiskörösi tót menyasszony művirág koszorujáról lecsüngő szalag, tele művirágokkal. A kiugró vitrin-sor végén gyermekviseletek csoportja: kalotaszegi kisfiu és kisleány, matyó gyermekek, síógárdi kisleány. Ahogy korosodik az asszony, úgy sötétül a ruházata, ezt szemléltette egy fiatalabb és egy idősebb martosi asszony, az első ruhájában a piros szín, a másodiknál már a kék dominál. Az utolsó fal a gyász öltözeit, ruhadarabjait mutatta be. Az érsekcsanádi virrasztó asszony fejére borított fehér-fekete szőttes abrosszal ül, - ez az egyik legszebben beállított figura. Majd egy érsekcsanádi menyecske következett feketében, még feltekerődött fátyola is fekete. A fekete gyász után a fehér, a sáfránnyal sárgított, sőt a fiatal gyászoló piros ruhadarabok következtek: ormánysági fehér gyász és csökölyi asszony, kinek fehér vászon ruháját fehér vagdalásos-laposöltéses himzés kíséri. S így, körbejárva a termet, újra visszakanyarodtunk oda, ahonnan elindultunk: a fehér vászonruhához és a fehér himzéshez.

Három oldalsó terem. Rendezte Csilléry Klára, közreműködött Erdélyi Zoltán és Kresz Mária. A faragást tartalmazó vitrineket Hofer Tamás, a háztartási eszközöket tartalmazókat Morvay Judit rendezte.

A három oldalsó teremnél a legnagyobb probléma az enteriőrök elrendezése volt. A butorok helye nem volt kérdéses, mert ennek országos törvényszerűségei vannak. Először a kiállítandó butorokat kellett kiválasztani és azok méretei szerint megállapítani a beépítendő szobafalak hosszát. Tudni kellett a kemencék méretét is. Nagy gond volt a mezőkövesdi szoba buboskemencéje. Igaz, volt fénykép és pontos felmérés mezőkövesdi „koronás kemencéről” /Vargha László bocsátotta rendelkezésünkre/, azonban nyilvánvaló volt, hogy hitelesen elkészíteni csak helyi ember tudja. Mezőkövesden pedig csak egy olyan kemenceraakó él, aki - a kövesdiek véleménye szerint - „formás” kemencét tud rakni: az idős Pota István. Hosszas rábeszélésre, betegsége ellenére ő vállalta el a kemence rakását. A kemencét azonban a beépített kemencepadka méretéhez kellett igazítani. Az ujonnan vásárolt padka /eddig ilyen nem volt gyűjteményünkben/ mérete kicsiny, ún. „kétkenyeres” kemencéhez való, a padka méretét kellett hozzáadni a butorok megkivánta helyhez, hogy a szoba hossza meglegyen. Ennyi körültekintés után is történt hiba a kivitelezésnél, végül a mezőkövesdi szoba valamivel rö-

videbb lett mint terveztük, úgy, hogy a bölcsőt már csak be lehetett szorítani. A mezőkövesdi konyha méretei a mezőkövesdi Kisjankó Bori házának méreteit követték. A sárközi enteriőrnél a kályha azokból az 1903-ban Bátky Zsigmond által Decsen gyűjtött mázatlan szemekből készült, amely azóta sem került kiállításra. Szerencsére a kályháról Bátky felvételt készített és ennek alapján tudta egy pesti kályhásmeister az egészet rekonstruálni. Méretét a fénykép és a kályhaszemek alapján számítottuk ki. A sárközi konyha hosszát a pitvar falára akasztott fazekaspole hossza határozta meg, mélységét pedig annak a konyhapadkának a mérete, amelyet közvetlenül a kiállítás előtt a sárközi Alsónyéken mértünk fel.

A fenti megfontolások alapján kiszámított méreteket adtuk meg a kiállítás technikai előkészítését végző csoportnak és ők ennek megfelelően megcsinálták a 12 cm-es dobogókat és lemezből a falakat. E lemezfal hátránya, hogy nagyonis szögletes, látszik, hogy lemez, - igeiglenes kiállításnál még megjárja ez a megoldás, de állandó kiállításnál feltétlenül vakolni kell a falakat.

Miután megvolt az enteriőrök mérete és a nagyobb butorok elhelyezése, probléma volt a házat életszerűvé tévő számtalan apróság elhelyezése, a falakat díszítő képek, tányérok, kancsók helye, az ablakba való holmi, a konyha edényei. A mezőkövesdi szobánál és konyhánál még könnyű volt a dolgunk, a Néprajzi Múzeum régi adatközlője, a mezőkövesdi Takácsné Gari Margit kitűnően emlékezett minden részletre és ő rendezte el a házat és a konyhát, ő vetette meg az ágyat, ő akasztotta helyre a képeket és tányérokat. Igénybe vettük segítségét a tárgyak helyét illetően, azonban a tárgyak kiválasztásánál már az ő emlékezetét meghaladó régi hagyományokat elevenítettünk fel, néprajzi ismereteink alapján. Így például az ágyra olyan szálszámolásos párnák kerültek, amelyek az 1885-ös országos kiállítás matyó szobájában voltak, de ilyenekre ma már egyáltalában nem emlékeznek a mezőkövesdiek. A falra ezekhez nem az újabb divatu olajnyomatós szentképek illettek, hanem a korábbi használatnak megfelelően régi üvegfestmények, azonban ugyanolyan elrendezési elvek szerint mint Gari Margit édesanyja idejében és azok a szentek, akiket leginkább tisztelnek Kövesden. A tárgyak ilyenféle behelyettesítésével értük el, hogy a mezőkövesdi ház levegője hiteles, életszerű és matyó, az egyes tárgyak pedig mind korabeliek és magas művészi színvonalúak.

A sárközi szoba és konyha rekonstrukciója már nehezebb volt. A szobán végigfutó fogásra a tányérokat és kancsókat egy régi kifakult fénykép alapján rendeztük el. Erről derült ki, hogy a gyári tányérok között állt egy-egy a korábbi időkből maradt cintányér /ezért is nevezik a gyári keménycserép tányérokat „cintányér”-nak/, hogy az ágy felett függtek a kevésbé becsült cserépkancsók, míg az asztal fölött a jobban becsült üveggancsók sora lógott. A konyha sok edényének elrendezéséhez külön gyűjtőtűt végeztünk, mert annak idején erről nem készült megfelelő fénykép vagy leírás. Ma már ilyen konyha egyáltalán nem található és csak roncsokból, emlékezésből, újabb edények hasonló elvű felakasztásából tudtunk a régi konyhára következtetni. A szoba és konyha végső elrendezésénél a szeremlei Porkoláb Éva szövőasszony, a népművészet mestere volt segítségünkre.



Legnehezebb azonban a hódmezővásárhelyi szoba elrendezése volt. Itt a butorok tulnyomórészt a reformkor éveiből származtak, a legfiatalabb darab 1848-ból való és ezért a múlt század első felének berendezésére törekedtünk. Ebből a korból azonban semmiféle ábrázolás nincsen és az emlékezés sem nyulik ilyen messzire, leginkább Kiss Lajos tanulmányaira támaszkodhattunk. Az ágy felvetését is Kiss Lajosnak egy korábban végzett és lefényképezett rekonstrukciója alapján végeztük. Kiderült, hogy alföldi parasztpolgár mezővárosban elképzelhetetlen az ágy selyempaplan nélkül, ezt a tárgyat pedig eddig sem mi, sem más muzeum nem gyűjtötte. Kérdéses volt, hogy mi kerüljön a tálasfogásra. Emlékezet szerint ez már másodlagos helyén volt, hátul a kemence mellett és ruha függött rajta. Korábban milyen edény volt rajta? - nem tudtuk a biztos választ és ezért régi vásárhelyi cserépkancsókat és tálakat tettünk rá, gondolván, hogy legalább nem leszünk stilszerűtlenek. Nagyon csupasznak tűnt a fal, különösen az előző két berendezés után. Kossuth képéhez ez az idő még korai, végül egy Bocskai képet és egy délalföldi férfit ábrázoló olajfestményt akasztottunk a falra, a családi képek helyi elődjét, amelyeket még ma is őriznek vásárhelyi családoknál.

A szinpadszerűen bemutatott szobák hátránya, hogy a közönség közül azok, akik már nem ismerték a régi hagyományos paraszti berendezést nem tudtak eligazodni rajta, azt hitték, hogy az arányok nem helyesek és nem tudták hozzáképezni a szoba hiányzó felét, a konyhához a pitvart, nem értették, hogy miért nincs asztal a mezőkövesdi szobában. A közönségnek az a része, akinek emlékezetében még élt ez az elrendezési mód, nagyonis meg tudta érteni. Mutatja annak a matyó párnak az esete, akik a kordonnal mit sem törődve betelepédtek a mezőkövesdi szobába és a teremőr szavára kijelentették: „Ez a miénk!”

Az enteriőrök mellett kiállított butorok kiegészítették az ott látottakat. A törekvés az volt, hogy a szobák nagyon színes festett darabjaival ellentétben a szem megnyugtatóra más jellegű és régiesebb technika, inkább festetlen butor kerüljön bemutatásra.

Jórészt fatárgyakból álltak a vitrinekben elhelyezett darabok. Három tárló háztartási eszközöket tartalmazott, az egyikbe csupa egy fából vájt és rozetával cifrázott nagyvonalú véka, famozsár. Két tárlóba egyszerű formájú kosarak kerültek, az egyikben a hurkatechnikával készültek, a másikba vesszőből fonottak. Egy tárló gyermekjátékokat tartalmazott, egy másik a „hagyomány tárgyai”-ból mutatott példákat: ujévi és farsangi álarcokat, ünnepi kalácsokat, himes tojásokat, pünkösdi evezőt. Egy vitrinbe a mézesbábucok kerültek.

A pásztorművészet összesen 5 vitrinben lett kiállítva, nemcsak a fafaragás, hanem a szarumunka is, továbbá egy vitrin a szijgyártás és kulacskészítés remekeit mutatta. Az egyik tárló két kiváló dunántúli faragó darabjait tartalmazta, Király Zsiga és Hodó Mihály tárgyait. A „csalfa Zsiga” cifraszűrös betyárfigurája és a hozzáfűződő történet szinte jelképe lett a kiállításnak, ezt a figurát ábrázolja a két plakát egyike is.

### A kiállítás tanulságai.

1./ Állandó kiállítást! - ez volt a közönség visszatérő kérése. „Szép, kár, hogy nem állandó”, írta Kodály Zoltán is a vendégkönyvbe.

Az állandó kiállítás óhaja majd megvalósul a Várban építendő Néprajzi Múzeumban és a Műcsarnok kiállítás úgy tekintendő, mint annak főpróbája. A most bemutatott anyagnak nagyobb részét a várbeli kiállításon feltétlenül be kell mutatni: a három enteriőrt, a viseletek nagyobb részét, a kendermunka menetét, a válogatott szép tárgyak többségét.

2./ A kiállítás hat terme együtt közel 1180 m<sup>2</sup> alapterületű volt. A kiállított tárgyak száma kb. 2700. Átlagosan két és fél tárgy esett egy-egy négyzetméterre. Minthogy a Néprajzi Múzeum magyarországi tárgyainak száma kb. 120.000, gyűjteményünkől csak kb. 2 %-ot tudtunk kiállítani.

Ezek az arányok figyelembeveendők az új múzeum tervezésénél. És a tárgyak vitrinbéli elhelyezésénél is megfontolkoztatóak.

3./ A Műcsarnok kiállítás nehézségeiből kitűnik, hogy már most el kell kezdeni az új épület kiállításának tervezését. A hiányokról feltétlenül gondoskodni kell időben. A tárgygyűjtésnél, a muzeumi feldolgozó munkánál már most figyelembe kell venni az új múzeum követelményeit.

4./ A Műcsarnok kiállítás sikere, különösen művészek körében, annak volt köszönhető, hogy az egyes tárgyak művészi színvonala is kiemelkedő volt. Igaz, hogy néprajzi gyűjtésnél nem az esztétikai szempont elsődleges, mégis már a tárgyvásárlásnál és még inkább kiállításkor e szerint kell válogatni az anyagot.

5./ A gondolatmenetnek tisztának kell lenni és lehetőleg egységesnek.

6./ A kiállítás installációja nem volt arányban a tárgyak szépségével. Feltétlenül kísérletezni kell különféle installációs megoldásokkal, amíg állandó kiállítás számára megnyugtató módra találtunk.

7./ Tanulságos volt a három vendégkönyv sok bejegyzése. A látogatók egy része keveselte a feliratokat és a külföldiek közül sokan azt kérték, hogy idegennyelvű feliratok is legyenek. Ugyancsak hiányolták a térképeket, a szakemberek pedig elterjedési térképeket is szívesen láttak volna.

8./ A vendégkönyvekben sokan elmarasztalták a katalógust. Részletesebbet, sok színes képpel illusztráltat szerettek volna. A képeslapok árusítását is hiányolták, volt aki a színes diákat is. Helyes lett volna, ha a könyvterjesztő az előcsarnokban árusított volna néprajzi-művészeti témájú könyveket.

9./ Nem volt jól megszervezve az iskolák látogatása, túlságosan nagy tömegekben zúdultak a Műcsarnokba. Egy-egy délelőtt sokszor 800-1200 iskolás gyermek jött, ekkora tömeget pedig nem lehet vezetni, - bár voltak szakavatott vezetők. Az volna kívánatos, hogy az iskolákból csupán egy-egy osztály menjen egy

időben muzeumlátogatásra.

10./ A kiállítás legnagyobb hibája rövidsége volt, - eleinte úgy látszott, hogy csak három hétig lesz nyitva. Még szerencse, hogy a Minisztériumnak nagy nehézségek árán sikerült szeptemberre meghosszabbítani, de annál nagyobb kár, hogy októberre, a Néprajzi Kongresszus idejére, amikor 17 nemzet néprajztudósai érkeztek Magyarországra, a kiállítás már nem állt.

Kresz Mária

#### A kiállítás visszhangja a sajtóban

A Múcsarnokban augusztus 2.-án megnyiló...

Népszabadság 1963. jul. 13.

Vajk Vera: Buboskemence a Múcsarnokban

Népszava 1963. jul. 28.

A Néprajzi Múzeum „Magyar Népművészet”...

Zalai Hírlap 1963. jul. 31.

Ötezer tárgy a magyar népművészet nagy kiállításán

Magyar Nemzet 1963. jul. 31.

g.z.: A „csalfa Zsiga” mángorlófái.

Ország Világ VII. 31. sz. 1963. jul. 31.

MTI: Magyar népművészet címmel kiállítás nyílik a Múcsarnokban

Népszabadság 1963. aug. 1.

A Múcsarnokban megnyílik a Néprajzi Múzeum, amely hazánk összes kézműipari re-  
mekeit mutatja be...

Kistex 1963. aug. 2.

A hét kiállítása

Magyar ifjúság 1963. aug. 3.

Népművészeti kiállítás.

Népszabadság 1963. aug. 3.

Kiss Károly: Szépség, hit, emberség. A Magyar Népművészet kiállítása.

Magyar Nemzet 1963. aug. 4.

- na: Népművészet kiállítás a Múcsarnokban.

Esti Hírlap 1963. aug. 5.

## Magyar népművészet

Magyar Nemzet 1963. aug. 5.

Lukácsy Sándor: A népművészet kincsei a Mücsarnokban

Népművelés 1963. aug. 9.

Kövendi Judit: Az egyik szemünk sir.. Népművészetünk halhatatlan kincsei között.

Élet és Irodalom 1963. aug. 10.

Molnár László: Magyar népművészet. Kiállítás a Mücsarnokban.

Népszabadság 1963. aug. 11.

„Parasztház épül” a Mücsarnokban.

Északmagyarország 1963. aug. 11.

B. F.: Borsodi tárgyak a magyar népművészeti kiállításon.

Északmagyarország 1963. aug. 13.

Fencsik Flóra: „Hosszabbítsák meg!”

Esti Hírlap 1963. aug. 15.

Szebelkó Erzsébet: Rajci Örzse bevonult a Mücsarnokba.

Nők Lapja 1963. aug. 17.

L. G.: Népművészeti kiállítás Budapesten.

Somogy Megyei Néplap 1963. aug. 18.

## Magyar népművészet

Kisiparos ujság 1963. aug. 22.

## Közkivánatra!

Magyar Nemzet 1963. aug. 23.

## magyar népművészet...

Magyar Nemzet 1963. aug. 24.

Antal Károly: Kincsek a láda mélyén.

Képes Ujság 1963. aug. 25.

K. J.: Mindkét szemünk nevet!

Élet és Irodalom 1963. aug. 31.

A Mücsarnok „Magyar Népművészet” kiállításán... tárlatvezetés lesz...

Magyar Nemzet 1963. szept. 4.

## Magyar Népművészet

Pedagógusok Lapja 1963. szept. 5.

- Lengyel Györgyi: A népművészet mestereinek kiállítása  
Népszabadság 1963.szept.10./összehasonlítja a műcsarnoki kiállítással/
- Keramikusok, csizmadiák, szücsök, szűrszabók - művészek. Magyar népművészet kiállítás a Műcsarnokban. 1963. szept. 16.
- Manga Ján: Bohatá vystava l'udového umenia.  
Ludove Noviny 1963. szept. 19.
- MTI anyaga: 1963. szept. 19.: „Szeptember 20-tól...”
- A „Magyar Népművészet”...  
Népszava 1963. szept. 20.
- A Magyar Népművészet című kiállítás a Műcsarnokban...  
Magyar Nemzet 1963. szept. 20.
- Szeptember 20-tól...  
Pestmegyei Hírlap 1963. szept. 22.
- Népművészeti Képes Tanár Ur Kérem. Kockák a népművészetből.  
Füles 1963. szept. 22. /keresztretjévény/
- Dömötör János: Magyar népművészet  
Csongrád Megyei Hírlap 1963. szept. 22.
- Kiss Károly: Egy kiállítás tanulságai.  
Magyar Nemzet 1963. szept. 25.
- Népművészeti kiállítás a Műcsarnokban.  
Vörös Csillag 1963. aug. 7.
- Ladányi István: Pest megye népművészeti tárgyai - országos kiállításon.  
Pestmegyei Hírlap 1963. aug. 25.
- P. L. /Pozsonyi László/: A szegénység és szeretet virágai.  
Uj ember 1963. szept. 1.
- Péter Imre: Egy érdekes kiállításról.  
Köznevelés 1963. szept.
- Gyurmáék a muzeumban. Kisdobos. 1963. okt.
- Galántai: Szegényember kincse. A magyar népművészeti kiállításról.
- Mohácsi Regős Ferenc: Vasárnapi séták. Magyar népművészet.  
Vasas 1963. szept.

BULGÁRIA MŰVÉSZETE AZ ÓKORTÓL NAPJAINKIG  
/Kiállítás a Nemzeti Galériában/

I.

A Kulturális Kapcsolatok Intézete és a Kiállítási Intézmények közös rendezésében készült kiállítás három nagy részre oszlott. Az első Bulgária földjének művészetét mutatta be a XVIII. század végéig, a második a bolgár nép életmódjának tárgyi emlékeit tartalmazta a XIX. és XX. századból, végül a harmadik a török hódoltság alól felszabadult Bulgária képzőművészetéről adott képet. A három rész távrolról sem egyforma terjedelmű és jellegű volt. Bulgária földjének ókori régészeti anyagát viszonylag hézagtalan fejlődésében láttuk, a néprajzi rész azonban aránytalanul kicsinek tűnt. A kiállítás gondolata mindenképpen szerencsés volt, s egyaránt indokolta Bulgária művészetének jelentősége, és az az érdeklődés, amely Magyarországon a baráti bolgár nép multja, jelene, tudományos és művészeti teljesítményei iránt széles körben tapasztalható.

Ennek az érdeklődésnek az őszinte és mély gyökerű rokonszenvon kívül sokrétű történelmi okai is vannak. A kiállítás iránt érdeklődőket nem utolsó sorban a bolgár föld és a bolgár nép művészetének azok az emlékei érdekelték, amelyek valamiképpen a mi földünk és népünk történelmével is összefüggenek, s ilyenek a kiállításnak majdnem minden részében akadtak. Az újabb kőkor, rézkor és bronzkor bulgáriai kulturái számunkra gazdag plasztikájuk általános jelentőségén kívül azért is fontosak, mert az összekötő kapcsot jelentették hazánk területének és az ókori Kisázsia illetve Előázsia népeinek egykoru kulturái között. A Bulgária földjén különösen gazdag görög művészeti anyag sajnos nem folytatódott északra, de a görög műalkotásokat megvásárló trákok kulturáját annál több szál fűzte a szomszédos északi területek népeihez. A kiállításnak talán leggazdagabb, legegyszerűsebb anyaga az volt, amely Bulgária római korának művészetéről adott képet. A közvetlen érintkezésen túl a közös problémák sokasága az, amely miatt ez a rész a magyar közönség, s közte a magyarországi római kori kulturák kutatói részéről különös érdeklődésre tarthatott számot. A kőszobrászat rendkívül gazdag anyagában a magyar földre is eljutott kultuszok emlékei /pl. a Bulgária területén virágzott egyik legsajátosabb kultuszt, a trák lovashérósz kultuszát dokumentáló domborművek/, s a római portrészobrászat néhány kimagasló értékű darabja mellett rendkívül fontos tanulságokkal szolgáltak azok a művek, amelyek a római uralom alatt élő helyi lakosság művészetéről és kulturájáról tanuskodnak, s a római hatások befogadásának, a római művészet formáin keresztül érvényesülő sajátosan bennszülött jellegű művészeti kifejezésmódnak a tanui, mint a fogadalmi és sirdomborművek bemutatott sorának nem egy darabja, s a kisebb tárgyak közül elsősorban a híres razgradi lelet tizennégy bronz domborműve. Ezeknek bemutatásáért külön hála illeti a kiállítás anyagának összeállítóit, mert a művészet- és vallástörténeti szempontból kiemelkedő fontosságú darabok, amelyek mintegy 40 évvel ezelőtt a század legnagyobb bolgár ókortudósának, a hazánkkal is szívélyes kapcsolatokat fenntartó G. Kazarovnak bemutatása révén váltak ismertekké, a kevesek által ismert helyi muzeumban vannak elhelyezve.

## II.

A török-bolgárok és a szlávok új állama, ósbolgár vezetés mellett, megalakulásától fogva /681/ tág teret nyújtott a művészetek számára. A „hét szláv törzs” alapján szerveződött államban, a protobolgárok kezükben tartották a hegemóniát. A korai századok művészeti megnyilvánulásai, emlékei az új állam uralgó rétegéhez kapcsolódnak. A szlávssággal később teljesen asszimilálódott ósbolgárok öröksége csak a nép elnevezésében élt tovább, művészetük a görög-bizánci és a szlavizált későbizánci szférákban folytatódott.

Az ósbolgár művészettörténet nyitányáról Krum kán /803-84/ madarai lovas domborművét idéző fénykép emlékezett meg. Nem messzire az első bulgár fővárostól, a ma romjaiban archeológiailag feltárt Pliska térségében, a fensikot övező sziklás hegyfalon, toronymagasságban, kőbevéste a művész minden idők számára a lovagoló Krum kán emlékét.

A IX. században a művészeti tevékenységet áthatotta a megerősödött központi vezetés alatt álló fiatal állam. A kiállított sztára-zágorai domborművek, a griff és oroszlán, e kor figurális kőplasztikáit mutatják be, míg Preszlavban az ornamentális ékítésű kőfaragóművészet művei maradtak fenn. A kiállítás e része jól érzékeltette a kibontakozó bulgár művészet nemzeti sajátosságait.

Szent Theodor X. századi Patleina-ból származó, mázas-cserép kockákból alkotott ikonja, a 865-ben keresztiséget felvett bolgárok Bizánc felé orientálódó művészetének egyik legkorábbi megnyilvánulása. E szép művészeti fejlődést 1018-ban Bulgária bizánci lerohanása bár megrekesztette, de nem tartóztathatta fel teljesen. A bizánci elnyomás százötven évéből is maradtak fenn jelentős alkotások. A kiállítás e korszak keramika művészetét és monumentális festészetét is bemutatta. A kor monumentális művészetéről bácskovói falképek másolatai adtak számot.

1186 után a bizánci elnyomás alól felszabadult Bulgáriában kedvező feltételek alakultak a művészetek számára. Az új főváros Tirnovó, ahol pezsgő a művészeti élet. A bojánai templom és az Aszenov erőd makettja vezette be a budapesti kiállításon a bulgár művészettörténet e következő periódusát.

Emlékeztetéssé tette a kiállítást az 1259-ben készült bojánai freskók részlete, kiváltképpen Kaloján szebasztokrátor és Desziszláva portréi, melyek az egyetemes bizánci művészetnek örökérvényű alkotásai.

A XIV. század nagyjelentőségű Bulgáriában. Iván Alexander cár kora, amikor a művészeti élet reneszánsz színezetet öltött. Tirnovói Theodosius és Eftimij pátriárka koruk kiemelkedő egyéniségei. Az irodalom és a művészet számára virágzó korszak volt. A Zéméni kolostor falképei kiemelkedő alkotásai e kornak. A kiállítás a zéméni falképek részleteiről készült másolatokat, köztük a csodálatos realizmussal megfestett Kustendil Deyan és felesége Doja arcképeit mutatta be a magyar közönségnek.

1393-ban az ozmán betörés megszüntette az önálló bolgár államot. A központositott hatalom helyett a művészet ügyét a bolgár nemzeti öntudatért harcoló kolostorok vették kezükbe. A kor művészei az ikonokban hagytak örökséget az utókor számára.

Az ozmán elnyomás alatt a művészet nemzeti hagyományait ápoló kolostorok nem egyszer harcot vívtak a nemzeti elnyomás ellen is. Innen került ki Pajszije szerzetes, aki a bulgár ujjászületés-korszak hajnalán meggyújtotta a nemzeti öntudat fáklyáját, mely bevilágította az egész XIX. századot. Záharie Zograf már ennek a nagy történelmi korszaknak a művésze. Utódai között már ott vannak az új bolgár világi művészetet képviselő művészek is, kiknek alkotásai a kiállításon sorakoznak.

### III.

A kiállítás végén két teremben táblaképeket és grafikai műveket láthattunk. Az olajfestészet akadémikus gyakorlata elég későn jutott el Bulgáriába, lényegében csak a XX. században fejlődött ki. A kiállítás igyekezett a legutóbbi idő-kig bemutatni a festészeti anyagot.

Ceno Todorovnak Javorov költőről készült akadémikus - realista portréja az egyik kvalitásos munka. Kiemelkedett az egész festészeti anyagból Lavrenov Canko festménye, amely egy régi plovdivi „Kursum-Han”-t ábrázol. A török építmény különös kompozícióban, felső rálátással jelenik meg előttünk, a festő a kompozícióval, színeivel, sajátos látásmódjával rendkívüli erővel tudta felidézni a bolgár mult egyik darabját. Említést érdemel a befejező teremben Vladimir Dimitrov Mester: Falusi leányka című 1926-ban festett műve, s a felszabadulás utáni anyagból Venev Stojan: Ember rendjelekkel című olajfestménye.

A festészetnél - Lavranov Canko említett egészen eredeti mesteri művét leszámítva - magasabb színvonalu volt a bolgár grafika bemutatása. Itt sokkal messzebb nyulnak a hagyományok. Már a török időkben a sokszorosított grafika lapjai ápták a nemzeti öntudatot. A vallásos tárgy ábrázolások is szembenállást jelentettek a mohamedán hódítókkal. A modern grafika e nagy hagyományokon fejlődött tovább, úgy, hogy megőrizte eredetiségét, népi ízét.

Bizonyos tekintetben a modern grafika jelentett a szemlélő számára korszerű összekapcsolódást az egykori rendkívül gazdag monumentális falfestészettel és ikonművészettel is, amely utóbbi eredeti remekművekkel volt képviselve a kiállításon.

A 26 bulgáriai muzeumból és gyűjteményből összeválogatott közel háromszáz műtárgy természetesen nem is adhatott teljes képet a kiállítás által felölelt mintegy hatezer év művészetéről. Az ilyen jellegű kiállítások összetételét sokszorosán meghatározzák a külső körülmények, mint a szállítás problémái, az egyes darabok állapota, az őrző muzeum körülményei, stb. Érthető, hogy rossz állapotban



levő, vagy túlságosan kényes tárgyakat nem szívesen indítanak hosszú utra, s hogy a muzeumok nem mondanak le a fő vonzóerejüket jelentő darabokról. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy érzésünk szerint a kiállított anyag nem reprezentálta azzal a hatással a bulgáriai művészeti anyag gazdagságát, amellyel a kiállítás látogatói szerették, s amellyel talán lehetett volna. Az ókori anyagban szívesen láttuk volna akár a burgasi muzeum archaikus görög márványfejecskéjét, akár a magyarországi anyaggal szoros kapcsolatban álló garcsinovói szkita bronzdomborművet a kolarovgrádi muzeumból, a várnai muzeum gazdag hellénisztikus terrakotta sorozatának a helyi görögös izlésű művészeti produkcióra annyira jellemző darabjait vagy a duvanliji sirhalmok Plovdivban őrzött görög ezüstedényeit és vázáit - hogy csak egy-két kimagasló példát említsünk azokból, amelyeknek szállítása nem okozott volna nagyobb nehézséget. A népművészeti anyag gazdagítása sem okozott volna a rendezőknek problémát, s kérdéses, hogy a középkornak néhány agyagedénytől eltekintve kizárólag másolatokban való bemutatása megfelelt-e a kiállítás céljának. Az antik részben, amely önmagában is eléggé gazdag volt, s minden nehézség nélkül tovább gazdagítható lett volna, még problématisabbnak tűnt az eredetiek másolatokkal való vegyítése.

Mindez azonban távolról sem von le semmit a kiállítás érdeméből, amelynek sikerült átfogó képet nyújtania tárgyáról: Bulgária földjének hatezer éves művészetéről, s ez a kép a maga sokoldalúságával, történeti teljességével, részleteinek gazdagságával széles körökben keltette fel a kíváncságot az egyes részek még teljesebb megismerésére. A méltán nagy közönségsikerű aratott kiállítás kiváló izléssel és szinte elképzelhetetlenül rövid idő alatt készült rendezése bolgár részről Alexandra Dimitrova, magyar részről Frank János érdeme. Nagy kár, hogy mind a kiállítás felirat-szövegeiben, mind a szép katalógus szövegében számos olyan félrefordítás akadt, amelynek kiküszöbölése a megfelelő terület szakemberei számára nem jelentett volna nehézséget.

Szilágyi János György, Somogyi Árpád és Solymár István

#### TÖRTÉNETI HANGSZEREK HELYREÁLLÍTÁSA ÉS MEGSZÓLALTATÁSA

A Nemzeti Muzeum mintegy 300 régi hangszerből álló gyűjteménye a 17.-19. század főleg műzenei /elvétve népi/ típusainak szinte valamennyi jelentős darabját magába foglalja. Bár tervszerű gyűjtőmunka hosszú időn keresztül nem folyt, a gyarapodás sajátos adottságai révén - az ország központi muzeumának gyűjteménye - a legértékesebb magán-kollekciók, valamint egyes példányok növelték állományát: ajándékozás, hagyatéki rendelkezés, vagy éppen vásárlás útján.

Igy alakulhatott ki az a helyzet, hogy fejlesztésének a muzeum egészében való másod-harmadrendűsége ellenére, a magyar történelem és az általános zene-történet szempontjából olyan nagyértékű, pótolhatatlan hangszer-műtárgyakat mu-

tathat fel, mint pl. Brandenburgi Katalin virginálja, a Thököly-család csembalója, az un. „Esterházy-Baryton”, Marie Antoinette egyik hárfája, Beethoven és Liszt Ferenc zongorája, stb. stb. De nem kevésbé értékesek Delhaes István főként olasz és német mesterektől eredő hangszerei, vagy /hazai viszonylatban/ a Schunda Wenczel József hagyatékából muzeumunk tulajdonába került multszázadi magyar készítésű fuvós hangszerek egyedülálló sorozata.

Ezt a - történeti értékekben oly gazdag - gyűjteményt több évtizeden át szinte teljes mértékben „holt” anyagként kezelték, nem gondoskodtak megóvásáról, és csak alkalomszerűen bővült egy-egy vételre felajánlott vagy ajándékozott darabbal.

1957-ben bizonyos változást eredményezett az a körülmény, hogy a gyűjtemény gondozót kapott, majd a következő évtől - a Minisztérium anyagi támogatásával - elkezdődhetek a legalapvetőbb restaurálási és feldolgozó munkálatok. Ezt az időszakot /közben öt esztendő telt el/ a gyűjtemény lassu, fokozatos megújulása jellemzi; szerény keretek között tovább folytatódott az anyag megóvása, kibővítése, és néhány tudományos dolgozat is megjelent. A muzeumi népszerűsítés élénk és egyre szélesedő érdeklődés-hullámokat kavart fel, amelyek nyomán számos, eddig lappangó hangszer- emlék talált utat a muzeumba.

Az idei, 1963-as esztendő azonban lényeges fordulatot jelent a gyűjtemény fejlődésében. Végre mód nyílt arra, hogy egyik kiemelkedő történelmi hangszerünket külföldi specialistákkal rendbehozzassuk. A keletnémet Ammer-Schulz házaspár - neves csembaló-restaurátorok - felajánlásából, egyhavi munkával teljesen játszható állapotba került gyűjteményünk féltve őrzött darabja: II. József gyermekkori csembalója!

A nevezetes hangszer 1875-ben, Ebenhöch Ferenc győri kanonok ajándékképpen jutott a Régiségtárba. A muzeum irattára megőrizte az adományozó levelét, és ebben Ebenhöch - a régiségek nagy barátja - részletesen leírja a csembaló történetét. E szerint a hangszer, közel 100 évig, a győri Orsolyiták rendházában volt, ahová még 1780 körül, Pichner Mária főnöknasszony bécsi rokona küldte át. Az egykori adományozó - udvari zenemester lévén - ezen a hangszeren oktatta a gyermek Józsefet, aki később „fáradalmainak méltánylásául” neki ajándékozta. Egyébként a csembaló magán viseli fejedelmi eredetének jegyeit. Billentyűzete gyöngyház és ében borítású, homlokzatán elefántcsont lapocskákra festett barokk zenélő jelenetekkel. A hurozat alatti, un. rezonáns fája is gazdagon díszített, festett virág-mintákkal ékes, közepén pedig - figurális ornamentika keretében - egy különlegesen finom, áttört pergamen rozetta foglal helyet. Technikai megoldásai, de főleg díszítőművelei révén a hangszer 17. századi olasz remekműnek látszik.

Restaurálás előtti állapota viszont szánalmas képet nyújtott: hurozata elpusztult, rezonáns-lapja milliányi repedéstől éktelen, mechanikai részei hiányosak, és egész felületét meglehetősen vastag rárakódások borították. Felújítása valóban rendkívüli feladatot jelentett.

Ammerék mindenekelőtt kiemelték a mechanikai részeket /billentyűket, pengető lécek, stb./ és hozzá fogtak az ilyen módon szétszedett hangszer letisztításához. A munka folyamán külön figyelemmel kellett lenni a gazdagon diszitett felületek megóvására. Itt jegyzem meg, hogy a hurozat alatti festmények óvatos kiegészítése Baki Győző restaurátori munkáját dicséri.

Ezután következett a hangszer felujításának tulajdonképpeni folyamata. Ettől kezdve az Ammer-Schulz házaspár megosztotta a feladatokat; Renate Ammer-Schulz a legnehezebb részt, a hangszertest megerősítését vállalta, - férje pedig a mechanikai kiegészítéseket végezte el. A legaprólékosabb gondnal mintegy 50 darab kisebb-nagyobb fenyő-szilánk került a rezonáns-deszka repedései közé, és ezek - a gerendázat megújítása mellett - ismét összefüggő, harmonikus rezgőfelületet hoztak létre. Ugyanakkor visszaépült a mechanizmus minden hiányzó kelléke /bőrök, filcek, tollak stb./, amelyek segítségével újra megszólalhatott a hangszer.

Számtalan - a munkálatok közben felmerülő - probléma adódott /főleg hazai anyaghiányaink miatt/, de ezeket sikerült megoldani hangszerkészítő mestereink baráti támogatása révén. Általában az egész restaurálásra jellemző volt az a kollektív egyetakarás, segítőkészség, amellyel külső- és kiváltképpen belső munkatársaink biztosították a felujítás sikerét. Ebben Hegedüs László asztalos-restaurátor kartársunk járt az élen, aki műhelyében helyet adott Ammeréknek, és mindenben segítette munkájukat. Érdemes megemlíteni, hogy a házaspár - mindketten fiatalok - nagyon jó munkaszellemet alakított ki maga körül.

A csembaló, restaurálásának befejezése után, raktárba került és ez a körülmény /a rendkívüli nyári hőségek miatt/ további állandó óvatosságot, fokozottan gondos tárolást igényelt. Sikerült azonban megóvni a hangszert a károsodástól.

Nem lett volna teljes a munkánk, ha ezen a ponton mi megállunk; hátra volt még az a feladat, ami miatt mindezeket az erőfeszítéseket vállaltuk: a felujított hangszert bemutatni a közönségnek! Ezért október 20-án /a Múzeumi Hónap keretében/ zenetörténeti koncerten szólaltattuk meg a csembalót - egyéb, korabeli hangszerekkel együtt - és a Széchenyi Könyvtár Zeneműtárával együttműködve, korabeli kiadatlan műveket /Johann Georg Albrechtsberger kompozícióit/ adattunk elő. A történeti kiállítás nagytermében rendezett koncertet mintegy 500 főnyi közönség hallgatta végig, a legnagyobb érdeklődést tanúsítva. A közreműködő művészek /a Szécsi-vonósnégyes, Gát József csembalóművész és Zilcz György harsonaművész/, a múzeum iránti tiszteletük jeléül, honorárium nélkül vállalták nehéz feladatukat: régi hangszerek és ismeretlen zeneművek előadását. A koncert sikere tanuskodik buzgalmukról.

Végezetül reméljük, hogy ilyen akciókra a jövőben is sor kerülhet majd, hisz ez egyként igénye a tudományos munkának és a legszélesebb közönségrétegeknek.

Gábry György

LEGUJABB KORI MUZEOLÓGUS-HELYTÖRTÉNÉSZ KONFERENCIA EGERBEN  
1963. okt. 15-17.

A Legujabbkori Történeti Múzeum és az egri Dobó István Múzeum az 1963. évi Múzeumi Hónap keretében október 15, 16, 17-én legujabb kori muzeológus-helytörténész konferenciát rendezett Egerben, a Városi Tanács disztermében. A konferencián a rendező múzeumok tudományos munkatársain kívül részt vettek a Párt-történeti Intézet, az Országos Levéltár, a TIT, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem munkatársai, a vidéki múzeumok, egyes állami levéltárak legujabb korral foglalkozó szakemberei, helytörténészek, pedagógusok, valamint a honismereti szakkörök képviselői.

Bakó Ferenc, a Heves megyei múzeumok igazgatójának üdvözlő szavaival kezdődött a konferencia, majd Dr. Liptai Ervin a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályának vezetője mondta el megnyitóbeszédét. Megállapította, hogy történettudományunk jelentős eredményei mellett a múzeumok az elmúlt 18 év alatt minden fejlődés ellenére sem tudták népművelő munkájukat - a társadalmi igényeknek megfelelő mértékben - a tömegek, köztük az ifjúság szolgálatába állítani. Az elmaradás még nagyobb, ha a legujabb kori muzeológiát tekintjük, mert az tartalmában és mennyiségében hátrább áll az egyéb múzeumi tudományok terén elért eredményeknél. Ennek az elmaradásnak oka többek között a tapasztalatok, tanulások hiányában, továbbá a nem kielégítő személyi és anyagi támogatásban keresendő. Véleménye szerint jóval a 24. óra után vagyunk ahhoz, hogy a legszükségesebb intézkedéseket megtegyük. Mindezek ellenére, bár a konferencia nem fogja megoldani az összes kérdéseket, nagy lépést jelent előre. A legfőbb feladat: társadalmi ügyé tenni a legujabb kor történetének feldolgozását, kutatását és bemutatását, minden feltételt még kell teremteni e cél érdekében.

Ezután került sor Gerelyes Ede, az LTM főigazgatójának „A legujabb kori muzeológia helyzete és feladatai” című referátumára. /A referátum szövegét e számunk más helyén közöljük./

A délutáni ülés első programpontjaként Sós Imre, az egri Állami Levéltár igazgatója „A népi demokrácia történetének forrásai az egri Állami Levéltárban” című beszámolóját /Sós Imre betegsége miatt/ a levéltár igazgató-helyettese olvasta fel. A beszámoló felsorolta és részben ismertette azokat a fondokat, illetve forrásokat, melyek a legujabb kor történetének Heves megyei feldolgozására vonatkozóan a kutatók rendelkezésére állnak.

Ezután tartotta meg Csató Tamás, az LTM dokumentációs osztályának vezetője előadását „A legujabb kori dokumentáció problémái a múzeumokban” címmel. Az előadás legfőbb mondanivalója a dokumentációnak a legujabb kori muzeológiában betöltött szerepével foglalkozott. /Az előadás szövege a közeljövőben a Módszertani Füzetekben jelenik meg./

Kaposvári Gyula elmondta, hogy a legujabb kori munkák Szolnok megyében nem-

ak az évkönyvekben, hanem külön kiadványokban is megjelennek. A megyei TIT gitségével pályázatot irtak ki, és az erre benyújtott munkák közül a cikksze- neknek a megyei folyóiratokban is helyet szorítottak. Beszélt a turkevei kez- menyezésről, melynek célja a történetiró és a történelem-formáló ember talál- zása és összefogása volt. Ennek egyik nem mellékes eredménye, hogy olyan tár- l anyagok kerültek elő, melyeknek létezéséről, vagy hollétéről eddig nem tud- k. /Igy került elő pl. egy régen keresett földosztó ö1./ Megemlítette még, gy Szolnok megyében a megyei nyomdák mindig megküldik a plakátok köteles pél- nyait a muzeumnak.

Dr. Vigh Károly, az LTM csoportvezetője ismertette azokat a bibliográfiá- t, amelyek hasznos segédletei a honismereti munkának. Szentmihályi - Vértess- le bibliográfiai Utmutató, vidéki helytörténeti bibliográfiák és a Dr. Berza szló által szerkesztett, előkészületben lévő, helyismereti bibliográfiák bib- ografiája.

A második napon Ságvári Ágnes, a Párttörténeti Intézet igazgató-helyettese ottotta meg referátumát a népi demokratikus korszak történetének főbb elvi déseiről.

Hangsúlyozta, hogy a népi demokratikus korszak kutatásának legfőbb akadályá árult: ez az időszak ugyanis ma már történelem; kimutathatóak a politikai mények szövevényében a magyar társadalom fejlődésének általános törvényszer- égei és fontos következtetésekre adnak lehetőséget a mozgalmak, sőt az állam áron hagyományossá vált formái is. A felszabadulás közelebb 20. évfordulója ; sürgetőbbé teszi az általános politikai történet és a helytörténet, az ok- ás és szemléltetés összehangolását, valamint a kutatók és a kortársak szoros üttműködését. A feldolgozás terén, szakítva a személyi kultusz maradványai- , főként a társadalmi osztályok cselekvését, a tömegek spontán és tudatos galmának a párt fejlődésével való kölcsönhatását kell vizsgálni. A politikai k vizsgálatának egyes személyek, vezetők nyilatkozataival való helyettesíté- azok szerepének túlértékelése éppúgy káros, mint ahogy hibákhoz vezethet a mélytelen történetírás tendenciája, mind országos, mind helyi méretekben. gsúlyozta az előadó, hogy elvetendő az a szemlélet, mely a társadalmi fejlő- mércéjéül szinte kizárólagosan leegyszerűsítve a termelési mutatókat vette, lyett hogy a társadalmi életfeltételek változását és a tudat fejlődését von- volna fokozottabban a történelmi vizsgálat körébe. A párt vezető szerepének fogásában pedig - elvetve annak szervezeti, iskolás - ezért ez esetek többsé- en statikus kezelését, - a pártot mint élő organizmust, a marxizmus-leniniz- t mint meghatározott periódusokon keresztül fejlődő eszmét kell felfogni. A aválasztáson túl ebben, a dogmák sablonos igazolására törekvő történelmi fel- ás végleges elvetésében rejlik történetírásunk igazi aktualitásának kulcsa.

A népi demokratikus átalakulás, a forradalom jellege, már sok történeti vi- tisztázást nyert.

Az új forradalom kezdettől az általános demokratikus és szocialista fel-

adatok összefonódásának jegyében bontakozott ki. Az általános, demokratikus feladatok: a földreform, a köznevelés demokratizálódása, a nemzeti kérdés megoldása, a parlamentarizmus megvalósítása, a demokratikus külpolitika és az ország újjáépítése, a forradalmat következetesen vezető munkásosztály mögé tömörítette a polgári és kispolgári erők széles rétegét. A szocialista forradalom feltételeinek érlelődése a nemzetközi erőviszonyok mellett belpolitikailag mindenekelőtt a demokratikus feladatok végrehajtásának módjában, következetességében keresendő. A koalíció, másnéven pártszövetség, osztályok szövetségét fejezte ki, mely osztályok egysége és ellentéte a célokban és módszerekben egyként kifejezésre jutott. Legfőbb mutatója a forradalom fejlődésének a pártokon belül végbemenő polarizáció volt, amikor is a polgári-kispolgári pártok tömegei fokozatosan a kommunista mozgalom programjának igenléséig jutottak el.

A társadalmi mozgalmak változatossága hozta létre a sokirányú tevékenységet folytató népi szerveket is, melyek a parlamentet és a kormányt kiegészítő és korrigáló erőként uralkodtak a népi demokratikus forradalom egész időszakában. A szocialista forradalomba való átmenet éveit éles osztályösszeütközések jellemezték, melyeknek során azonban a kispolgári rétegek, mindenek előtt a parasztság, a békés átmenet és a fokozatosság következtében az éles fordulatok idején nem a burzsoázia, hanem a proletariátus oldalára állt. Ez a fokozatos fejlődés biztosította a demokratikus és szocialista forradalom egységes folyamatként történő véghezvitelét.

Az 1949-es alkotmány rögzítette a Magyarországon létrejött új társadalmi viszonyokat. A proletárdiktatúrává fejlődött népi demokrácia osztálytartama megváltozott, minőségileg új, a szocialista építést szolgáló feladatok kerültek előtérbe. Az elméleti, politikai és gyakorlati tevékenység központjába az általános szocialista feladatok kerültek, melyek megoldása az éleződő nemzetközi helyzetben újabb akadályokat gördített a szocializmust építő magyar társadalom útjába. E feladatok: a proletárdiktatúra kiépítése, az iparosítás, a mezőgazdaság szocialista átalakítása és mindenekelőtt a párt vezető szerepének biztosítása minden ország számára adott, de a feladatok megvalósításának módját csakis az országok kommunista pártjai dönthetik el. A Rákosi-csoport ezt a feladatot nem hajtotta végre, az általános szocialista feladatok megoldásának szükségességéből és az éleződő nemzetközi helyzetből alapvetően helytelen, a magyar társadalmi fejlődéstől és a népi demokratikus fejlődés megtett útjától idegen következtetéseket vont le. A szocialista építés általános törvényszerűségeit korlátolt módon, a más történelmi körülmények között megvalósult szovjet fejlődés formáival azonosította, a fejlődést elvont dogmák szerint tervezte és ezzel Magyarország szocialista fejlődését meglassította. A kapitalizmus és a szocializmus harcának új nemzetközi feltételei jöttek létre azáltal, hogy az imperializmus agresszív katonai tömbök létrehozásával készült a szocialista rendszer megdöntésére, a szocializmus viszont, miután kilépett egy ország keretéből, világerővé vált. Ezért a háborús fenyegetésre válaszként a védelmi erő növelése mellett elsősorban a szocialista integráció és belpolitikailag a követendő cél a demokratizmus megszilárdítása lett volna, ehelyett a bürokrácia elemeit tartalmazó túlzott centralizmus és az internacionalizmus hirdetése mellett az el-

lene ható autarchiás gazdasági koncepció jellemezte az ország politikai vezetését.

A dogmatikus elméletet és a szektás gyakorlatot bíráló revizionisták viszont a politikai vezetést és annak elméleti alapjait kritizálva, a proletárdiktatura hibáit támadva, magát a proletárdiktaturát és annak szükségességét, sőt az osztályharcot tették kérdésessé. Támadásuk a nemzetközi osztályharc következtében, az ideológiai harc kiélesedése eredményeként a proletárdiktatura tagadásáig fejlődött, sőt egy csoportjuk a rendszer megdöntését szolgáló kísérletben való részvételéig jutott el.

Miután az ellenforradalomban a harc a végső, a fegyveres formáig jutott el és miután az imperialisták utolsó kísérlete, hogy „belső” erőkkel döntsék meg Kelet-Európában a szocialista rendszert, - kudarcot vallott, az osztályharc új stádiumába lépett. Az MSZMP helyesen vonta le a következtetéseket, mikor az ellenforradalom leverésével, a diktatura erősítésének idején egyttal azonnal megkezdte a demokratizmus kiterjesztését. A társadalmi viszonyok további átalakítása terén az MSZMP politikájában az elmúlt 10 év társadalmi fejlődésének felméréséből indult ki. Így teljeseedik ki a jelenlegi politikában a társadalmi, történeti változások folyamatának ismerete.

A muzeológusok feladata a történelmi valóság helyes megvilágítását a tárgyi és egyéb muzeális emlékeknek olyan csoportosításával elősegíteni, hogy az új generáció képet nyerjen a történelmet formáló eszmékről, az emberekről, akik az eszméket megvalósították, kiállításaink pedig hívják fel a figyelmet a multnak és jelennek mindennapi életünkben megnyilvánuló összefüggésére.

A referátumot követően Szánó Imre /az egri Pedagógiai Főiskola igazgatója/ a helytörténetírás fő feladatairól beszélt. Ismertette azokat a követelményeket, amelyek az iskolai történelemtanítással kapcsolatban felmerülnek, különös tekintettel a helytörténetírásra. Beszélt a szocialista lakóhely fogalmáról és annak tudatosításáról az iskolában.

Dr. Wolfgang Herbst, a berlini Museum für Deutsche Geschichte igazgatóhelyettese beszámolt a német muzeumok helyzetéről és néhány kiállítási problémát vetett fel.

Szabó Gyula, a pécsi Janus Pannonius Múzeum tudományos munkatársa elemezte azokat a nehézségeket, amelyek között munkáját végzi, és azokat a hibákat, amelyek tevékenységének első időszakában elkövetett. Véleménye szerint nem helyes a sajtóanyagoknak csak egyes fontosabb példányait gyűjteni, teljességre kell törekedni. Beszélt a jobboldali, fasiszta anyagok gyűjtésének szükségességéről, illetve annak nehézségeiről. /Az ilyen anyag birtokában lévők u.i. nem szívesen hozzák azt nyilvánosságra./ Általános követelményként jelölte meg a legújabb kori muzeológiának, a muzeológia többi szakágaival egyenértékű elismertetését, megbecsülését.

A délutáni ülésen Nagy József, az egri Pedagógiai Főiskola tanára tartott előadást „A nemzeti bizottságok Heves megyében 1945-48 között” címmel. Bevezetőben a háború Heves megyei pusztításait ismertette, majd rámutatott arra, hogy közvetlenül a Vörös Hadsereg felszabadító tevékenysége után először az MKP, majd a koalíciós pártok közül az SZDP, a Kisgazda Párt helyi szervezetei alakultak meg és az ezekből létrejött egri Nemzeti Bizottság azonnal megkezdte működését. Első rendeletei között a háborús bűnösök, nyilasok, jobboldali elemek felelősségrevonásáról intézkedett. Csakhamar megyeszerte megalakultak a községi nemzeti bizottságok is, amelyek összetétele általában megfelelt a lakosság társadalmi megoszlásának, de amelyek sokszor, - legalább is kezdetben - nem tükrözték a megfelelő pártviszonyokat. A nemzeti bizottságoknak kezdetben nagy politikai és államhatalmi szerepük volt, kezükben tartották a végrehajtó hatalmat is. Feladataik közé tartozott a közigazgatás megszerzése a régi közigazgatási szervek feloszlása, vagy feloszlása után. Megszervezték a polgárőrséget, illetve rendőrséget, igazoló, szociális bizottságokat, tömegszervezeteket hoztak létre, elősegítették az új demokratikus hadsereg megszerzését, harcoltak az iskolai oktatás megindításáért, óriási munkát végeztek a termelőmunka és általában a gazdasági vérkeringés előmozdítása érdekében, rendkívül nagy szerepük volt a földosztás előkészítésében és végrehajtásában; működésük elején tehát gyakorlatilag átfogták a társadalmi élet minden területét. A bizottságokban a pártok közötti zavartalan együttműködés az 1945-ös választások után megbomlott. A reakció támadást indított, melyet a Baloldali Blokk, ezen belül a kommunisták el-lentámadása követett és így a bizottságok működése egy ideig még helyes irányban haladt. 1946-47-től azonban tevékenységük egyre inkább csak a különböző ünnepélyek megrendezésére korlátozódott, szerepük mindinkább politikai tanácskozó testületté szegényedett el, és így még az 1949. januári hivatalos beszüntetés előtt Heves megyében lényegében megszűntek.

Mészáros Károly az Eötvös Lóránd Tudományegyetem új és legújabb kori magyar történelem tanszékének adjunktusa elmondotta, hogy az ELTE kezdeményezésére időnként tudományos összejöveteleket szerveznek az egyetemen végzett, fiatal történészek számára, hogy azok a tudomány és elsősorban a helytörténetírás számára ne kallódjanak el. A kezdeményezés sikerét az is bizonyítja, hogy azóta több, helytörténeti jellegű doktori disszertációt irtak meg. Hangsúlyozta az egyetem és a muzeumok összefogásának szükségességét és az egyetem feltétlen támogatását ígérte a legújabb kori muzeológia, a helytörténetírás problémáinak megoldásához.

Sándor Rudolf a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeum munkatársa a munkásmozgalmi veteránokkal való kapcsolat erősítését sürgette.

Rác Béla, az Országos Levéltár munkatársa tájékoztatta a konferencia résztvevőit az Országos Levéltárban található legújabb kori anyagokkal kapcsolatos tudnivalókról. Beszélt arról az általában tapasztalható hibákról, hogy a gyártörténetek többsége tulajdonképpen műszaktörténet.

A következőkben Szalai György a Budapesti Történeti Múzeum munkatársa gyűjtési problémákat vetett fel.



Dömötör Sándor a Népművelési Intézet előadója beszélt a népművelés, ezen belül pedig a honismereti mozgalom, mint új ág kiemelkedő fontosságáról. Szükségesnek tartotta azonban hozzátenni, hogy a honismereti munkát ki kell emelni helyi jellegéből, elzárkozottságából, kapcsolatokat kell teremteni az egyes csoportok és témák között. A kiállítások szemléletét érintve megemlítette, hogy nemcsak a néprajzilag is szépet kell bemutatni, hanem a történetileg érdekeset és fontosat is, mint mindenütt, itt is meg kell találni a szükséges arányokat. Befejezésül a jelenlegi tanítóképzésnek a kutató munka alapjai lerakásával kapcsolatos hiányosságaival, továbbá a „krónikairás” mozgalomnak pozitív voltával foglalkozott.

Végh Mihály körösladányi pedagógus kérte a tudományos dolgozókat, hogy ne tekintsék az egyszerű vidéki pedagógust „konkurrenciának”, hiszen azok szerény munkájuk eredményét mindig szívesen bocsájtják bárkinek rendelkezésére. Ugyanakkor viszont a vidéken, főleg az eldugott falvakban csendben végzett munkájukhoz nagyobb támogatást, bátorítást és megértést kért.

Verő Gábor a Muzeumi Főosztály főelőadója a legújabb kori muzeumi munkának a muzeumok általános tevékenységében betöltött fontos szerepével foglalkozott. A legfőbb cél: a tömegek, ezen belül az ifjúság szocialista tudatának, gondolkodásmódjának, érzelmvilágának kialakítása és fejlesztése. A muzeumok a maguk eszközeivel igen sokat tehetnek a nacionalista szemléletek leküzdéséért, az internacionalizmus eszményének terjesztéséért. A forradalmi, osztályharcos emlékek bemutatásával forradalmi tudatot, a szocialista építés ábrázolásával lelkesedést tud kelteni, ezen a téren /többek között a kiállítások színvonalának emelésével/ még nagyok a feladatok. Kifejtette, hogy a legújabb kori muzeológia fellendítésére vidéken társadalmi segítséget kell igénybe venni. Hogy az egyes muzeumok helyesen ábrázolhassák a megye, vagy egyes kisebb területek forradalmi múltját és szocialista jelenét; ahhoz olyan emberek segítségét kell igénybe venni, akik kiváló ismerői egy-egy részkérdésnek. Minden muzeum körzetében található ilyen személyek /pedagógusok, idősebb, mozgalmi múlttal rendelkezők, stb./ és támogatásukat már csak azért is hasznosítani lehet, mert általában a muzeumot szerető, tevékenységét figyelemmel követő emberek főleg közülük kerülnek ki. Ugyanakkor a legújabb kori muzeológiának társadalmi alapon történő támogatása lehetővé teszi a helytörténész szakkörök, a honismereti mozgalom munkájának a muzeumi munkával való összehangolását és ez mindkét fél számára hasznos lenne: a szakkörök számára tudományos irányítást, a muzeumok számára pedig a nélkülözhetetlen társadalmi támogatást biztosítaná a gyűjtő, feldolgozó, és kiállító munkához.

Vörös Károly a Budapesti Történeti Múzeum tudományos munkatársa mondta el érdekes észrevételeit és javasolta a kiállítások rendezésének megjavítása érdekében kísérleti forgatókönyvek készítését.

Gerelyes Ede zárszavában kijelentette, hogy a maga részéről nem tartja feladatának az elhangzottak lezárását, ellenkezőleg, a konferenciával egy eddiginél szélesebb és mélyebb hatókörű munkásságot kell megnyitni a muzeumok leg-

ujabb kori tevékenysége terén. Egy évtizede távolról sem volt a legujabb kori muzeumi munkásság olyan helyzetben, mint jelenleg. Nagyon sok új feladat áll a legujabb kori muzeológia előtt, elsősorban történeti-elvi vonatkozásban. Ennek lehetőségét az MSZMP VIII. kongresszusának határozatai és általában a párt helyes és jó politikája már megteremtette.

Horn Emil

#### A GYŐR - SOPRONMEGYEI MUZEUMI SZERVEZET ÉVKÖNYVE AZ ARRABONA VITÁJÁRÓL

Igen hasznos értekezleten vitatták meg ez év szeptember 17-én a Győr-Sopron megyei muzeumi szervezet tudományos dolgozói az Arrabona szerkesztésével kapcsolatos tapasztalataikat. Az értekezletre meghívott vendégek a Művelődésügyi Minisztérium, a megyei és városi tanács művelődésügyi osztályainak munkatársai, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Irodalomtörténeti Tanszékének képviselője és az országos muzeumok tudományos dolgozói, jelentős segítséget nyújtottak az eddig megjelent számok szakmai és módszertani színvonalának felméréséhez és azon szempontok kialakításához, amelyek szemellett tartásával a muzeum kollektívája évkönyvszerkesztő tevékenységét továbbfejlesztheti. A vitát a Muzeumi Kabinet szervezte.

Elnöki megnyitójában Gerelyes Ede kiemelte, hogy az Arrabona tematikai gazdagodása, eszmei és módszertani színvonalának fejlődése azért is rendkívül fontos, mert a legrendszeresebben megjelenő, legjobb vidéki muzeumi évkönyvek közé tartozik, ezért számottevő hatást gyakorol az országban megjelenő évkönyvek többségére.

A megyei muzeumi szervezet igazgatójának az évkönyv szerkesztésével kapcsolatos beszámolója után kibontakozott vita során megállapítást nyert, hogy a szerkesztés a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megjelölt célkitűzések szellemében történt és sikerült olyan rendszeresen megjelenő tudományos folyóiratot létrehozni, amely a megyei, sőt ezen túl a központi tudományos intézetek érdeklődését is felkeltette. A megjelent tanulmányok komoly hozzájárulást jelentettek a muzeumokban művelt egyes szakágak fejlődéséhez. Ezt a megállapítást támasztja alá az évkönyvvel szemben megmutatkozó külföldi érdeklődés is. A muzeum 165 külföldi tudományos intézettel létesített kiterjedt cserkapcsolatot. Az évkönyv cseréjeként beérkező 191 különféle kiadvány eddig mintegy 20.000 devizaforint megtakarítást jelentett. Annak az egyöntetű megállapításnak a kihangsúlyozása mellett, hogy a megjelent tanulmányok döntő része megfelelő tudományos színvonalat képvisel, a vitában résztvevők, különösen Uzsoki Andrásnak az aranymosással foglalkozó tanulmányát és Timaffy Lászlónak, Jenei Ferencnek és Vörös Károlynak a néprajzkutatás számára különösen értékes munkáit

emelték ki. Hosszan vitatott kérdésként szerepelt az évkönyv profilja. Annak ellenére, hogy megállapítható volt a szerkesztőnek az a törekvése, hogy az évkönyv a muzeumi munka különböző területeinek általunk elért eredményeit tükrözze, s hogy megfeleljen a megyei tudományos közvélemény sokrétű érdeklődésének, az eddig megjelent számok egyikében-másikában, bizonyos egyoldaluságnak, némelykor a szerkesztés ad hoc jellegének a tünetei is érezhetőek voltak. Kifogásolták, hogy az évkönyv a művészettörténet megyei vonatkozású kérdésével, műemlékpolitikai problémákkal még nem foglalkozott /bár a megye történeti, kulturális hagyományaiából következően igen jelentősek ezek a problémák/. Még egyöntetűbben esett szó arról, hogy nagyobb érdeklődéssel kell a megye XIX-XX. századi történeti, munkásmozgalmi eseményeivel foglalkozni, kihangsúlyozva az évkönyvnek azon feladatát is, hogy a szocialista fejlődés egy-egy, a megyében sajátosan jelentkező vonatkozásait is feldolgozzák és közreadják, ezzel is segítve a szocializmus építése korszaka kutatásának feladatait. Jogos megállapításként hangzottak el azok az észrevételek is, amelyek a muzeumtörténettel kapcsolatos tanulmányokra hívták fel a figyelmet és arra, hogy az évkönyvnek célszerű rendszeresen számot adni a megyei muzeumi szervezet életében bekövetkezett főbb eseményekről, a legjelentősebb új szerzeményekről, új tudományos megállapításokról. Tekintettel kell lenni arra is, hogy az évkönyv szerkesztősége sajátos feltételeinek megfelelően vegye ki a részét a megye főbb kulturális és politikai eseményeiből. Így kézenfekvő, hogy Magyarország felszabadulásának 20. évfordulójával kapcsolatban, vagy Győr város alapításának jubileumi esztendejével az évkönyvnek megfelelő színvonalon ugyancsak foglalkozni kell.

Figyelemreméltó megjegyzések hangzottak el az idegennyelvű ismertetésekkel és a rezümékkel kapcsolatosan. Ezek egyrészt nyelvi kifejezésbeli pongyolaságok elkerülésére hívták fel a figyelmet, másrészt iránytmutatóak voltak tartalmi vonatkozásban is. Miként az egyik hozzászóló megállapította, az idegennyelvű kivonatokban bizonyos szempontból többet kell adni egyes esetekben, mint a magyar nyelvű tanulmányokban, hiszen a külföldi olvasó számára a kivonat megértéséhez esetenként megfelelő /- ha csak pár sorban is -/ földrajzi, történeti ismertetést kell adni.

A számos hozzászólás bebizonyította, hogy az évkönyv szerkesztésének sok, egyaránt fontos követelményt kell kielégítenie. Tematikájában tekintettel kell lennie a helyi, mind sokrétűbb tudományos érdeklődésre, de arra is, hogy az országos tudományos intézetek számára is jelentősek az évkönyvben megjelent helytörténeti tanulmányok. Mint muzeumi folyóiratnak a muzeumtörténet érdekeit is szemelőtt kell tartani és magas színvonalon kell támogatni a világnézeti nevelés, a szocialista tudat kialakítására irányuló erőfeszítéseket is. E követelmények biztosítása a vitában résztvevők egybehangzó véleménye szerint sem történhet másként, csak gondos, előrelátó, valamennyi muzeumi szakág képviselőiből álló szerkesztői kollektiva létrehozásával. A folyóirat szerkesztőjének tehát, és ezt az értekezlet egyik legfontosabb tanulságaként szögezték le, olyan szerkesztőbizottságot kell kialakítania, amely ennek a követelménynek eleget téve, folyamatosan ellátja a szükséges elvi irányító, tervező és szerkesztő feladatokat.

Az értekezlet célját elérte, mert jelentős segítséget adott, az eddig is komoly tudományos értékkel szerkesztett folyóiratnak, a közeljövő még bonyolultabb feladatainak a megoldásához, másrészt sok tanulságot nyújtott valamennyi muzeumi tudományos kollektiva hasonló irányu tevékenységéhez.

Verő Gábor

### A JAPÁN MUZEUMI RENDSZER KIALAKULÁSA ÉS MAI HELYZETE

Japán, a közel 3 évszázados elzárkozottság után, a nyugati hatalmak fenyegető fellépésének engedve, nyitotta meg kapuit a múlt század második felében /1853/. Az 1867-ben lezajlott Meiji Forradalom óriási változásokat hozott Japán belső életében. A japánok szédítő iramban vették át Nyugat technikai és tudományos eredményeit és mindenki előtt ismert, hogy néhány rövid évtized alatt Japán iparilag, katonailag a világ vezető imperialista államai közé küzdötte fel magát.

Már a nagy átalakulások, az iparosítás és a modernizálódás első évtizedeiben is rendkívül nagy gondot fordítottak Japán vezető politikusai, hogy azok a szellemi és művészi értékek, amelyeket a japán nemzet történelme folyamán létrehozott, ne kallódjának el, hanem az új helyzethez hozzá idomulva tovább fejlődjenek és segítsék továbbfejleszteni a tipikusan japán kulturát.

Ismeretes, hogy a távolkeleti országok között Japán őrizte meg legnagyobb volumenben műemléki épületeit és műkincseit. Japán történelme pedig éppen az ellenkezőjét sejtetné, mert hiszen középkora, a XI. századtól egészen a XVII. századig, szinte a megszakítás nélküli, örökös polgárháborúk jegyében zajlik le. Ehhez hozzá kell számítanunk a Japánt oly sokszor sújtó, pusztító elemi csapásokat, a földrengéseket, a pusztító taifunokat és a faépítkezés miatt oly gyakran fellépő tűzvészeket. Hogy Japán műkincsekben mégis olyan gazdag, annak oka elsősorban az, hogy ősidőktől fogva szinte vallásos tisztelettel őrizte és gondozta műemléki épületeit és műkincseit. Éppen gyulékony faépületei miatt már kezdetben kialakította óvó helyeit, amelyekben a műtárgyak nagy része elkerülhette a pusztulást. Ennek a különleges műkincsféltésnek köszönhető, hogy a Tang-kor és Sung-kor festményei és műtárgyai sokkal nagyobb mennyiségben maradtak fenn Japánban, mint szülőhazájukban Kinában. A Narari Shósóin kincstár, amelyet a világ legősibb muzeumának tekinthetünk, világosan bizonyítja a japánok szemléletét a régi műkincsek megőrzésével kapcsolatban. A Shósóint i. u. 745-ben alapította Shómu császár özvegye, aki a császár végrendelete értelmében a császári palota összes műkincseit a Tódaiji kolostornak adományozta. A kincstár a mai napig sértetlenül őrizi az eredeti épületben, a pontos leíró lajstrommal együtt hiánytalanul, sértetlenül mind a 3,800 műtárgyat, köztük Távol-kelet

legrégibb művészi textiliáit. Kína Tang-kori iparművészete valójában csak a Shósóin gyűjtemény ismerete alapján érzékelhető. De a Shósóinnél jóval régebbi kincstárakban is őriznek koruk műtárgy anyagából százakat.

A műtárgyak megbecsülése és gondos megőrzése Japánban soha nem szorított kizárólagosan egyházi vonatkozású tárgyakra és mind a kolostorok kincstáraiban, mind a császár vagy a magánosok kincstáraiban a legősibb időkben is békésen megfértek egymással az egyházi és a világias jellegű műtárgyak. Nem érdektelen arra is rámutatni, hogy Japánban sohasem fordult elő vallási okokból képrombolás, jóllehet az importált buddhista vallás mellett ott élt párhuzamosan az ősi vallás, a shintoizmus. Ismeretes, hogy Kinában a 8.-ik században ilyen vallási féltékenységből következett be a Tang-kor közepe felé egy nagy aranyu képrombolás, amely az előző évszázadok összes művészi alkotásait szinte maradék nélkül elseperete. Japánban a mult emlékeinek a tisztelete a nép egyik legerősebb jellemvonása.

Ennek a japáni szemléletnek az előrebocsájtása feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a japán muzeumi rendszert és annak szempontjait vázoljuk.

+ + +

A „muzeum” szónak a japán „hakubuts'kan” szó felel meg, ami maga is új összetételű szó volt és szó szerint „természettudományi hivatal”-t jelent. Ezzel a névvel nyílt meg az első kimondottan japáni muzeumi intézmény 1872-ben, a Yushima konfucianus templom nagy csarnokában. Természettudományi muzeumnak indult, elsősorban oktatási céllal és a Művelődésügyi Minisztérium állította fel. Ez volt Japán „ős-muzeuma”. Ebből vált ki 1875-ben a Tókiói Muzeum /történelmi jelleggel/ és 1877-ben a Nevelésügyi Muzeum.

1881-ben, már kimondottan muzeumi célra épült épületben nyílt meg a Japán Nemzeti Muzeum, majd 1886-ban a Császári Muzeum és 1900-ban a Császári Család Muzeuma, amely kizárólagosan művészeti muzeum volt. Egy éven belül a Császári Muzeum és a Császári Család Muzeuma egyesült és ebből alakult ki Japán mai legnagyobb és vezető muzeuma a Tókiói Nemzeti Muzeum /Tokyo Kokurits' Hakubuts'kan/, az Ueno-parkban.

A legelső vidéki muzeum Hokkaidóban, Sapporóban nyílt meg /1873/, majd Osakában 1874-ben és Hakodateban 1879-ben. A Meiji-korszak utolsó évtizedében /1912-ig/ rohamosan szaporodtak a muzeumok, főleg a nagyobb vidéki városokban.

A végleges muzeumi törvényt hosszas előkészítés után csak 1951-ben hozták létre, de addig is számos, a muzeumokat érintő törvényt hoztak. 1898-ban jött létre a japán műemlékvédelmi törvény, mely elsősorban az őrzésükre és karbantartásukra vonatkozó szabályokat rögzíti. 1919-ben jelenik meg a történelmi helyek, nemzeti parkok, védett természeti tájak kijelölését és karbantartását szolgáló törvény. Az 1933-as törvény megtiltja a műkincsek széthurcolását származási helyükről és speciális védelmi szerekkel ellátott kincstárak felépítését

írja elő, elsősorban az egyházi gyűjtemények részére. 1928-ban alakul meg a hivatalos jellegű „Muzeumi Társaság” és megkezdődnek a muzeumi kutatások publikációi, a „Muzeumi Tanulmányok” megjelenése /jelenleg a 45. kötet/.

Az 1951-es muzeumi törvény megjelenését a nyilvánosság előtt hosszú időn keresztül folytatott vita, polémia és rengeteg újságcikk előzte meg. Ennek a következménye, hogy a törvény nagyon világos és nagyon szabatos lett és ugyanakkor figyelembe vette a japáni sajátosságokat és követelményeket, és elsősorban a műtárgyak iránti aggódó féltés szelleme hatja át az új törvényt.

A japán muzeumi törvény szerint a muzeum egy olyan állandó jellegű intézmény, amely történeti, művészeti, néprajzi, ipari és természetrajzi tárgyakat gyűjt és őriz, tárgyaiból köz- és nevelésügyi szempontok szerint kiállításokat rendez, megfelelő tevékenységet fejt ki a közönség kulturájának fokozására, anyagával a tanulmányozás és a kutatás rendelkezésére áll, továbbá tanulmányokat készít anyagával kapcsolatban.

Az új muzeumi törvény a muzeumot független intézménnyé teszi, de sem tisztán adminisztratív, sem tisztán elméleti intézménnyé és hangsúlyozottan megszünteti esetleges „kiszegítő üzemi” szerepét.

Kiterjeszti a tárgyak fogalmát és az eddigi „élettelen” műtárgyak mellett az élő állatokra és növényekre, amennyiben az új törvény szerint az állatkertek, az aquariumok, a növénykertek és a természetvédelmi területek is mint muzeumok szerepelnek.

A nyilvános könyvtárak, levéltárak állandó jellegű kiállításait, illetőleg helyiségeit is muzeumnak kell tekinteni, amennyiben tárgyait állandó jelleggel kiállítja.

A japán muzeumoknak három fő típusa van. Vannak állami muzeumok, melyeknek fenntartója az állam és címükben viselik a „kokurits” = állami szómegjelölést. Ilyen típusu muzeum nemcsak a fővárosban van, hanem vidéken is /Kiotóban, Narában stb./. A második csoportot a megyei vagy városi muzeumok alkotják, fenntartójuk a megyei vagy városi kormányzat. A harmadik csoportba tartoznak a magánjellegű muzeumok. Ezeket világi személyek vagy egyházi hatóságok, kolostorok stb. tartják fenn.

A muzeumi törvény előírja, hogy a muzeumoknak az alapfeladatokon, azaz a gyűjtés, a rendszerezés, a megőrzés, a megóvás, a kutatás és a kiállítások megrendezésén felül a következő feladatokat kell folyamatosan elvégezniük.

- 1./ A muzeumok egymás közötti kapcsolatainak kiépítése.
- 2./ Szoros együttműködés az oktatási szervekkel.
- 3./ Szoros kapcsolatok kiépítése a helyi adminisztratív szervekkel.
- 4./ A helyi műkincsek és műemlékek felügyelete és patronálása.

A törvény intézkedik a muzeumi szakemberekről is. A japán muzeum szakembere a gaku-gei-in, ami megfelel a magyar muzeológusnak. Sok esetben, különösen a vidéki muzeumoknál, vagy a magánmuzeumoknál nem is vezetője a muzeumnak. Viszont ő a felelős a muzeum gyűjteményéért, a tárgyak védelméért, a restaurálásokért, a kiállításokért és a vásárlásokért. A magánmuzeumok sem működhetnek, illetőleg nem szerepelhetnek muzeumként, ha nem alkalmaznak gaku-gei-int.

A gaku-gei-in-nek 1./ egyetemi végzettséggel, 2./ a muzeum gyűjtési területe valamelyik részének szakmai képzettségével, 3./ muzeológiai szakvizsgával kell rendelkeznie. A gaku-gei-in legmagasabb képzettsége a doktorátus, amelynek megszerzése az újonnan kinevezett muzeumi vezetőknek már kötelező.

1954-ig eltekintettek a képesítéstől, de bizonyos korig /50 évig/ 1952 és 54 között minden tudományos munkakörben dolgozó muzeumi dolgozónak le kellett tennie a muzeológiai szakképesítést és korra való tekintet nélkül az előírt nyári tanfolyamokat mindenkinek el kellett végezni.

1953-ban Tokióban muzeológiai tanszéket állítottak fel. Jelenleg 11 egyetemen folyik Japánban muzeológiai oktatás. A gaku-gei-in kinevezést és címet csak az állam adhatja, még pedig a sikeres egyetemi vizsgák letétele után. 1952-től 1960-ig 132 gaku-gei-int neveztek ki. Vizsga nélkül is megadható a gaku-gei-in cím, például, ha egy egyetemi tanár doktori fokozattal muzeumi dolgozóvá válik. Ez utóbbi eset gyakori Japánban és 1952-60 között 171 ilyen kinevezés történt. Ez egyben a gaku-gei-in állás tekintélyét is jellemzi.

A muzeumi törvény előírja azokat a követelményeket is, amelyek szükségesek ahhoz, hogy részben a törvény előtt működő, de különösen a jövőben alakuló muzeumok a muzeumok közé sorolhatók legyenek. Ezek:

- 1./ Kiállításra méltó anyagának kell lennie.
- 2./ Megfelelő felszereléssel kell rendelkeznie /kiállítási, tudományos, a szükséges restaurálási stb./.
- 3./ Legalább 1 gaku-gei-in állással kell rendelkeznie.
- 4./ Saját épületének kell lennie.
- 5./ Legalább 150 napig kell működnie évente /kiállítás formájában/ a közönség szolgálatában.

A közületi muzeumokat /állami és városi/ sok kedvezmény illeti meg. Épületei és területe adómentesek. Fejlesztése, illetőleg bővülése esetén ingyenes helyjuttatásban /kiszájtítási lehetőséggel/ részesül. Bevételei is adómentesek. Technikai felszerelését, azok fejlesztését, ami nagyon magas foku, az állam biztosítja. A magánmuzeumoknál a fejlesztést és a technikai felszerelést az állam nem biztosítja, de bevételei adómentesen /bizonyos megszorításokkal/ a muzeum rendelkezésére állanak.

Az új muzeumi törvény előírásainak megfelelő, szabályosan működő muzeumok száma 1960-ban 658 volt Ebből

- 69 általános muzeum,
- 79 művészeti muzeum,
- 206 történeti muzeum,
- 112 természettudományi és szakmuzeum,
- 48 állatkert,
- 68 botanikus kert és
- 76 akvárium.

Japánban minden 150,000 emberre esik egy muzeum. Összehasonlításként megemlíthetjük, hogy Ausztriában 15,000; Amerikában minden 25,000; Franciaországban 40.000; Angliában 56,000; Olaszországban 88,000 emberre esik egy muzeum. Tekintettel arra, hogy Japánban 1940-ben még csak 260 muzeum volt, a jelenlegi 658-as létszám hatalmas fejlődésre vall és ez az új muzeumi törvénynek tulajdonítható. A fejlődés egyre nagyobb, így pld. 1958-59 években 39 új muzeum alakult, többsége vidéken.

A magánmuzeumok alakulásának Japánban van egy érdekes vonása. A magánmuzeumok nagy része a II. világháború után, erősebb útemben a muzeumi törvény után alakult. Ismert dolog, hogy a japán műkincsek tekintélyes része az ősi feudális családok, a japán föld tulajdonosainak birtokában voltak és vannak ma is. Ez a műkincs-tömeg a múltban jóformán megközelíthetetlen volt, nemcsak a közönység, de a tudományos kutatás számára is. A második világháború után Japánban nagyarányú földbirtok reformot hajtottak végre, jóformán teljesen megszűnt a bérleti földekből eredő nagy jövedelem és a megváltási összeg az infláció következtében eléggé leolvadt. A családi kincsekből számosan - részben állami támogatásra - magánmuzeumokat állítottak fel és ezek bevételeiből pótolták kiesett jövedelmük egy részét. Ezeknek a magánmuzeumoknak a belépti díjai az állami muzeumokéhoz viszonyítva nagyon magasak /3-4-szerese/, de a művelődésügyi szervek így is erősen támogatják ezt a mozgalmat, mert egyrészt napvilágra került az eddig féltve őrzött, csak szórványosan ismert vagy ismertetett óriási műkincsanyag, másrészt pedig megakadályozzák a műkincsanyag elkallódását és esetleges külföldre csempészését. Ilyen magánmuzeumok főleg a vidéki főúri kastélyokban nyíltak meg nagyobb számban, de nagy számban működnek nagyobb városokban is; így Tokióban 3 magánmuzeum is van, köztük a világhírű Nezumi Muzeum.

A magánmuzeumok megjelenése erősen megváltoztatta a magángyűjtők szemléletét a muzeumi kiállításokkal kapcsolatban. A múlt gyakorlatával ellentétben újabban szinte vetélkedés folyik a magánbirtokban levő műkincseknek kiállításokon való szerepeltetése érdekében. Így a vezető nagy muzeumok kiállításainak tulnyomó része egyházak, főúrak és magánosok nehezen vagy egyáltalán hozzá nem férhető műtárgyainak kiállításából áll.

Érdekes képet nyerhetünk, ha a fentiekben csak számszerűleg közölt muzeumi típusokat kissé részletesebben vizsgáljuk. Az általános típusu muzeumok nagyjában azonosak profil szempontjából a magyar általános muzeumokéval, azaz oly muzeumokat fednek, amelyekben történeti, természetrajzi, művészeti stb. részleg található.



A kimondottan művészeti muzeumok száma 79. Ebből általános művészeti muzeum 63; modern művészeti 6, iparművészeti 7 és népművészeti 3. A fenti művészeti muzeumokból csak Japánt és Távolkeletet gyűjt 23, csak Nyugat művészetét 1, a többi vegyesen. A 6 modern művészeti muzeumból csak Japánnal 3, Japánnal és Nyugattal vegyesen 3 foglalkozik. A 7 iparművészeti muzeumból csak Japánt gyűjt 6 /elsősorban kerámiát/ és 1 gyűjt vegyesen. Kimondottan népművészettel foglalkozik 3, mind a 3 csak japán vonatkozásban.

A történeti muzeumok megoszlása a következő: a 206 történeti muzeumból 136 kimondottan történeti muzeum. Ebből 45 általános típusu, 30 emlékmúzeum, 12 történeti muzeum egyetem mellé kapcsolódik. A történeti muzeumok jelentős részét teszik ki az archeológia területén működő muzeumok. Ezen a területen dolgozik a legtöbb doktorátusi fokozattal rendelkező, volt egyetemi tanár.

Külön csoportot képeznek a muzeumi jellegű ősi kincstárak. Ezek híres szentélyek, kolostorok mellett vannak felállítva, és a kolostor vagy szentély ősi kincsei mellett az évszázadok folyamán összegyűjtött kincsei is fellelhetők ezekben a gyűjteményekben. Ilyen fontosabb tenplomi kincstár 32, szentélyi kincstár 28 van Japánban.

A 112 természettudományi és szakmuzeum között teljesen természettudományi muzeum 32 van. Ebbe a csoportba tartoznak a csillagászati muzeumok, a planetáriumok és 3 oceanográfiai muzeum.

A szakmuzeumok száma igen jelentős és a profiljuk nagyon változatos. Így van: papír, selyem, textil, gép, elektrotechnikai, tűzoltó, posta, rádió, atomenergia, különböző földműveléssel kapcsolatos szak, halászati, gyöngyhalászati, közlekedési, stb. stb. muzeum.

A 48 állatkertből 5 állatkert botanikus kerttel és aquariummal kombinált.

A 76 aquárium közül 50 önálló intézmény, a többi kutatóintézettel kapcsolatos.

A 68 botanikus kertből 26 önálló intézmény, a többi egyetemekhez kapcsolva működik. A botanikus kertek között vannak egészen speciálisak, amelyekben csak japán növényeket termelnek, sőt olyan is van, mint pld. a Nara-i őspark, amelyben csak azok a fák és virágok találhatóak, amelyekről a japánok híres versgyűjteménye, a 9.sz.d.-ban összeállított, 4,800 versből álló Manyóshu említést tesz.

Szabadtéri muzeum jelenleg 4 működik Japánban. Külön kategóriát alkotnak a gyermek-muzeumok. Összesen 9 ily típusu muzeum van; 5 független és 4 iskolához kapcsolva.

Nem érdektelen röviden ismertetni a japán muzeumok számadatait.

1960-ban a muzeumi dolgozók összlétszáma 4,724 fő volt. Ebből 3,442 teljes

idejű és 1,282 részidejű. Ha ebből a számból levonjuk az állatkertek, aquáriumok és a botanikus kertek dolgozóit /2,154 fő/, a mi értelmezésünk szerint muzeumokban csak 2,570 dolgozó dolgozott, amely létszám a magyar muzeumokéhoz viszonyítva nagyon alacsony /25 %-os/.

A muzeumok látogatottsága statisztikailag nagyon kedvező. Így 1960-ban 45 millió fizető látogatója volt a japán muzeumoknak, de ebből 38 millió esett az állatkertekre, az aquáriumokra és a botanikus kertekre. Viszont a kimondottan muzeumokra eső 7 millió fizető látogatószám nem foglalja magában a műemléki épületek, szentélyek és kincstárak látogatóit, akiknek a számát a 60-as években évenként 40-50 millióra becsülték. Így például csak a Narai Tó-daiji /a Nagy Buddhát magába foglaló szentély/ látogatóinak a száma évenként 5-6 millió. Japán számos szentélyét és annak kincstárát évente milliók és milliók tekintik meg. Ezek a helyeken az átlagos belépti díj azonos az állami muzeumok beléptidijával /50 yen = 3.20 Ft./.

Egyebekben a muzeumoknál 3 típusu jegy van: felnőtt jegy: 30-50 yen; a gyermekjegy ennek fele és a csoportos jegy: a rendes jegynek 15-20 %-a.

A külföldről hozott nagyobb gyűjteményes kiállítások beléptidijai nagyon magasak, átlagosan 300 yen /20.- Ft./. Ilyen volt többek között 1961-ben a Louvre XIX. századi festményeiből kiállított 500 képes kiállítás a Tokyoi Nemzeti Muzeumban, amelyet több mint egy millió látogató tekintett meg 3 hónap alatt.

Hozzávetőleges adatok alapján az összes japán muzeumok múkincsállománya 7-8 millió között van és így egy muzeumba átlagosan 21,000 tárgy esik.

A muzeumok 77 %-a önálló épületben van. A muzeumi épületek területének 60 %-a kiállítási célokat szolgál, a többi raktár, restauráló üzem, vagy irodahelyiségek. A muzeumok közül 2 muzeum ultramodern épületben nyert elhelyezést /az egyiket Le Corbusier tervezte/. 15-20 muzeum épülete a század eleji nyugati muzeumok utánzata, a többi muzeumi épület japán stílusban épült, köztük néhány nagyon régi, eredetileg egyházi rendeltetésre készült épületben nyert elhelyezést.

A japán muzeumok belső rendje, összehasonlítva a magyar muzeumokéval, meglehetősen elmaradt. A raktározás, a nyilvántartás és sok más egyéb muzeológiai vonalon rengeteg megoldásra váró problémája van a japán muzeumoknak. Különösen tudományos munkaerőben nagy a hiány /elsősorban státusban/. Kevés a restaurátori státus és így a restaurálások túlnyomó részét külső munkaerőkkel végeztetik. A japán muzeumoknak jelenleg a legfőbb törekvésük, hogy minél gazdagabban, művészileg esztétikus keretek között mutassák be az anyagot, az aránylag elég gyakran változó kiállítások keretében, de ugyanakkor rendkívül nagy figyelmet fordítanak arra, hogy minden kiállításához magas színvonalú katalógust bocsássanak a látogatók rendelkezésére. Ebben a tekintetben a japán muzeumok nagyon elől állnak.

## HIREK

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa Szücs Sándornak, a karcagi Győrffy István Nagykunsági Múzeum igazgatójának 60. születésnapja alkalmából több évtizedes munkássága elismerésül a Munka Érdemérem kitüntetését adományozta.

A kitüntetést a szolnoki megyei tanács képviselőjének és a szolnokmegyei múzeumok munkatársai jelenlétében a Múzeumi Főosztály vezetője nyújtotta át bensőséges hangulatu ünnepség keretében.

November 22.-én 78 éves korában elhunyt Dr. Szabó Kálmán, a kecskeméti Kertona József Múzeum nyugalmazott igazgatója, a múzeum tudományos munkatársa. Több mint félévszázados munkásságával a középkori falukutatásban és néprajzi gyűjtésekben, várostörténeti feldolgoásaiban maradandó műveiben tovább él közöttünk.

Hosszas betegség után novemberben utolsó utjára kísértük Leszih Andort, a miskolci múzeum nyugdíjas igazgatóját.

Október 16.-án a Múzeumi Főosztály a Nemzeti Galériában Igazgató Tanács ülést tartott. Az ülés napirendjén Liptay Ervin főosztályvezető beszámolója hangzott el: A múzeumi terület 1962. évi eredményei és 62-63 művelődési év múzeumi feladatai címen.

A beszámoló igen mélyen elemezte a tanácsi irányítás alá került múzeumok szervezeti kérdéseit, gyűjtő, tudományos feldolgozó és népművelő munkáját, és a mérleg igen pozitív. A szervezeti változásban rejlő lehetőségek egyre erőteljesebben jelentkeznek, mind létszám, mind költségvetés tekintetében éppen úgy, mint a megye egységes kulturpolitikájába való beilleszkedésben.

Főfeladatul a megyei hálózat további megerősítését jelölte meg szervezeti-  
leg, a gyűjtő, a feldolgozó, népművelő munka tekintetében a mennyiségi munka helyett az elmélyültebb, nagyobb perspektívájú munkákat.

November 20-21.-én Kecskeméten rendezte meg a Magyar Nemzeti Múzeum első régészeti tájkonferenciáját. Horváth Attila: Bács megye régészeti munkájáról és feladatairól tartott előadást. Szakmai vonatkozásban az Alföld római kora és az Árpádkor került előtérbe. Kőhegyi Mihály számolt be a bácsmegyei szarmatakori kutatásról, amelyet Salamon Ágnes: „Északmagyarország barbarikumának néhány problémája” c. kooreferátuma egészített ki. Méri István az árpádkori falukutatás ásatási és feldolgozási módszertanáról tartott előadást. A színvonalas, igen népes tájkonferencia kitűzött feladatát - a szakmai segítséget - jól beváltotta.

1963. IV. negyedévben megnyílt kiállításokBudapest:

Aquincumi Múzeum: Aranyvasárnap

Bélyegmúzeum: Magyarországi lebélyegzések 1858 és 1861 évi kiadású osztrák bélyegeken

Iparművészeti Múzeum: Ujabbon helyreállított Esterházy-kincsek

Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár középkori kódexei és miniatúrái

Magyar Nemzeti Galéria: Telcs Ede emlékkiállítás

Berény Róbert emlékkiállítás

Az Ausztriából visszkapott képek kamarakiállítása

Szőnyi István emlékkiállítás

Magyar Nemzeti Múzeum: Fejedelmi és főúri díszfegyverek

A Magyar Nemzeti Múzeum Újkori Osztályának új szerzeményei

Szikáncs-tanyai aranypénzlelet

Mezőgazdasági Múzeum: A Mezőgazdasági Múzeum új szerzeményei

A mezőgazdaság nagyjainak szoborgyűjteménye

Néprajzi Múzeum: Északamerikai indiánok

Petőfi Irodalmi Múzeum: Batsányi János emlékkiállítás

Kisfaludy Károly képzőművészete

Károlyi Mihály emlékkiállítás /A Legújabbkori Történeti Múzeum rendezésében/

Postamúzeum: Bélyeg előtti lebélyegzések

Szépművészeti Múzeum: Leonardo, Raffaello és más középtávoli művészek rajzai

Csontváry Koszta Tivadar műveiből rendezett kiállítás /A Magyar Nemzeti Galéria rendezésében/

Színház-történeti Múzeum: A Nemzeti Színház története

Színház és munkásosztály

A Thália Társaság története

Tűzoltó Múzeum: Tűzoltó érmek és jelvények

Vidék:

Bag: A renaissance nagymesterei

Középkori festők művei

Bagodvitenyéd: Bagodvitenyéd története

Baja: Nagy István emlékkiállítás

Balassagyarmat: Hajduböszörményi Képzőművészek kiállítása

Cegléd: A Kossuth család ékszerei

Új szerzemények: ceglédberceli viselet

Magányűjtők remekei III.

Csákvár: Az NDK műkincsei - reprodukciós kiállítás

Debrecen: A Déri Múzeum textiljei

Munkácsy külföldi kortársai

- Debrecen: Krudy Gyula emlékkiállítás  
Csók István emlékkiállítás  
Oláh Gábor emlékkiállítás
- Domony: Munkásmozgalmi kiállítás
- Dunaujváros: XIX. századi butorok  
Ehető és mérges gombák
- Eger: Gárdonyi Géza emlékkiállítás
- Elek: Derkovits, Dési Huber kiállítás
- Esztergom: Bene Géza emlékkiállítás  
Párkányi csata és Esztergom felszabadítása 1683
- Geszt: Gádor Emil utirajzai
- Gyenesdiás: Falumzeum - állandó helytörténeti kiállítás
- Gyöngyös: Halápy János emlékkiállítás
- Győr: A győri Xantus János Múzeum Képtárának megnyitása  
Vedres Márk emlékkiállítás  
XIX. századi szobaberendezés a Czirákyak dénesfai kastélyából  
A győri Acélgépgyár a szocializmus építésében 1953-1963.
- Gyula: Békés megyei festők őszi Tárlata
- Hajduszoboszló: Oláh Gábor emlékkiállítás
- Hódmezővásárhely: X. Vásárhelyi Őszi Tárlat  
Szikáncsi aranypénzlelet  
Polgári ötvösművészet a XVIII-XIX. században
- Jászapáti: Gecse Árpád gyűjteményes kiállítása  
Baranyó Sándor, Chiovini Ferenc, Mészáros Lajos kiállítása
- Jászkisér: Csete Balázs kiállítása
- Kaposvár: Somogy megyei képzőművészek őszi tárlata
- Kapuvár: Az önkéntes tűzoltó egyesület emlékei
- Karcag: Régi nagykunsági munkaeszközök
- Kecskemét: Mezőgazdaság fejlődéstörténeti állandó kiállítás  
XX. századi magyar gobelinek  
XIX. századi ötvösművészet
- Kelemér: Tompa Mihály emlékkiállítás
- Keszthely: Aranybemutató  
Ásatások növényleletei
- Kevermes: Sámánizmus
- Kiskunfélegyháza: Az őskor művészettörténetének emlékei a magyar néphagyományban  
Szobrok és emlékműtervek
- Kisvárda: Kiállítás Somogyi Rezső adományaiból és a Krucsay pallos bemutatása
- Kósd: Kőszentelepeink földtani kialakulása
- Kőszeg: Márkus Emilia emlékkiállítás  
László Gyula rajzai
- Makó: Tornyai emlékkiállítás  
Sámánizmus
- Mátészalka: A kender termesztése és feldolgozása Szatmárban
- Mezőtur: Derkovits - Gáczi M.: Dózsa sorozat
- Miskolc: II. Országos Grafikai Biennále
- Mohács: 100 év Mohács történetéből

- Mosonmagyaróvár: Az őskor emlékei Mosonmagyaróvár vidékéről
- Nagykanizsa: Zala megye az 1848-as szabadságharcban
- Nagykőrös: Új szerzemények: Nagyanyáink házimunkái és ládabelije  
Magyar munkásmozgalom története  
Képek, szobrok
- Nagytarcsa: Németalföldi nagymesterek - reprodukciós kiállítás
- Nyírbátor: XIX. századi történelmi festmények kiállítása
- Nyíregyháza: Aba-Novák grafikai kiállítás  
Modern magyar iparművészeti kiállítás
- Orosháza: Orosházi Képzőművészek Kiállítása
- Parád: Szabadtéri Múzeum
- Pápa: Iparművészeti állandó kiállítás
- Pécs: „Modern Magyar Képtár” állandó kiállítás  
A baranyai kerámia az őskortól napjainkig  
Ehető és mérges gombák  
Maszkok és álarcok
- Pécs: Kőszéntelegeink földtani kialakulása
- Ráckeve: Ráckeve helytörténeti emlékei
- Salgótarján: Nógrádmegye munkásmozgalmának története és Salgótarján története
- Sárbogárd: Az NDK műkincsei - reprodukciós kiállítás
- Sárospatak: 1962. évi várásatások bemutatása
- Seregélyes: Mai életünk - képzőművészeti kiállítás
- Sopron: Védett műkincsek Sopronban
- Sümege: Geológiai állandó kiállítás
- Szada: Székely Bertalan kiállítás
- Szeged: Kubai fametszetek  
Nagybányai festők  
A Múzeum aránykincsei  
Szabó Miklós rajztanár kiállítása
- Szentendre: Szentendrei festészet  
A Múzeum újjárendezett Kötára
- Szentes: A Magyar Nemzeti Galéria új szerzeményei  
Szentesi és Szentes-járasi rajzpedagógusok
- Szob: Vidékünk őskora és néprajzi tárgyai  
Rembrandt 100 rajza
- Szolnok: Munka és balesetvédelmi kiállítás  
Néprajzi új szerzeményi kiállítás  
Képzőművészeti új szerzeményi kiállítás  
Keletázsia művészete  
Az impresszionizmustól - napjainkig  
Pólya Tibor karikatúrái
- Szombathely: Vas megye műemlékei  
Halasi csipke
- Tata: Állandó helytörténeti kiállítás  
Mikus Sándor gyűjteményes kiállítása  
Vörös Géza emlékkiállítás  
Halápy János emlékkiállítás

- Tápiószele: Darwin kiállítás
- Tiszaföldvár: A Tiszazug népei, munka és használati eszközei gazdaságföldrajzi megvilágításban
- Tiszafüred: A XIX. század magyar festészete  
A Bolgár Népköztársaság
- Tiszavasvári: Kabai János emlékkiállítás
- Tura: Középkori festők műveiből
- Turkeve: Óceánia művészete  
Sámánizmus  
A rettenetes esztendő
- Vaja: A spanyol nép szabadságharca  
Képek a rovarábrázolás történetéből
- Vác: Váci mártírok  
Északpestmegyei Képzőművészek Kiállítása
- Várpalota: Helytörténeti állandó kiállítás
- Veszprém: Iparművészeti kincsek a XV-XVIII. századból
- Visegrád: Mátyás király műkincsei újra Visegrádon  
„Új szerzemények” kiállítása
- Zalaegerszeg: Az élővilág fejlődéstörténete  
Új szerzeményi kiállítás a pókaszevetki ásatások anyagából  
XX. századi művészek műalkotásai  
Szabó Sándor festőművész kiállítása  
Zalamegye az 1848-49-es szabadságharcban

E szám munkatársai:

- Gerelyes Ede, a Legújabbkori Történeti Múzeum főigazgatója,
- Nagy Zoltán, az esztergomi Balassa Bálint Múzeum igazgatója,
- Dömötör János, a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum igazgatója,
- Horváth Vera, az Iparművészeti Múzeum muzeológusa,
- Éri István, a Veszprém-megyei múzeumi igazgatóság vezetője,
- Kresz Mária, a Néprajzi Múzeum muzeológusa,
- Szilágyi János György, a Szépművészeti Múzeum muzeológusa,
- Somogyi Árpád, az Iparművészeti Múzeum muzeológusa,
- Solymár István, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatóhelyettese,
- Gábry György, a Magyar Nemzeti Múzeum muzeológusa,
- Horn Emil, a Legújabbkori Történeti Múzeum muzeológusa,
- Verő Gábor, a Múzeumi Főosztály főelőadója,
- Major Gyula, az Iparművészeti Múzeum főigazgatóhelyettese.





